

**İLKÖĞRETİM OKULU
SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
GENEL VE MESLEKİ ORTAÖĞRETİM
KURUMLARINA YÖNELMELERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER
(ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ)**

(Yüksek Lisans Tezi)

**İsmail ÖZAKCA
2008**

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM OKULU SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
GENELVE MESLEKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARINA
YÖNELMELERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER
(ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. R.Cengiz AKÇAY**

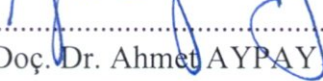
**Hazırlayan
İsmail ÖZAKCA**

Çanakkale - 2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İsmail ÖZAKCA' ya ait "**İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörler**" (**Çanakkale İli Örneği**) adlı çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan :
Prof. Dr. R.Cengiz AKÇAY (Danışman)

Üye
Doç. Dr. Ahmet AYPAY

Üye
Yrd. Doç. Dr. Çavuş ŞAHİN

ÖZET

Bu araştırma, Türk Eğitim Sistemi içerisinde ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili olan iç ve dış faktörlerin, ne derece belirleyici olduklarının incelendiği betimsel bir alan taramasıdır.

İlköğretim okulu sekizinci sınıf öğrenci görüşleri ile sınırlandırılan bu çalışmada, bireyin mesleki eğilimlerine göre ortaöğretim seçimi sürecindeki yeterlilik ve eksikliklerin ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşması için geliştirilen anket, 300 öğrenciye uygulanmıştır. Anketin birinci bölümünde kişisel bilgileri içeren 8 adet soruya, ikinci bölümde ise öğrencilerin mesleki yönelimlerine bağlı olarak; devam edecekleri ortaöğretim kurumu tercihinde, hangi faktörlerin etkili olduğunun belirlenmesine yönelik 44 maddelik ifadeye yer verilmiştir. Anketin birinci bölümünde yer alan kişisel bilgilerle ilgili frekanslar (f), yüzdeler (%), aritmetik ortalamalar (\bar{X}) bulunmuştur. Anketin ikinci bölümünde yer alan görüşlere ait verilerin analizinde ise; her bir sorunun frekans ve yüzde değerleri bulunarak çizelgeler halinde düzenlenmiştir. Çalışmada SPSS 13,0 paket programı ve istatistiksel yöntemlerden t-testi, one way ANOVA ve LSD testi kullanılmış, gruplar arasındaki anlamlılık testlerinde $p= .05$ düzeyi esas alınmıştır.

Araştırma sonucunda, önceden belirlenen alt amaçlara bağlı olarak anket maddeleri boyutlandırılarak, çizelgeleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlere ilişkin boyutlardan aile, okul, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar ve profesyonel rehberlik örgütlerinin diğer boyutlara göre daha fazla etkili olduğu tespit edilmiştir.

Nihai olarak, araştırma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve sonuçlara ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Meslek seçimi, mesleki rehberlik, yönelme/yöneltme, genel ve mesleki ortaöğretim.

ABSTRACT

This research is a descriptive study scan examining to what extend inner and outer factors determine the general and vocational orientation choices of primary school eighth grade students in the Turkish Education System.

The research has been limited with primary school eighth grade students. It is aimed to present the competencies and deficiencies of the individual during the process of high school orientation according to his/her tendencies. The questionnaire developed by the researcher in order to reach the determined aim has been administered to 300 students. The questionnaire is consisted of eight questions about personal details in the first section and 44 diagnostic questions determining the factors that are effective on the students' choices of orientation in the second section. Frequencies (f), percentage (%) and arithmetic mean (\bar{X}) related to the personal details in the first section are presented. The quantity of each diagnostic question in the second section has been presented in means tables. SPSS 13.0 Programme, t-test, one way ANOVA and LSD test have been used in this study. $p=.05$ level is in significance tests.

After the data collection, the diagnostic questions are shaped, charted and interpreted according to the sub aims determined previously. According to the findings the factors of family, school, psychological and sociological needs and professional guidance organization are found to be more effective than others factors on the general and vocational secondary schools choices of students.

As a result, the findings of the research have been evaluated and some suggestions related to the results are made.

Key Words: Vocational choice, vocational guidance, orientation, general and vocational education.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
JÜRİ ONAYI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SEMBOLLER VE KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xii
BÖLÜM I	
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Kavramlar ve Tanımlar.....	4
1.1.1.1. Meslek.....	4
1.1.1.2. Kariyer.....	5
1.1.1.3. İş ve Çalışma.....	6
1.1.1.4. Meslek, Kariyer ve İş Kavramları ve Arasındaki İlişki..	7
1.1.1.5. Toplumsal Yaşamda İş ve Çalışmanın Önemi.....	8
1.1.1.6. Meslekleşme Ölçütleri.....	9
1.1.2. Mesleklerin Hayatımızdaki Yeri ve İşlevi.....	11
1.1.3. Meslek Seçimi ve Önemi	13
1.1.4. Mesleki Gelişim Kuramları.....	15
1.1.4.1. Gelişimsel Kuramlar.....	16
1.1.4.1.1. Ginzberg Kuramı.....	16
1.1.4.1.2. Super'in Kuramı.....	18
1.1.4.1.3. Tiedaman ve O'Hara'nın Kimlik Kuramı.....	20
1.1.4.2. Kişilik Tabanlı Kuramlar.....	21
1.1.4.2.1. Roe'nun Kuramı.....	21
1.1.4.2.2. Holland'ın Kuramı.....	23
1.1.5. Mesleki Rehberlik Hizmetleri.....	25
1.1.5.1. Amacı, Önemi ve Gerekliliği.....	26

1.1.5.2. Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Yönelme.....	27
1.1.5.3. Meslek Seçiminde Karar Süreci.....	29
1.1.6. Türk Eğitim Sistemi'nde Meslek Seçimi Süreci.....	29
1.1.7. Meslek Seçimini ve Ortaöğretim Tercihini Etkileyen Faktörler	44
1.2. Araştırmanın Amacı.....	56
1.3. Araştırmanın Önemi.....	57
1.4. Araştırmanın Sayıtları.....	58
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	58
1.6. Tanımlar	58
1.7. İlgili Araştırmalar.....	61
1.7.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	61
1.7.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	67
BÖLÜM II	
YÖNTEM.....	69
2.1. Araştırmanın Modeli.....	69
2.2. Evren ve Örneklem.....	70
2.3. Verilerin Toplanması.....	71
2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	73
BÖLÜM III	
BULGULAR VE YORUM.....	75
3.1. Örneklem Grubunun Kişisel Özellikleri.....	75
3.2. İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerine Ait Bulgular ve Yorumlar.....	80
3.2.1. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Ailenin Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	80
3.2.2. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Okulun Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	82
3.2.3. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Çevre ve İş İmkânlarının Etkisi İle İlgili Görüşler.....	83

3.2.4. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçların Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	85
3.2.5. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Hayranlık Duyulan Kişi/Kişiler ve Rastlantısal Olayların Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	86
3.2.6. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	87
3.2.7. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Profesyonel Rehberlik Örgütlerinin Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	88
3.3. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	90
3.4. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar...	93
3.5. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Oturdukları Evin Yerleşim Yeri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	96
3.6. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	99
3.7. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	103
3.8. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Mesleği Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	108

3.9. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Mesleği Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	113
3.10. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Aile Geliri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	114
3.11. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Eğilimleri Açısından Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerin Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğrenci Görüşleri İle İlgili Genel Yorumlar	121
BÖLÜM IV	
ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	127
4.1. Özet.....	127
4.2. Sonuç.....	129
4.3. Öneriler.....	139
KAYNAKÇA	143
EKLER	155
Ek- 1. Araştırma İzin Belgesi.....	156
Ek- 2. Örneklemeye Alınan Okulların Adları.....	157
Ek- 3. Veri Toplama Aracı(Anket Formu).....	158

SEMBOLLER ve KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
f	: Frekans
F	: F değeri
%	: Yüzde Değer
n	: Ölçüm Sayısı
No.	: Numara
p.	: p değeri
s.	: Sayfa
Sd	: Serbestlik Derecesi
Ss	: Standart Sapmaların Ortalaması
t	: t-testi sonucu elde edilen değer
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama
Vol.	: Volume

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLÖ	SAYFA NO
1: Yönelme Sürecinde İlköğretim Okullarındaki Yönetici ve Öğretmenlerinin Görevleri.....	40
2: Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yönlendirme Faaliyetleri.....	42

ÇİZELGELER LİSTESİ

ÇİZELGE	SAYFA NO
1: Çanakkale İl Merkezinde Bulunan Resmi İlköğretim Okulları ve Sekizinci Sınıf Öğrenci Sayıları Dağılımı.....	70
2: Örneklem Alınan Okullara Göre Öğrenci Dağılımı.....	71
3: Öğrencilerin Cinsiyet ve Okullara Göre Dağılımı.....	75
4: Öğrencilerin Cinsiyet ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.....	76
5: Öğrencilerin Cinsiyet ve Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı.....	76
6: Öğrencilerin Cinsiyet ve Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	77
7: Öğrencilerin Cinsiyet ve Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	77
8: Öğrencilerin Cinsiyet ve Babalarının Mesleğine Göre Dağılımı.....	78
9: Öğrencilerin Cinsiyet ve Annelerin Mesleğine Göre Dağılımı.....	79
10: Öğrencilerin Cinsiyet ve Aile Gelirlerine Göre Dağılımı.....	79
11: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Ailenin Etkisi	81
12: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Okulun Etkisi	82
13: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Çevre ve İş İmkânlarının Etkisi	84
14: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçların Etkisi	85
15: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Hayranlık Duyulan Kişi/Kişiler ve Rastlantısal Olayların Etkisi	87
16: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi	88
17: Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Profesyonel Rehberlik Örgütlerinin Etkisi	89

18: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı.....	90
19: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	94
20: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Oturdukları Evin Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	96
21: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	99
22: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	103
23: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Mesleği Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	109
24: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Mesleği Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	113
25: Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Aile Geliri Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA).....	114

ÖNSÖZ

Yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olan eğitim süreci uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bireylerin ailede başlayan eğitim yolculuğu meslek yaşamına kadar sürüp gider. Hiç şüphesiz bundan sonra da devam eder. Ancak meslek yaşamına kadar olan süreç, yaşadığı toplumdaki kariyerinin temelini oluşturmaktadır. Nitekim bireyler, gelecekte geçimini sağlayabilmek ve mutlu bir hayat sürdürebilmek için birtakım kritik kararlar vererek seçim yapmak zorundadırlar. Bu kararlardan en önemlisi mesleki geleceklerinin belirleyicisi olan, zorunlu eğitimden sonra nasıl bir eğitim alacaklarıdır. Türk Eğitim Sisteminde zorunlu eğitim olan ilköğretim okulu, öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda seçecekleri mesleklere uygun bir üst öğrenime hazırlamakla yükümlüdür. Ancak bu süreçte, öğrenciler seçecekleri ortaöğretim kurumunu, sadece ilköğretim okullarında yapılan etkinliklerle değil, bir dizi iç ve dış faktörlerin tesiri altında kalarak belirlemektedirler.

Bu araştırmada, ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki eğilimlerine bağlı olarak, genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde hangi faktörlerin ne derece etkili olduğunun ortaya konulmasına çalışılmıştır. Araştırma, ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin meslek seçim süreçleri ve ortaöğretim kurumlarına yönelmelerindeki eksiklikleri saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan veri toplama aracı Çanakkale ili merkezinde bulunan ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları, tanımlar ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. İkinci bölüm olan yöntemde ise araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması bulunmaktadır. Üçüncü bölümde örneklem grubunun kişisel özellikleri ve anket verilerinin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlar bulunmaktadır. Dördüncü ve son bölümde ise özet, bulgulara dayalı sonuçlar ve bu sonuçlara bağlı olarak ta kuramsal ve uygulamaya yönelik öneriler bulunmaktadır.

Bu araştırma, kişisel bir çalışma niteliğinde olmasına rağmen birçok kişinin katkılarıyla ortaya çıkmıştır. Bugünlere ulaşmamda çok şey borçlu olduğum Ailem'e, maddi ve manevi katkılarını esirgemeyen ve sürekli destek olan sevgili eşim Nilüfer ÖZAKCA' ya, ihtiyacı olduğu halde kendisine yeterince vakit ayıramadığım, sabır timsali canım kızım Sinem ÖZAKCA' ya, her zaman fikirlerinden istifade ettiğim değerli hocalarım, Sayın Prof. Dr. Remzi Y. KINCAL, Doç. Dr. Ahmet AYPAY, Doç. Dr. Halil IŞIK, Doç. Dr. Salih UŞUN, Yrd. Doç. Dr. Haydar DURUKAN, Dr. Mustafa Aydın BAŞAR ve Araş. Gör. Adil ÇORUK' a, manevi destekleri ile yanımda olan değerli okul müdürüm Haşmet ERŞEN ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Çalışmanın başından beri desteğini hiç esirgemeyen, araştırma hırsları ve disiplini kazanmamda çok değerli katkıları olan, kısacası bana her daim ışık tutan ve güç veren değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. R. Cengiz AKÇAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

İsmail ÖZAKCA

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, araştırma konusunun kuramsal çerçevesi, araştırmanın amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmanın konusu ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki eğilimlerine bağlı olarak genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili olan faktörlerin saptanması ve değerlendirilmesine yöneliktir.

1.1. Problem Durumu

Bu araştırmada, Türk Eğitim Sistemi içerisinde meslek seçimi süreci ve bunun devamı niteliğinde olan ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin genel veya mesleki ortaöğretim kurumlarını tercihlerinde etkili olan iç ve dış faktörlerin, ne derece belirleyici oldukları incelenerek; *aile, okul, çevre, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar, bireyin hayranlık duyduğu kişi/kişiler ve rastlantısal olaylar, kitle iletişim araçları ve profesyonel rehberlik örgütleri* gibi faktörleri öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirmek suretiyle, bireyin mesleki eğilimlerine bağlı olarak ortaöğretim seçimi sürecindeki yeterlilik ve eksiklikleri ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bireyin yaşam standartlarını ve dünya görüşünü belirleyecek olan meslek seçim süreci ve bu süreci etkileyen faktörlerin belirlenmesi günümüzde daha da önemli bir hal almıştır. Çünkü kültürel ve toplumsal değişimler mesleklerin çoğalmasına ve farklı boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Bunlardan en önemlisi eğitim boyutudur ki; *birey, meslek tercihinine yönelik eğitim almak zorundadır*. Hiç şüphesiz, ilköğretim okulu sonunda öğrenciler, ortaöğretim tercihlerini ilgi, istek ve yeteneklerine uygun mesleklere göre belirlemelidirler. Ancak, eğitim sistemimiz ve toplumsal nedenler, bu süreci olumsuz etkilemekte ve bireylerin, meslek seçimlerinde kararsızlık yaşamalarına, bireysel özelliklerine ve toplumsal gereksinimlere ters düşen meslekleri seçmelerine neden olmaktadır. Nitekim bu seçim sürecini etkileyen faktörler alacağı eğitim konusunda da belirleyici olmaktadır.

Bireyin devam edeceği ortaöğretim kurumu konusunda ilk belirleyici, onun hayatının önemli bir bölümünü birlikte geçirdiği ailesidir (Celkan 1991:79). Çocukluğunun ilk yıllarını birlikte geçirdiği anne-babası ve diğer aile bireyleri onlar için önemli birer model, yol gösterici veya baskı unsuru olabilmektedir (Razon 2006). Okul ve çevre onun toplumsallaşmasına ve çeşitli meslekleri tanınmasına olanak sağlayan iki önemli unsurdur. Nitekim bireyin okulda öğretmenleri ve arkadaş gruplarıyla etkileşimleri ve çevrenin onlar üzerinde bıraktıkları izlenimler, gelecekleri ile ilgili verecekleri kararları olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Yine bireyin iç ve dış dünyasında meydana gelen psikolojik ve sosyolojik olaylar, mesleki fikir ve düşüncelerinin değişmesine sebep olmaktadır. Bunun yanında kitle iletişim araçları da çeşitli mesleklere popülerlik kazandıran bir güç unsuru olarak bireylerin hayatında yerini almaktadır. Bireyin rastlantısal olarak yaşadığı olaylar (savaş, doğal afetler, ölümler vb. gibi) nedeniyle ve hayranlık duyduğu kişilerin mesleklerine yönelik eğilimleri ve bu doğrultuda da gidecekleri ortaöğretime belirleyebilmektedirler. Bir diğer faktör de profesyonel rehberlik örgütleri ki; bunların başında ülkemizde dershaneler gelmektedir. Ancak bu yardımı sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek düzeydeki ailelerin çocukları alabilmektedir. Oysa bu kuruluşlar da karar sürecinde son derece etkili olabilmektedir.

İlköğretimin sekizinci sınıfında, mesleki gelecekleri ve üst öğrenimle ilgili kararların, bu faktörlerin her birinin etkileme sürecine bağlı olarak verildiği düşünülürse, bireylerin hangi faktörlerden daha fazla etkilendikleri ve gidecekleri ortaöğretim kurumlarının onlara mutlu olacakları bir mesleki gelecek sağlayıp sağlayamayacağı konusu, yaşamlarının en önemli problemlerinden birisidir.

2007 yılı MEB istatistik verilerine göre; Türkiye’de genel ve mesleki ortaöğretimin okullaşma oranı ve öğrenci sayılarına bakıldığında; tüm ortaöğretim okullarının içerisinde genel ortaöğretimin payı ortalama % 63,25 iken, mesleki ortaöğretim % 36,75 düzeyinde kalmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki durum ise Türkiye’deki durumun tam aksini göstermektedir. Dolayısıyla genel ortaöğretimde bir yığılma, mesleki ortaöğretimde ise nitelik ve nicelik olarak kayıplar söz

konusudur. Bilindiği gibi dünyada mesleki eğitime verilen önem yaşam boyu öğrenme süreciyle birleştirilerek artırılmıştır.

Gelişmiş ülkelerdeki harcamalara ve giderlere bakıldığında, eğitimdeki ve sağıktaki harcamaların birinci önceliği alması ve bunlara yapılan yatırımın insana yatırım olarak kabul edilmesi, ekonomik gelişimi de mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım sadece hükümetlerce değil aynı zamanda uluslararası yardım kurumlarınca da desteklenmektedir. Dünya Bankasının bütçesinin % 10'unu eğitime ayırması ve borç vermesi adeta konunun önemini vurgulamaktadır. Burada en fazla önem verilen konu da mesleki eğitimidir. Gelişmekte olan birçok ülke, kendi ilerleme programlarında mesleki ve teknik eğitime önem vermektedir. Bu sayede hem gençlerin işsizlik probleminde çözüm olabilmek, hem de piyasaya nitelikli ara eleman yetiştirmek amaçlanmıştır. Bu yüzden, ülkelerin mesleki ve teknik eğitimi geliştirme çabaları tarih boyunca devam etmiştir (Ziderman 1997:352).

Ülkemiz kalkınma planlarında da, işgücü planlamasında çeşitli mesleklerde istihdam edilecek nitelik ve beceri düzeyi yüksek insan gücüne gereksinim duyulduğu vurgulanmaktadır. Nitekim dokuzuncu beş yıllık kalkınma planına göre; işgücünün, 2000 yılında % 73,8'i, 2005 yılında % 67,3'ü lise altı eğitimli ve okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Yükseköğretim ve fakülte mezunlarının payı ise 2000 yılında % 8,8 iken, 2005 yılında % 11,5'e yükselmiştir. Fakat AB ortalamasına göre bu rakamların hala düşük olduğu vurgulanmıştır.

Gelişmekte olan ülkemizin, ihtiyaçlarının karşılanabilmesi bireylere meslekleri tanıtmak ve onların yeteneklerine uygun mesleklere yönelik eğitim almalarını sağlamakla mümkün olacaktır. Bu doğrultuda hem devlet politikası olarak bir planlamaya, hem de öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yönelmeleriyle ilgili sistematik ve ciddi bir planlaya ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bireylerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda meslek sahibi olmaları, ülkesi ve içinde yaşadığı topluma yararlı bireyler olarak yetiştirilmeleri, eğitim kurumlarının öncelikleri olmalıdır.

Bu nedenle, ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki yönelimlerine bağlı olarak ortaöğretim seçimlerini etkileyen faktörlerin, verecekleri kararlarda ne derece belirleyici olduklarının ortaya konması önem taşımaktadır. Bireyin ileriki yaşamındaki yapacağı mesleği doğrudan etkileyen ortaöğretim kurumunu seçme kararının hangi etkenler doğrultusunda verildiğinin saptanması, araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.1.1.Kavramlar ve Tanımlar

İlk olarak, araştırmada adı geçen meslek, kariyer, iş ve çalışma gibi kavramların açıklamasına yer verilmiş ve daha sonra kuramsal bilgilere geçilmiştir.

1.1.1.1. Meslek

Türkçe’ de meslek terimi çok geniş bir kavramı ifade etmektedir. Buna karşılık batı dillerinde meslekler alınan eğitim düzeyine bağlı olarak ve yapılan işin niteliğine göre; uzman meslekler (professions), beceriye dayalı meslekler (vocations) olarak farklı kelimelerle ifade edilmektedirler (Kuzgun, 2000a:3). *Meslek*, yaşam boyu yapılması hedeflenen, öğrenilmesi için temel bir eğitim veya iş tecrübesi gerektiren, insanın maddi kazanç sağlamak için yaptığı, ona manevi olarak doyum da sağlayan ve toplumun ahlak kuralları ile çelişmeyen bir faaliyet olarak tanımlanabilir (Kuzgun 2000b:126).

Meslek, “The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles” adlı sözlükte, “Kişinin yeteneklerini sergilediği ve izlediği iş (vocation) ya da belli bir alanda sağlanmış bilgilerin başkalarını etkileyecek şekilde uygulanması sonucu oluşan bir iştir” diye tanımlanırken, bir başka sözlükte ise (A Dictionary of the Social Sciences) meslek, ‘ustalık ve bilgi gerektiren entelektüel teknik, gönüllü dernek ve davranış kuralları ile karakterize edilecek iş’ olarak tanımlanmıştır (Çolaklar 2004:9). Bu tanımlara ek olarak, Bakırcıoğlu (2000:69)’ na göre bir faaliyetin meslek özelliği taşıyabilmesi için, yasal dayanağı, belirli bir eğitimi, statüsü, normları ve kullandığı belli araç-gereçleri olmalıdır.

Açıklamalı sosyoloji sözlüğünde de meslek hakkında şu bilgilere yer verilmektedir: “Meslek, bir ekonomik rol üzerinde yoğunlaşan ve genellikle geçim sağlamakla ilgili faaliyetler bütünü olarak ifade edilirken, aynı zamanda toplumda bireyin temel rollerini de oluşturur ve kişinin itibarı, şahsiyeti, geliri v.b. pek çok özelliğini şekillendirir” (Kuyaksil ve Akçay 2005:2).

1.1.1.2. Kariyer

Kariyer gelişimine ilişkin modern teoriler literatürde 1950’li yıllarda görülmeye başlandı. Bu teoriler bireylerin mesleki gelişimlerine hayat boyu sürecek olan geniş ve kapsamlı bir bakış açısı getiriyordu. 1960’lı yıllarda gelişimsel bir süreç olarak kabul edilen meslek seçimi ile ilgili bilgiler önemli ölçüde arttı (Gysbers 2004:80).

Anafarta (2001:3)’ ya göre, günlük hayatta sıkça kullanılan kariyer kavramı zaman zaman sadece “bir iş” olarak algılanabilen bir kavramdır. Oysa kariyer sadece bir işi, ilerleme imkânlarını ve başarılarla ilişkili bir istihdamı kapsamaz. Bu gibi tanımlamalar kariyere sadece geleneksel yaklaşımlarla bakanlara aittir. Daha az geleneksel bakış açısıyla başka kariyer tanımlamaları da bulunmaktadır

Arthur Vd.’nin yaptığı şu tanımlama örnek gösterilebilir. “*Kariyer, bir bireyin yaşamı boyunca ardışık iş deneyimleridir.*” Bu tanıma “ilerleme” boyutundan bakıldığında “iş” ve “zaman” gibi iki önemli unsuru içermektedir. Maanen ve Schein, kariyeri bireyin hayatı boyunca geçirdiği deneyim ve etkinlikler dizisi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda ise ilerlemeden söz edilmemektedir. Ashton ve Field, kariyer kavramını sadece prestijli işlerle ilgili olarak ele almakta ve doğal olarak çok sınırlı bir anlam yüklemekte günümüzdeki kariyer kavramının algılandığı şekliyle bağdaşmamaktadır (Anafarta 2001:3).

Meslekte bir deneyimi, düzeyi, bir birikimi ya da kademe ve statüyü ifade eden bir kavram olarak kariyer (Gündüz 2003:32) günümüz iş hayatında genellikle, ilerlemeye ve yönetimin hiyerarşik yapısı içerisinde yukarıya doğru yükselmeye elverişli işleri tanımlamada kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi Kariyer kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bir kişinin tüm yaşam boyu aktif olarak yaptığı işlerin

tümü, kişilerin yaşam süreleri boyunca kişisel ve örgütsel amaçlarını yönlendirmede iş tecrübeleri ve faaliyetleriyle ilgili bir süreç veya herhangi bir iş alanında ilerleme, deneyim ve beceri kazanma gibi tanımlar literatürde yer almaktadır. En yaygın anlamı ise, belirli bir iş hayatında ilerlemek ve bunun sonucunda daha fazla para kazanmak, sorumluluk üstlenmek, statü, güç ve saygınlık elde etmek olarak tanımlanabilir (Soysal 2002).

1960'lı yıllarda popüler hale gelen kariyer kavramı ve kariyer gelişimi terimleri, bugün meslek ve meslek gelişimi yerine de kullanılabilir. Kariyer ve kariyer gelişimine ilişkin bu geniş bakış açısı, meslek seçimi açısından kullanılan kariyer gelişimine yönelik klasik bakış açısından daha yararlı oldu. Çünkü önceden kariyer gelişimi birey hayatının dar bir kesitini açıklarken, şimdi bu engeli aşarak bireyin bütün yaşamını ifade eden bir kavram halini aldı (Gysbers 2004:80).

1.1.1.3. İş ve Çalışma

Başaran (1985)'a göre *iş*, bir sonuç elde etmek için harcanacak belirli bir gücün karşılığı olarak nesnelere biçim ve nitelik kazandıran bir faaliyettir (Akt. Gündüz 2003:30). Özden (2001)'e göre ise iş, geniş anlamda “Diğer insanlar için değer ifade eden bir şey üretme faaliyetidir” ve işin üç temel elemanı vardır.

- 1-Yaratıcılık (düşünme),
- 2-Fiziksel aktivite (fiziksel çalışma),
- 3-Sosyallik (başkalarına yararlı olma, sevinç ve acıları iş arkadaşları ile paylaşma).

İş bir üretim faaliyetidir ve sonucunda bir ürün ortaya çıkar; bu ürün insanı simgeleyen somut bir sonuçtur.

Çalışma'yu Özden (2001) bireyin bedensel ve zihinsel enerjisini belli bir amaç doğrultusunda ve planlı bir şekilde kullanabilmesi şeklinde tanımlarken, Gündüz (2003:30) ise belli bir ürünü elde edebilmek için yapılan işler topluluğu olarak tanımlamaktadır. Literatürde iş ve çalışmaya ilişkin ayrı ayrı pek çok tanım yapılmıştır. Ancak gündelik konuşmada bu iki kavram farklı anlamlarda, birbirlerinin

yerine ve hatta bir arada kullanılabilir. “İşe gitmek, iş bulmak, işi olmak, çalışmak, bir işte çalışmak vb.” gibi ifadeler günlük konuşmamıza yansıyan biçimlerine örnek olarak verilebilir (Özden 2001).

1.1.1.4. Meslek, Kariyer ve İş Kavramları ve Arasındaki İlişki

Meslek terimi genellikle kapsamına giren ondan daha dar anlamlı terimlerle karıştırılmakta ve iş, zanaat, sanat, kariyer gibi terimlerin yerine kullanılmaktadır (Kuyaksil ve Akçay 2005:2). Mesleki rehberlik ve meslek seçimi kavramları da günümüzde farklı biçimlerde algılanmakta ve tartışılmaktadır. Özellikle son zamanlarda meslek yerine kariyer kavramı kullanılmakta, meslek gelişimi ve meslek danışmanlığı ifadesi yerine, kariyer gelişimi ve danışmanlığı gibi ifadeler kullanılmaktadır. Oysa meslek, özel bir iş ve çalışma etkinliğini, kariyer ise bireyin bu çalışma hayatındaki birikimleri ifade etmektedir (Yazıcı 2005:86).

Meslek; bireyin yaşam rollerinin bir kısmını kapsarken, kariyer; meslek öncesi, mesleği sürdürme anı ve daha sonrası için gelişimsel bir süreci ifade eden bir boyutta yer almaktadır. Kariyer gelişim psikologlarınca meslek danışmanlığı alanına kazandırılmış bir kavramdır ve bireyin hayatı boyunca yaptığı işler, yaşamını oluşturan olaylar, yaşamındaki rollerinin örüntüsü olarak anlaşılmaktadır. Kariyer mesleki rollerde ilerleme, duraklama ve gerilemeleri açıklayıcı bir kavramdır. Bireyler, kariyerlerini karşılarına çıkan seçeneklerden bazılarını değerlendirerek, bazılarını da reddederek şekillendirir (Kuzgun 2000a:3;Yazıcı 2005:86). Dahası kariyer için, meslek yaşamında belirlenen hedefler doğrultusunda iş tecrübesi kazanırken, gerekli eğitimleri alıp, bireysel ve mesleki açıdan kendini gerçekleştirme sürecini de kapsadığı söylenebilir.

Türkiye’de son birkaç yıla kadar kariyer planlama kavramı meslek ve üniversite seçimi ile sınırlı bir kullanıma sahipti. Öğrenciler ÖSS’ye girdikten sonra ilk defa tercihler döneminde bu kavram ile karşı karşıya geliyorlardı. Üniversiteye yerleşme sisteminin ortaöğretim türü ve seçilen alanlar üzerine kurulmasıyla birlikte, kariyer planlama süreci Türkiye’de ortaöğretim tercihlerinde de sık sık dile getirilen bir ifade olmaya başladı (İlköğretimden Geleceğe İlk Adım 2006).

İş ise, bir işyerinde mesleki bilgi ve becerilerin uygulanmasıdır (Kuzgun 2000a:3). İşi olanın mutlaka bir mesleği vardır. Ancak bir kimsenin mesleği olabilir ama işi olmayabilir. İş kelimesi bazen meslek yerine kullanılmaktaysa da, iş daha çok gelip geçici olan mesleki faaliyetler için kullanılır. Fazla bir mesleki tecrübe ve eğitim istemeyen, kolaylıkla öğrenilebilen ve sürekli yapılmayan mesleki faaliyetler iş olarak nitelendirilebilir.

1.1.1.5. Toplumsal Yaşamda İş ve Çalışmanın Önemi

İşin, insan yaşamında yeri oldukça büyüktür. İnsanın bir iş hayatının olması ve yaşamında başarılı ve işinden memnun bir şekilde hayatını devam ettirmesi kendisi için ne kadar önemliyse, yaşamını sürdürdüğü toplum içinde o kadar önemlidir. İçinde bulunduğumuz 21. Yüzyıla damgasını çoktan vurmuş olan değişim hızı, gittikçe ivme kazanmakta ve bu baş döndürücü hız, iş yaşamını birçok boyutta zorlamaktadır. İnsan, iş yaşamında kendi becerisini kullanabilme, başarının getireceği memnuniyeti algılama, bir statü sahibi olma, ekonomik ihtiyaçlarını sağlama, günün başlangıç ve bitiminin bilincini yaşama, disiplinli ve planlı olma alışkanlığının kazanılması gibi birçok pozitif geri bildirim elde eder (Telman ve Önen 2006).

Çalışma da, bireyin yaşamı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bireyin çalışmaya ayırdığı zaman içerisindeki tüm faaliyetleri ve ilişkileri, bireyin çalışma yaşamı örüntüsünü oluşturur. Çalışma, bir işverene bağımlı veya bağımsız olarak serbest bir şekilde yapılabilir. Birey için çalışma, emek ve zihinsel güç harcayarak karşılığında gelir elde etmesinin dışında daha geniş bir anlamı olan bir kavramdır. Toplum içerisinde hangi konumda ve düzeyde olursa olsun, çalışma bireye toplum içinde yer ve rol kazandırır. Ona toplumsal nitelikler ve sorumluluklar yükler, bireyi topluma bağlar, toplumla bütünleştirir. Çalışma ile birey, enerjisini, diğer insanlara yararlı olacak şekilde sunabilmektedir. Yararlı olma duygusu bireye haz verir ve özdoyum sağlar. Çalışma hayatı sosyal ilişkileri yoğunlaştırır ve çevresel etkileşimi artırır. Birey çalışması sonucunda toplumun üreten bir üyesi olarak saygı ve değer görür. Çalışmalarına bağlı olarak da birey yaşamları boyunca birçok hedefe ulaşma fikirlerini canlı ve dinamik tutarlar. Özetle çalışma, birey yaşamında önemli bir yer

tutan bir amaç değil, hem maddi hem de psiko-sosyal gereksinimlerini sağlayan bir araç olarak ifade edilebilir (Özden 2001).

1.1.1.6. Meslekleşme Ölçütleri

Meslekleşmeye bilimsel bir süreç olarak bakıldığında 19. yüzyılda ele alınmaya başlanmıştır. A.Smith bu alandaki çalışmalara öncülük ederek araştırmalarında nitelikli işgücü, mekanik işçilik, geleneksel işgücü ve uzmanlık alanlarının arasındaki farkı ortaya koymaya çalışmıştır. Smith ve onun izinden giden araştırmacılar meslekleşme sürecini farklı yönleriyle ele alan ölçütler geliştirmiştir. Mesleği icra edenler bakımından ele alan yaklaşımda; ilgi, istek, yetenek, meslek elemanlarının toplumsal özellikleri, bilgi birikimleri ve aldıkları eğitim gibi kavramlarla meslekleşmenin ölçütlerini ortaya koymuşlardır. Meslekleşmeyi yapılan etkinlik ve işin kendisinden kaynaklanan değişenler açısından ele alan yaklaşımlar da bulunmaktadır (Karlı 2003:33).

Modern toplumlarda, bireyin toplumsal konumunu belirleyen önemli göstergelerden biri meslektir. Eskiden olduğu gibi günümüzde de, meslekler, insanların kişisel ve toplumsal rollerini önemli ölçüde belirlemektedir. Bireyin yaptığı ya da sahip olduğu meslek, onun toplum içindeki konumunu, itibar ve önem derecesini yakından etkilemektedir. Toplumbilimciler, toplumsal yapıda bireyin statüsü ve rolünü açıklarken, meslek faktörünü belirleyici bir değişken olarak ele almaktadırlar. Sahip olunan meslekler, bir ölçüye kadar kişinin gelir, yetenek, eğitim düzeyi, saygınlık durumu ve toplumsal konumunu da yansıtmaktadır (Kuyaksil ve Akçay 2005:2). Bununla birlikte çeşitli mesleklerin kabul görmeleri ve benimsenmeleri, toplumun işleyişini etkilemekte, meslekleşme süreci de bir mesleğin geleceği ile ilgili önemli bir altyapıyı ve birikimi oluşturmaktadır.

Her meslek kendi iç dünyasında belli ilke, kural ve ahlak anlayışını biçimlendirir. Tespit ettiği oluşturduğu kuralları denetler ve yaptırımlar getirir. Mesleğin devamlığı ve toplumsal kabulü için zorunlu olan bu koşullar, aynı zamanda meslekleri herhangi bir iş ya da uğraştan farklılaştırır (Kuyaksil ve Akçay 2005:2).

Yapılan etkinlikler ve işin kendisinden kaynaklanan değişkenler açısından meslekleşme ölçütleri şu şekilde sıralanabilir (Karlı 2003:33; Başaran 1991:135; Erçetin 2001:40).

Toplumca Meslek Olarak Tanınma: Bir iş alanının meslek olarak değerlendirilmesi için toplumca meslek olarak kabul edilmelidir. Toplum tarafından meslek olarak kabul; mesleğin hizmet alanının toplumca bilinmesi ve alınan hizmetin ilgili meslek elemanı tarafından sağlanmasının önemsenmesidir.

Uzmanlık Bilgisi: Uzman; alanında derinliğine bilgi ve beceri sahibi olan ve bu becerisini bilimsel süreçleri de kullanan kişidir. Mesleğin amaçlarını etkili bir şekilde yerine getirebilmek üzere ortam ve ilgililere mesleki yardımı sağlayabilecek düzeyde özel bilgi ve beceri, ancak eğitimle sağlanabilir. Bilgiyi elde etmek ve yetenekleri geliştirmek için uzun bir süreci içerecek öğrenim yaşantısı geçirilmeli ve bu öğrenim yaşantısını geçirmemiş olanlar meslekle ilgili hizmeti arz edememeleridir. Dolayısıyla uzmanlığın değeri geçirilen öğrenim hayatının süresiyle doğrudan ilişkilidir.

Meslek Örgütü: Her mesleğin kendi mensuplarının haklarını ve hukuklarını korumak ve sorunlarını çözmek amacıyla örgütlenir. Bir mesleğin saygınlığı örgütün gücü ile doğru orantılıdır. Örgütleri güçlü olan meslekler, toplumun ekonomik ve siyasi kararlarının belirlenmesinde de etkili bir güce sahip olabilirler.

Giriş Denetimi: Bilgi düzeyi ve yetiştirilmeye yönelik mesleğe girişin denetlenmesidir. Bu denetim büyük ölçüde diploma, sertifika vb. belgelerle yapılır. Ayrıca hem bağlı bulunduğu meslek örgütüne hem de istihdam edecek olan örgütlerle gerçekleştirilir.

Çalışma özgürlüğü: Bir meslek elemanının mesleğini yapması sırasında meslek kültürü ve ahlakından ödün vermeden çalışabilme özgürlüğüdür. Meslek üzerinde siyasi ve bürokratik baskılar olması, o alanın mesleksi gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Meslek Ahlakı: Meslekte uyulması gereken toplumca da benimsenmiş ahlak ölçütleri ve davranış kurallarıdır. Bir insanın içinde büyüdüğü toplumun ve ortaklaştıkları yaşam biçimine, ilkelerine, kurallarına, geleneklerine, göreneklerine, ahlakına ve mesleki yaşam biçimine de uygun davranışlar yapmaları beklenir. Meslek ahlakı, yetersiz ve ilkesiz olarak hizmet veren üyelerini dışlamak, meslek içi rekabeti sistematik bir düzene sokmak ve hizmet ideallerini koruyarak geliştirmek amacıyla meslek örgütü tarafından desteklenen ve bunu bütün üyeleriyle paylaşan, gerektiğinde onlara emreden ve davranışlarına sınırlama koyan değerler ve normlar olarak değerlendirilmektedir.

Meslek Kültürü: Kültür, örgütün doğası ve kimliğini ifade eden paylaşılan değerler, inançlar, normlar, davranışlar, semboller, işlerin yapılış şekli, değeri, değişme ve yenileşme olasılığı, ast üst ilişkileri ve çevrenin doğası gibi faktörlerin oluşturduğu bir bütündür. Meslek kültürü ise meslek mensuplarının paylaştığı duygular, düşünceler, normlar, etkinlikler, gizli sayıtlılar, inançlar, tutumlar ve değerleri içeren davranış örüntüleridir.

1.1.2. Mesleklerin Hayatımızdaki Yeri ve İşlevi

İnsanlar belli bir ürünü üretebilme veya hizmeti icra edebilme becerisini, kısa veya uzun vadeli, resmi veya resmi olmayan yöntemlerle sunulan bir eğitim sayesinde kazanır, mesleğini icra ederek de ürettiği malı veya hizmeti, para veya mal karşılığında başkalarına verir (Kuzgun 2000a:126). Ancak; meslek, sadece para kazanma ve ekonomik ihtiyaçları karşılama aracı değildir. Çünkü bir meslek edinmenin gelir elde ederek fizyolojik ihtiyaçları karşılamanın dışında sosyal ve psikolojik ihtiyaçların doyumu noktasında da önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır (Kızıltan 2006;Yeşilyaprak 2002:205). Bu bağlamda meslek, insanların yaşamı boyunca duyacağı ruhsal tatmin ve tatminsizlik, mutluluk-mutsuzluk, bağımlılık-bağımsızlık ve kendini gerçekleştirme duygularında önemli bir etkiye sahiptir (Özcan 1985:5).

İnsanların paraya gereksinimi olmasa da bir meslek edinip çalıştıklarını, bazı kimselerin az gelir getiren bir mesleği daha çok gelir sağlayabilecekleri mesleklere

tercih ettiklerini görmekteyiz. Çünkü meslek para kazanmanın ötesinde, bireyin mesleki etkinlikler yoluyla bir şeyler üreterek yeteneklerini geliştirdiği, becerilerini kullandığı, gizilgüçlerini harekete geçirdiği, kapasitesini artırdığı ve doyum sağladığı, dünyayı güzelleştirme aracıdır. Meslek, bireyin toplumda bir yer edinmesini, saygı görmesini ve her şeyden önemlisi bir işe yaradığı duygusunun yol açtığı doyuma ulaşmasını sağlar. İş yaşamındaki doyum, genel yaşamdaki doyumunu da etkiler. Meslekte yaşanan başarısızlıklar, doyumsuzluklar bireyin ruh sağlığını tehdit eder. İş ve yaşamdaki doyumsuzluklarda önde gelen nedenlerden biri; bireyin seçtiği mesleğin özelliklerinin, kendi özellikleri ile bağdaşmamasıdır (Kızıltan 2006;Kuzgun 2000b:126).

Super ve Bohn'a göre meslek, bireyin yaşamsal aktivitelerini ve yaşamdan edindiği doyumunu doğrudan etkiler. Bireyin yaşam sürecine anlam katan önemli bir olgudur. Maslow, kendini gerçekleştirme süreci aşamalarında bireylerin, mesleklerini kendilerine mal ettikleri ve adeta bir misyon olarak algıladıklarını ifade etmektedir (Arıcak ve Dilmaç 2004:7).

Meslek, insanların toplumdaki statülerine ve kimliklerine kaynaklık eden işleve sahip bir kavramdır. Bu nedenle, meslek ile kimliğin ahenkli olması beklenir. Yani meslek ile bireysel özellikler uyumlu değilse, bireyin iş hayatına ait önemli olabilecek sorunları da beraberinde getirecektir (Can 2005:83). Bu sorunlarının ortaya çıkmasında, iş ve istihdam alanlarındaki gelişmeler ve çalışma şartlarındaki değişkenlik önemli rol oynamaktadır. Buna karşılık, mesleklerin ve onu icra edenlerin önem statülerinin belirlenmesinde de günün ihtiyaçlarının ve toplumsal kabullerin önemli bir etkisi vardır. Bunlar toplumsal anlayış ve kabullere göre değişen olgulardır. Sanatsal faaliyetleri üst seviyede olan bir toplumda iyi bir sanatçı olmanın getirisi olabileceği gibi, daha önce ilgi ve istihdam alanı bulunmayan ama zamana bağlı olarak teknolojik gelişmelerle birlikte toplumda yeni meslek alanları da ilgi çekici hale gelebilecektir (Özsoy 2005:105).

Sanayinin gelişmesi, toplumsal yapının değişmesi ve teknolojik gelişmelerin artması yeni ve farklı meslek gruplarını doğurmuştur. Böylece insanların hayatına girecek yeni ilgi alanları ve kendini gerçekleştirme biçimleri ortaya çıkma süreci

başlamıştır. Her ortaya çıkan yeni meslek grupları, yeni mesleki kültürleri ve alışkanlıkları da beraberinde getirmiştir. Bu da insanlar için yeni yaşam biçimleri, alternatifleri ve yeni alışkanlıklar demektir. Dolayısıyla da ilgi alanlarında ve beklentilerde de bir gelişme ve değişme gündeme gelecektir. Birçok mesleğin önemini yitirip, popüler olan alanların yer değiştirmesi ve yeni alanların popüler olması, bazı meslek gruplarının teknolojik gelişmeye paralel olarak çekim alanı olması değerlerde de bir değişiklik yaratmıştır. Bireylerin ve toplumun mesleklere bakışı değişirken, mesleklere olan ihtiyaç düzeylerinde de bir değişim olmuştur. Dolayısıyla insanların meslekleri değerlendirme, önemseme ve seçme kriterlerinde de değişiklikler olmuştur (Erdoğan 2005:1).

1.1.3. Meslek Seçimi ve Önemi

İnsanlar öğrenme ve irade gücüne sahip çevresine olağanüstü bir uyum gösterebilen ve çevresini kendi istekleri doğrultusunda değiştirebilen bir varlıktır. İnsanların temel ihtiyaçları tarih boyunca önemli bir değişiklik göstermemiştir. Ancak ihtiyaçlarını karşılayan varlıklar ve onları elde etme yöntemleri çok büyük değişimler geçirmiştir ve geçirmektedir (Kuzgun 2000a: 1).

Meslekler ve iş alanlarında, taş devrinden günümüze kadar önemli değişimler ve yenilikler olmuştur. İkel toplumlarda az olan meslek çeşidinin, sanayi devriminden sonra meslekler dünyasında yaşanan çeşitliliklerle takip edilmesi güç bir hal almıştır. Toplumlarda sanayinin gelişimiyle birlikte işbölümü de artmış, tarım sektöründen sanayi ve hizmet sektörüne doğru kaymalar yaşanmaya başlamıştır. Bu aşamada hiç adı sanı duyulmayan meslekler ortaya çıkmıştır (Özcan 1985:8). Günümüzde de bu tür yeni mesleklerin ortaya çıktığı ve sektörel hale geldiği gözlenebilmektedir. *Örneğin;* Amerikalı Martin Cooper' ın 1973 yılında ilk cep telefonunu icadından sonra günümüze kadar geçen süreçte, cep telefonu ve bilişim dünyasında, birçok yeni meslek alanı da ortaya çıkmıştır.

Meslek seçimi, bireyin kendisine uygun olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip, tercih edilen meslekler arasından, girme olasılığı en yüksek olana yönelmesidir (Kuzgun 2000). Bireyin zihinsel ve fiziksel yeteneklerini, becerilerini,

ilgilerini, ihtiyaçlarını ve ekonomik durumunu göz önüne alarak seçim listesindeki seçenekleri belirlemesi gerekir (Kızıltan 2006). Hoppock'a göre bir kimsenin seçtiği meslek onun içinde başarılı olup olmayacağını, iş bulma sorunu olup olmayacağını, nerede yaşayıp kiminle evleneceğini ve kimlerle etkileşimde bulunacağını belirler. Bununla birlikte meslek, kişinin değer yargılarını, hayata bakış açısını, günlük yaşam tarzını ve alışkanlıklarına da şekil veren faktörlerin başında gelir. İnsanların yaşamına bu derece etkileri olan gelecekteki mesleki alanın seçimi, günümüzde seçeneklerin çok artması nedeniyle giderek karmaşıklaşan bir sorun haline gelmiştir (Kuzgun 2000a:6).

Meslek Seçimi; bireyin hayatında vermiş olduğu en önemli kararlardandır. Telafi edilmesi çok zor, geri dönüşü birçok defa imknsız olan meslek seçimi hassas ve son derece dikkatli yapılmak zorundadır (Yıldız ve Yıldız 2005). Yaşamımızın önemli bir bölümünü etkileyecek olan meslek seçimi, sunulan farklı alternatifler arasından kendimize ve şartlarımıza en uygun olan mesleği kabullendiğimiz sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Ayrıca bu seçim sonucunda mesleğimiz, sosyal ve psikolojik dünyamızla bütünleşerek hayatımızın sonuna kadar rol ve statmzde olumlu veya olumsuz etkileri yaşatabilecektir. Coşkun (2006)'ya göre, daha da ötesi öğrenim alanı seçimi, meslek seçimi ve eř seçimi, hayatın en önemli üç karardır. Bu üç unsur insan hayatının büyük bölümünü etkilemesi bakımından ortak bir özelliğe sahiptir.

elik (2007)'e göre; bir meslek için bireyin seçimi gerçekte bir tahmin etme sorunudur. Bu seçme, söz konusu iş için başvuruda bulunan adaylardan hangisi ya da hangilerinin, bu işi en iyi bir biçimde yerine getirebileceklerine ait bir tahmini de içermektedir. Bu yordamanın olabildiğince geçerli ve güvenilir verilere dayandırılması, mesleği seçecek bireyin yararına olduğu gibi, iş dünyasının da yararına olacaktır.

Bir insan için profesyonel meslek sahibi olmak, yaşantısı, verimliliği ve başarısı veya diğer alanlarda kendisinin dünya ile ilişkilerindeki uyumu sağlayacak unsurlardan sadece birisi değildir. Bu nedenle eğitim sürecinin önemli parçalarından biri olan profesyonel mesleğin ortaya çıkması önemlidir (Jureviciute 2005:2).

Yaşamımızın kırk yılını bir mesleğe hazırlanarak ya da onu icra ederek geçirdiğimiz düşünülürse; hafta sonları ve tatiller hariç hayatımızın yaklaşık 10.000 gününü mesleğimiz ile ilgili faaliyetlerle geçiririz ve genellikle de mesleki kararımızı verirken bunun böyle olacağını pek düşünmeyiz. Oysa meslek seçerken verilen karar, ileriki yıllarda iş bulup bulamayacağımızı ya da iş hayatımızda mutlu ve başarılı olup olamayacağımızı belirler. Ayrıca verilecek olan bu karar, yaşamımıza ait başka kararları da önemli ölçüde etkilemektedir. Değer yargılarımız, dünya görüşümüz, yaşam tarzımız, sosyal çevre ile ilişkilerimiz vb. gibi faktörler örnek olarak gösterilebilir (Yeşilyaprak 2002:206).

Günümüz insanı geçmişteki yaşam tarzından farklı olarak varoluş mücadelesini tabiata ve biyolojik nedenlere bağlı olarak kendi başına sürdüremez. Diğer fertlerle hem yardımlaşma ve işbirliği isteyebilen, hem de rekabeti ve şahsi teşebbüsü teşvik eden bir toplum içerisinde yaşamak zorunda olduğundan, para kazanabileceği, geçimini temin edebileceği bir iş bulma mücadelesi vermek durumundadır. Bu mücadeleyi verebilmesi için de temel bir donanıma ihtiyacı vardır. Bu da kişinin mesleğidir. Bu nedenle meslek seçimi, hayata atılmanın ağırlık merkezini oluşturur (Özcan 1985:13). Dolayısıyla insanlar meslek seçimlerinin karar aşamalarında çeşitli karmaşalar ve kararsızlıklar da yaşayabilmektedir ve meslek hayatlarında mutsuz olabilmekte ve hatta zorda olsa mesleklerini değiştirme yoluna gidebilmektedirler.

Paro (1967:60)'ya göre insanlar, meslek seçimi sürecinde bilimsel gerçeklerden uzak olarak, ilgi ve yeteneklerine uygun olmayan meslekleri gelişigüzel seçtiklerinde; hem işlerinde verimleri düşük, hem de manevi tatminden yoksun olarak meslek hayatlarını sürdürecektir.

1.1.4. Mesleki Gelişim Kuramları

Mesleğe yönelme ile ilgili fikirler, meslek seçimi, mesleğe giriş, uyum, ilerleme ve emeklilik sonrası durum gibi bireyin yaşamının büyük bir bölümünü kapsayan (Çakır 2005:140), meslek seçimi ve gelişimi ile ilgili farklı yaklaşımlar ve kuramlar geliştirilmiştir.

1950'lere kadar insan gücü planlaması şeklinde yürütülen meslek seçimine yardım faaliyetleri, daha sonraları sosyolojik, psikolojik ve ekonomik bir dizi faktörler de dikkate alınarak yürütülmüş ve çeşitli kuramsal açıklamalar yapılmıştır (Çakır 2005:140). Ancak mesleki rehberlik ve yöneltme faaliyetleri kapsamında gelişimsel kuramlar ve kişilik tabanlı kuramlar ön plana çıkmıştır (Yazıcı 2005:90).

1.1.4.1. Gelişimsel Kuramlar

Bu kuramları Yazıcı (2005), mesleki gelişimi belli aşamalara dayalı olarak yaşam boyu süregelen bir aktivite olarak tanımlamaktadır. Mesleki gelişim kuramları, bireylerde meslek fikrinin doğuşunu ve gelişimini, meslek seçimi ve kararın oluşumunu, bu seçimi etkileyen faktörlerle birlikte bu süreci açıklamaya çalışan görüşlerdir. Ginzberg ve Super'in kuramları gelişim tabanlı kuramlarının öncüleridir.

1.1.4.1.1. Ginzberg'in Kuramı

Ginzberg (1952), "Bir Meslek Seçimi Kuramına Doğru" adlı makalesinde, meslek seçiminde savaş, aileden önemli bir kişinin kaybı yâda bir mirasa konması gibi, kişinin isteği ve kontrolü dışındaki etmenlerin rol oynadığı ve seçimin tamamen bir tesadüfün ürünü olduğunu iddia eden kuramcılara karşı tepki göstermekte ve arkadaşları Axelrad ve Herma ile yeni bir kuram geliştirme gereği olduğunu dile getirmişlerdir (Kuzgun 1991:100). Onların öncülük ettiği meslek seçimi araştırmasında Ginzberg, Ginsburg, Axelrad, and Herma (1951), mesleki karar verme sürecinde değerlerin rolünü inceleyerek ve meslek seçiminin belirlendiği aşamada, bireyin değerleriyle deneyimlerinin bir ilişkisi olduğunu ileri süren bir kuram geliştirdiler (Brady 2002:2).

Meslek seçimini bir gelişim süreci olarak değerlendiren Ginzberg ve arkadaşlarına göre meslek seçiminin ardışık ve gelişimsel yapı üzerinde, yalnızca belirli bir anda gerçekleşen bir olay değil, çocuktan ergenliğe, ergenlikten de erken yetişkinliğe kadar uzanan dönemi kapsayan bir gelişim sürecidir. Mesleki gelişim, kişilik gelişiminin de bir boyutunu oluşturmaktadır. Ginzberg'in kuramının üç temel noktası vardır (Yazıcı 2005:91;Çakır 2005:143).

- 1- Meslek seçimi bir süreçtir.
- 2- Meslek seçimi geri dönülmez bir nitelik taşır.
- 3- Farklı özelliklerin bir araya getirilmesi ile oluşan uzlaş, bütün tercihleri temel kaynağıdır.

Mesleki karar verme süreci, “Hayal dönemi”, “Geçici Seçimler Dönemi” ve “Gerçekçi Dönem” şeklinde ayrı üç evreye ayrılır (Kuzgun 1991:100;Yazıcı 2005:91).

Hayal Dönemi: 6–11 yaşlarını kapsar. Bu dönemde çocuklar çevresindekilerden kendiyile özdeşleştirebildikleri kimselere göre meslek tercihlerini ifade ederler.

Geçici Seçim Dönemi (Deneme): Ergenlik dönemine rastlar. 11–12 yaşlarından sonra başlayan bu dönemde, iki farklı işin gerektirdiği beceriler açısından karşılıklı olarak değerlendirilme süreci gerçekleşir. Bu dönemde kendi içerisinde “İlgi”, “Yetenek”, “Değer” ve “Geçiş” dönemi olmak üzere dörde ayrılır.

Gerçekçi Dönem: Bireyler bu dönemde, gerçeğe uygun olarak somut ve özel seçimler yaparlar. Seçimler bir üst öğrenime ya da belirli bir iş alanına yöneliktir. Yine Bu evrede de üç alt basamak vardır.

- a) *Araştırma Basamağı:* Bireyin meslek seçimi sorunu üzerinde düşünmeye ve bunu çözmek için ihtiyaç duyduğu yaşantıları elde etmeye başladığı dönem.
- b) *Billurlaşma Basamağı:* Bireyin kendini ifade edebileceği mesleği seçmesi için çok çeşitli faktörleri değerlendirdiği dönem.
- c) *Belirleme Basamağı:* Bu aşamada uzmanlaşma yoluna gidilir ve seçimiyle ilgili planların yapıldığı dönem.

Bu kuramda meslek seçimi, ergenlik döneminden başlayarak en az on yıl süren bir gelişim sürecinin olarak değerlendirilmekte ve sonuç olarak varılacak noktanın, bireyin o ana kadar geçirdiği yaşantıların ürünü olacağı aynı zamanda

gelecekteki yaşamı ve kararları da etkileyeceği bu nedenle *geri dönülmez* olduğu ileri sürülmektedir (Kuzgun 1991:100).

1.1.4.1.2.Super'in Kuramı

Meslek seçimine gelişimsel açıdan yaklaşan yazarların en önemlisi Super'dir. Super çocukların ilk mesleki davranışlarında memnuniyet ve değerlerinin etkileri üzerine odaklandı. Yaşam içerisinde kuramlaşan Ginzberg-super mesleki gelişim modellerinde; mesleki tercihe yönelik yapılan bir araştırmada çocukların davranışlarında bazı değer yargılarının meslek seçiminde gerçekten etkili olduğu bulundu (Brady 2002:2). Super (1963,1970)'e göre bir kimse meslek seçmekle geliştirmiş olduğu benlik kavramını; kendi algılama biçimini uygulama aşamasına geçmiş demektir (Kuzgun 2000b:131).

Meslek seçimi, bireyin gelişim süreci içinde çevreyle etkileşmesi sonucu oluşan benlik kavramının meslek olarak ifadesidir (Super 1968). İnsanlar kendi yaşamlarına ilişkin benlik kavramını bebeklikten itibaren oluşturmaya başlarlar ve yaşam boyu bu süreci devam ettirirler. Benlik kavramının oluşumunda insanların tercih ettiği yollardan birisi de keşiftir. (Akt. Karslı 2003:36) Birey çeşitli etkinlikler sayesinde yeteneklerini, özelliklerini ve neler yapabildiğini keşfeder. Yaptıklarına karşı başkalarının değerlendirmelerini gözlemler ve kendisi hakkında bir algı geliştirmeye başlar. Aile veya tanıdığı kişilerle kendini özdeşleştirme bu algının gelişmesinde bir başka yol olarak karşımıza çıkar. *Benlik kavramlarının mesleki kavramlara dönüştürülmesi*; bireyin hoşuna giden bir mesleğe sahip yetişkin kişiyle özdeşleşme, üstlendiği rollerde deneyim sahibi olma ve kendisinde belli bir mesleğe yönelik yetenek ve kapasitenin olduğunu fark etmesi süreciyle meydana gelir (Nelson-Jones 1982) (Akt. Yeşilyaprak,2002:211).

Super ortaya koyduğu yaklaşımla, mesleki uyumun kişilik kavramının tamamlayıcısı olduğunu ve mesleki gelişimin kişisel ve çevresel değişkenlerin bir etkileşimi olduğunu ifade etmiştir (Yazıcı 2005:92).

Ginzberg gibi Super'de meslek seçimini bir gelişim süreci olarak görmüş ve bu süreci basamaklara ayırarak ifade etmiştir. Ancak belirlediği bu basamaklardan

sadece ergenlik dönemine kadar olanlar Ginzberg ve arkadaşlarınıninkine benzerlik göstermektedir. Nitekim Super meslek gelişimini bir mesleğin seçilerek o mesleğe girildiği dönemle sınırlı olmadığını ve normal bir çalışma hayatının sonuna kadar devam eden bir süreç olduğunu belirtmiştir (Kuzgun,2000b:131). O'na göre; *“Mesleki gelişim devamlı bir süreç, meslek seçimi ise bir sentez yapma işidir”* ve bireylerin mesleki gelişimlerinde onların yetenek, ilgi ve benlik algılarının önemli bir yeri vardır (Çakır 2005:144). Benlik kavramının oluşması ve bir mesleki tercihe dönüşmesi gelişim süreci boyunca gerçekleşmekte ve bu süreç Super (1970)'e göre şu basamaklara ayrılmaktadır (Akt. Kuzgun 1991:101).

Super tarafından sürekli olarak takip edilen bu teoride, onun dinamik çekirdeğini oluşturan kariyer kavramı, "büyüme, araştırma, yerleşme, koruma ve çöküş" döngüsü içerisinde koşullanır ve tercihler değişebilir. Bu değişen taleplerde uygunluk ve adaptasyon açısından bireyin yetenekleri dikkate alınır (Brett 1992:7).

1-Büyüme Evresi (0-14 yaş): Bu aşamada çocuğun mesleki benlik kavramının gelişimi çevresindeki etkileşimlerle gelişmeye başlar. Çevresindekilerle kendini özdeşleştirme çabası onun mesleki benliğinin gelişmesinde önemli etkiye sahiptir. Bu dönemin başında hayali ihtiyaçlar önemli olmakla birlikte ilgi ve yetenekleri daha da önemli olmaya başlamaktadır (Çakır 2005:144;Yeşilyaprak 2002:211).

2- Araştırma Evresi (14-24 yaş): Gelişiminin ergenlik dönemine rastlayan bu dönem daha önceki dönemde olduğundan daha yoğun bir inceleme ve araştırma faaliyetlerini kapsar (Kuzgun 2000b:133) ve ilk yetişkinliğe kadar bu süreç devam eder (Çakır 2005:144). Birey bu aşama da kendi özelliklerini ve başkalarının mesleki yaşamlarını ve rollerini keşfetmektedir. Başkaları ile ilişkiler, etkinlikler ve yaşantılar, ev ve okulda üstlenilen roller, mesleki benlik kavramı için veri kaynaklarını teşkil etmektedir. Bu evre kendini tanıma, çeşitli rol denemeleri, meslek incelemeleri vb. gibi etkinliklerin sürdürüldüğü dönem (Yeşilyaprak 2002:211) olarak bireyin yaşantısının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Çakır (2005)'a göre, bu aşamada mesleki tercihler gelip geçicidir ve fantezilerle, başkalarıyla yapılan diyaloglarla ve rol denemeleriyle sınırlanır. Bu evrede deneme, geçiş ve sınama ve izleme isimli üç alt basamaktan oluşur.

Görüldüğü gibi Super meslek gelişimini birtakım evrelere ayırmış ve her evre için gelişim aşamaları tanımlamıştır. Bu mesleki gelişim aşamalarını başarı ile tamamlayan birey mesleki olgunluk kazanmış sayılır, doğru ve akılcı meslek seçimi yapabilme seviyesine ulaşır (Çoban 2005:40). Bireyin mesleki gelişimlerinde seçim dönemini oluşturan bu iki dönem, mesleki gelişim sürecinde son derece önem arz etmektedir.

3- *Yerleşme Evresi (25–44)*: Bu evreler genç yetişkinlik ve olgunluk dönemini kapsar. Bireyin denemeleri azalır ve işe bağlanma duygusu artar. Uzlaşma denemeleri artarak işe yerleşme başlar (Yeşilyaprak 2002:212) ve mesleki benlik kavramı kararlılık kazandıkça, iş hayatında ilerlemek ve daha iyi bir yer edinebilmek için çabaları iyice yoğunluk kazanır (Çakır 2005:145).

4- *Koruma Evresi (45–64)*: Bu evrede ise birey artık olgunlaşarak varolan mesleki benlik kavramını korumaya çalışır, elde ettiği mesleği sürdürme ve üretken olma eğilimlerini ortaya koymaktadır (Yazıcı 2005:9;Çakır 2005:145;Yeşilyaprak 2002:212).

5- *Çöküş Evresi (65 yaş ve sonrası)*: Fiziksel ve zihinsel süreçlerin yavaşladığı bu evrede enerjinin azalmasıyla bireyin etkinlikleri azalmaya başlar. Çöküş aşamasındaki birey daha az yük alır (Çakır 2005:145) ve iş yaşamındaki alışkanlıklarını azalan kapasitelerine göre ayarlama sürecine başlarlar.

1.1.4.1.3.Tiedeman ve O'Hara'nın Kuramı

Tiedeman ve O'hara (1959) meslek gelişimini bir kimlik gelişimi olarak algılamaktadırlar. Bu kurama göre benlik kavramı bireyin kendini tanımasından çok kendini değerlendirmesidir ve benlik kavramının oluşumu yaşamı boyunca sürer. Birey eğitimi esnasında ve daha sonraki çalışma hayatında sorunlarıyla boğuşurken benlik ve mesleki kimlik birbirini etkiler. Bir konumdan diğerine geçtikçe benlikte

değişikliğe uğrar. Dolayısıyla meslek seçimi süreci, mesleki kimliğin gelişme sürecini, benlik ise bu kimliğin merkezini teşkil eder (Kuzgun 1991:102). Bireyin ayırt edici olarak benlik kavramını mesleki gelişiminin devam eden bir parçası olarak görmektedir. Bir kişinin kimliğini nasıl geliştirdiği onun erken çocukluk döneminde ailesiyle birlikte yaşadığı deneyimler, karşılaştığı gelişimsel aşamada yaşadığı çeşitli psiko-sosyal krizler, toplum algıları ve kendi algıları arasındaki uyum, birliktelik, duygusal olarak birlikte yaşadığı bu faktörlerden her birine bağlıdır (Carkhuff, Alexık and Anderson 1970:317).

1.1.4.2. Kişilik Tabanlı Kuramlar

Kişilik teorilerinden yola çıkılarak elde edilen, kariyer ve meslek gelişimi konusunda birçok kuram vardı. Bu teorilerde amaç, bireyin iş, meslek ve kariyerleri ile kişilikleri arasındaki ilişkinin aydınlatılmasıydı. Bununla birlikte önde gelen bazı kariyer ve meslek gelişimi teorileri; yaptıkları araştırmaların sonuçlarında, psikolojik veya kişilik özellikleri ve çevresel faktörler göz önüne alınmadan verilen mesleki kararların başarısızlıkla sonuçlandığı görmüşler ve bu sonuçlar araştırmalarının odak noktasını oluşturmuştur. Bu araştırmaların hedefi daha çok, cinsiyet, ırk, sosyal sınıf gibi etkenler ışığında kariyer ve meslek gelişiminin oluşturulmasıydı. Meslek eğitimcileri ve danışmanları tarafından da sürekli tartışılan (Kerka 1998:199) kişilik tabanlı mesleki gelişim kuramlarının önde gelen isimleri Roe ve Holland'dır.

1.1.4.2.1. Roe'nun Kuramı

Roe (1956), bireylerde ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin sonucu kalıtsal özellikler ve psikolojik ihtiyaçlara bağlı olarak meslek seçimlerinin oluştuğuna inanır. Onun teorisinde, her ne kadar biyolojik ve sosyolojik etkenler olsa da, Maslow'un "ihtiyaçlar hiyerarşisi" kuramı bu teorinin temelini oluşturmaktadır (McCoy 2004:15).

Psikoanalitik kuram meslek seçimini savunma mekanizmaları ile ve bilinçdışı ihtiyaçlara dayalı olarak açıklarken, Roe (1957) meslek seçimi kararında psikolojik ihtiyaçların önemine ağırlık vermektedir (Kuzgun 1991:99). Bu kuram, erken yaşlardaki çocuk ve anne-baba ilişkisinin, çevresel yaşantıların ve genetik etkenlerin

bir araya gelerek bireyin temel ihtiyaçlarını oluşturduğunu savunur. Burada adı geçen ihtiyaçlar kavramı, Maslow'un " ihtiyaçlar hiyerarşisi" kavramına benzerlik gösterir (Yazıcı 2005:8). Bununla birlikte bireyin ihtiyaçlarını doyurma yolları, onun hangi yetenek, ilgi ve tutumlarını geliştireceğini belirler niteliktedir. Bireye karşı anne-babanın karşılamış olduğu psikolojik ihtiyaçlar (Kuzgun 1991:99), çocuğun meslek seçimine de önemli katkılar sağlamaktadır.

Roe'ya göre; insan yaşamındaki hiçbir durumun, meslek kadar her düzeyindeki ihtiyacı doyurabilme gücü yoktur. Roe, çocukların ihtiyaçlarına göre bir meslek kategorisi seçtiklerini, ancak o kategori içindeki başarılarının yetenek ve sosyo-ekonomik durumlarına bağlı olduğunu söyler (Çağlar, Kaya ve Saçlı 2006). Meslek seçimini kişiliğin bir ifadesi olarak gören Roe (1986)'ya göre, meslekler psikolojik gereksinimleri karşılamak üzere seçilmektedir. Bireyin evde ihtiyaçlarının karşılanma durumuna göre meslek seçimlerinde belirleyici olan içsel uyarılar oluşmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayandırılan bu kuramda ihtiyaçlarla ilgili sıralama şu şekilde oluşmaktadır (Yeşilyaprak 2002:215).

1. Fiziksel ihtiyaçlar
2. Güvenlik ihtiyaçları
3. Ait olma ve bağlılık ihtiyacı
4. Öz saygı ve kendine değer verme, önemli olma, bağımsızlık
5. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı
6. Bilme, bilgi sahibi olma ihtiyacı
7. Anlama ihtiyacı, yaşamın anlamını kavrama
8. Estetik ihtiyaç

Bu görüşe göre; hayatın ilk yıllarındaki yaşantılar, hangi ihtiyacın daha öncelikli olacağını veya hangisinin diğerine göre daha güçlü olacağını belirler. Bu yönelişler hayatın ilk yıllarında bilinçdışıdır ve yetişkinlikte de bilinçdışı kalabilir. Roe, çocukluk yaşantılarını incelerken özellikle, anne-babaların çocuklarına yönelik tutumlarını esas belirleyici olarak ele almış ve anne-baba ile çocuk ilişkilerinin meslek seçimlerinde farklılık göstermelerine neden olduğunu ileri sürmüştür. O'na

göre, anne-baba tutumlarının üç boyutta incelenebileceği bu tutumlar kısaca şöyle sıralanabilir (Yeşilyaprak 2002:216).

1. *Çocuğun üzerine aşırı derecede düşme*: Bu tutumda çocuk anne-babanın her şeyidir. Çocuğun üzerinde yoğun bir duygusal odaklaşma söz konusudur. Bu tutumun bir ucunda aşırı koruyuculuk, öbür ucunda aşırı beklenti ve isteklilik söz konusudur.

2. *Çocuğa soğuk davranma*: Bu tutum iki şekilde ortaya çıkar; reddetme veya ihmal etme. Reddetme de duygusal bir soğukluk vardır. Çocuğun temel fizyolojik ihtiyaçları doyurulsa bile sevgi, ilgi, kabul, bağlılık gibi ihtiyaçlardan yoksun bırakılır.

3. *Çocuğu kabul etme*: Bu tutum da iki şekilde görülebilir. Birincisi, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan ve onun gelişimine müdahale etmeyenlerdir. Yeterince vakit ayırmadıkları için çocuğu serbest bırakan ana-babalardır. İkinci grup ise çocuğun temel fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde doyuran, onun doğal gelişimine ve bağımsızlığını kazanmasına izin veren ve bunu bilinçli olarak destekleyen ana babalardır.

1.1.4.2.2. Holland'ın Kuramı

Holland'ın kuramı da yaygın bir şekilde kabul gören kuramlar arasında yer alan yaklaşımlardan biridir (Yazıcı 2005:9). Kişilik tiplerine dayalı olarak geliştirilen Holland'ın teorisi şu şekilde izah edilebilir. Mesleki tercih ve ilgilerine göre, gerçekçi (*realistic*), araştırmacı (*investigative*), sosyal (*social*), geleneksel (*conventional*), girişimci (*enterprising*), ve sanatçı (*artistic*) olmak üzere altı kişilik tipiyle açıklanan bu kuramda (Tien Wu 2000:137), Holland insanların çok az bir kısmının sadece bir tipe sahip olduğunu belirtir. Buna karşılık, en baskın üç tipin bireylerde görülebileceğini vurgulayarak, bu kişilik tiplerinden bazı ortak özelliklere sahip olanların bir arada olma olasılıkları daha fazla olduğunu ileri sürmektedir. Bu belirtilen tiplerden her biri; kalıtım, ilgiler, yetenekler, yönelimler, benlik kavramı,

dünya algısı, değerler gibi kişilik özellikleri ile ev, okul, farklı kültürle gibi çevresel faktörlerin etkileşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Yazıcı 2005:9;TienWu 2000:137).

Bigoas (1994:4), Holand'ın kategorize ettiği bu kişilik tiplerine ait özellikler şu şekilde açıklamıştır.

1- *Gerçekçi*: Bu kişilik tipinin genellikle, iyi fiziksel becerileri var ama duygularını ifade etmekte güçlük çekiyorlar. Onlar, açık havada ve makinelerle çalışmaktan hoşlanırlar.

2- *Araştırmacı*: Bu kişilik tipi ise bilimseldir, öğrenmeyi bilen, analiz edebilen ve gözleyebilen, soyut düşünceye sahip, yaratıcı ve problem çözmeyi gerektiren işleri tercih ederler.

3- *Sanatçı*: Bu kişilik tipindeki kişiler genel bir ifadeyle sanatsal yetenekleri olan kişilerdir. İç dünyalarını ifade etme imkânını veren ve genellikle doğal olan ortamlarda bulunmaya eğilimlidirler. Nesnelere çalışmaktan çok düşünce ve imgelerle çalışmaktan hoşlanırlar hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını kullanarak farklı şeyler keşfetmeyi severler.

4- *Sosyal*: Bu kişilik tipindeki kişiler, diğer insanlara yardımcı ve destek olmaktan zevk duyan, sosyal becerileri yüksek ve insan ilişkilerine pozitif bakan kişilerdir. İnsanları bilgilendirmek, eğitmek geliştirmek ve tedavi etmek gibi faaliyetlerde çalışırlar. Mekanik veya fiziksel becerilere dayalı işlerden pek hoşlanmazlar.

5- *Girişimci*: Bu kişilik tipindeki kişiler, genel olarak, birlikte çalıştıkları kişileri yönlendirmekten hoşlanan, liderlik becerileri ve konuşma yetenekleri olan kişilerdir. Nesnelere yerine insanlarla ve fikirlerle çalışmayı severler. Kişilerle etkileşimde ve mesleki faaliyetlerde risk almak ve rekabet etmekten hoşlanırlar.

6- *Geleneksel*: Bu kişilik tipindeki kişiler ise genel olarak, detaylı talimatları veya önceden tespit edilmiş bir plan doğrultusunda sözcüklerle veya sayılarla çalışmayı tercih eden, ayrıntılara ve verilere yönelen kişilerdir. İnsanlarla

veya düşüncelerle çalışmaktan çok sözcüklerle ve sayılarla çalışmayı severler. Sanatsal ve fiziksel etkinliklere pek ilgileri yoktur.

1.1.5. Mesleki Rehberlik Hizmetleri

Eğitimdeki ilk rehberlik faaliyetleri ortaöğretim seviyesindeki bireylerin meslek seçimine yardım etmek amacındaydı. Bu yaklaşımın doğal bir sonucu olarak eğitimdeki rehberlik hizmetlerinin geçmişi, çoğunlukla ortaöğretim ve yüksek öğretim öğrencilerine yönelik rehberlik uygulamaları ile sınırlı kaldı. Rehberlikle ilgili yaşanan bilimsel gelişmelerle birlikte rehberliğin faaliyet alanı da giderek genişledi. Okullardaki rehberlik etkinliklerinde öğrencilerin eğitimle ilgili sorunları ile kişisel sorunlarına yönelik planlı ve programlı yardımlarla beraber rehberlik hareketinin başlangıcındaki mesleki yönelim, eğitimsel rehberlik ve mesleki rehberlik istikametinde gelişme gösterdi (Can 1998:116).

Bireylerin eğitim hayatı boyunca okullarda sürdürülen yönlendirme iki şekilde yapılmaktadır. Eğitimsel sorunlarla ilgili olarak bireylere verilen yardım etkinliklerine *eğitimsel yönlendirme*, bireylerin mesleksel tercihler yapmasında, bir meslek alanına yönelmesinde, seçtiği mesleğe hazırlanmasına yardım etkinliklerini içeren yönlendirme çalışmalarına ise *meslekî yönlendirme* denilmektedir (Arslan ve Kılıç 2000).

Bireyin hayatında önemli bir yer tutan eğitim süreci içinde; rehberlik hizmetlerinden beklenen en önemli fonksiyon, öğrencilerin, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ve ülkenin şartları ve ihtiyaçları da dikkate alınarak, üst öğrenime ve meslek alanlarına yönlendirmelerine yardımcı olmaktır (Bozgeyikli 2004:221;Yeşilyaprak 2002:240). Rehberlik hizmetleri içinde önemli bir yeri olan mesleki rehberlik ise, bireylerin meslekleri, kendi kişisel özelliklerini tanımaları ve bu bilgilerin ışığında kendilerine en uygun olan meslekleri seçme sürecidir. Dolayısıyla mesleki rehberlik ve yöneltme, bireye kendisi hakkında ve çevresindeki imkânlar ve meslekler hakkında bilgi sahibi olmasına, doğru ve yerinde kararlar verebilmesine yardım etme süreci olarak da tanımlanabilir (Özgüven 2006).

1.1.5.1. Amacı, Önemi ve Gerekliliği

Mesleki rehberliğin genel amacı, öğrencinin ilgi, istek, yetenek, değer, tutum, beklenti ve kişilik özelliklerine göre meslek seçmelerine yardımcı olmak ve yol göstermektir (Çoban 2005:41; Reuchlin 1970:198). Willis Dugan'ın ifadesiyle yapılan bu yardım, birey için en uygun meslek alanına yerleştirme veya üst öğrenime gidiş amaçlarını taşımaktadır. Dinamik olarak devam eden meslek seçimi kararları, bireyin son meslek seçiminin herhangi bir zamanda olmayıp bir takım deneyimlerle geçen yaşam süreci içerisinde oluşmaktadır (Venn 1971:162). İnsan hayatında önemli bir yeri olan meslek seçimi konusunda, bireyin uygun tercihler yapmasına ve seçtiği mesleğe uyum göstermesine katkı sağlamak mesleki rehberliğin temel amacıdır (Yazıcı 2005:85).

Meslek seçiminin önemli olduğu düşüncesi, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1890'lı yıllarda kabul görmüş, öğrencilere iş ve meslekler hakkında bilgi verme anlamında ilk çalışmalar George Merrill'in önderliğinde başlamıştır. Bu başlangıç mesleki rehberlik olgusunun gündeme gelmesine vesile olmuştur (Yıldız ve Yıldız, 2005). Yaşadığımız 21. yüzyılda insanların hak ve özgürlükler açısından yaşamları süresince zaman zaman karşılımlarına çıkan seçeneklerden birini tercih ederek geleceklerini belirleme hak ve sorumluluğuna sahip oldukları kabul edilmektedir. Bir kimsenin gelecekte hayatını sürdürebilmesi için çalışma yaşamını belirlemesi ise seçme özgürlüğünün kullanıldığı en önemli karar durumlarından biridir. Ancak, bir kimse herhangi bir mesleği seçmekle gelecekte günlerini ne tür faaliyetlerle geçireceğini, nerede oturup, kimlerle etkileşimde bulunacağını kısaca yaşamının önemli ve birçok yönünü belirlemiş olmaktadır (Kuzgun 1986). Bu yüzden meslek seçiminin çok dikkatli ve sistematik bir şekilde yapılması gerekir (Akt. Barut ve Odacı 2002:38).

Mesleki rehberlik hizmetleri, öğrencilerin hem öğrenim süresince hem de işe girdikten sonra meslek yaşamında başarılı olmalarını sağlamak için girişilen faaliyetleri kapsamaktadır. Bu hizmet grubuna öğrencilerin ilgi ve istek ve yeteneklerini ölçen çalışmalar, iş dünyasının ve teknolojik gelişmelerin tanıtılması, öğrencilerin ilgi duyduğu mesleği daha yakından tanıtmaya ve öğrencilerin izleyeceği

eğitim ve öğretim yolunu seçmelerine yardım etme faaliyetleri girmektedir (Alkan, Doğan ve Sezgin 1991:240). Öğrencilerin dikkatinin meslek ve sosyal hayata çekilmesi sürecinde (Reuchlin 1970:154) ilköğretim okulundan sonra önemli ölçüde karar aşamasına geldiği düşünülürse, üst öğrenim açısından bireylerin yönelebileceği genel ortaöğretim veya mesleki ortaöğretim kurumları iki seçenek olarak karşlarına çıkmaktadır. Meslek seçimi bireyin yaşamında vereceği en önemli kararlardan biridir. Her birey yaşamının belli bir döneminde meslek tercihlerini kesinleştirerek ileride icra edeceği mesleği belirler (Hamamcı ve Hamurlu 2005:2).

Alkan, Doğan ve Sezgin (1991:240)'e göre mesleki rehberlik programlarının amacı, öğrencilerin meslek seçimlerine ve gelişimlerine etki edecek akıllı ve bilimsel kararlar verebilmeleri için gerekli bilgi ve altyapıyı sağlamaktır.

1.1.5.2. Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Yönelme

Mesleki rehberlik ve yönelme, bireylerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi kişisel özelliklerinin farkında olmaları ve bu bilgilerin ışığında kendilerine en uygun olan meslekleri seçmelerine yardım etme sürecidir (Mesleki Rehberlik 2005). Bireyin karşılaştığı sorunların çözümünde ise yardım sürecini rehberlik hizmetleri sağlar. Birey için en önemlisi kendisini tanımasıdır. İlgi, istek ve yeteneklerini, içinde bulunduğu koşulları iyi bilmek zorundadır. Bu özelliklere sahip bireylerin verdiği kararlar, yaptığı tercihler ve planlar kendi imkânlarının gerçekleri doğrultusunda olacaktır (Polat 2007:4).

Günümüz rehberlik hizmetlerinde “yönelme” kavramı sıkça kullanılmaktadır. Nitekim bu kavram öğrencinin belli bir mesleğe yönelmesinde kendisine yardımcı olmak esasına dayandırılmaktadır. Bu nedenle, meslek rehberliği konusunda sıklıkla adı geçen bu sözcüğün yukarıda ifade edildiği gibi “ bireyin belli bir işe ve mesleğe yönelmesine yardım etme” anlamında kullanıldığı bilinmelidir (Bakırcıoğlu 2000:74).

Yönlendirme; temelde öğrencinin eğitim süreci içinde bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde yönelmesine yardımcı olmak, kendisini bütünlüğü içerisinde tanımasına, mesleki gelişimine ilişkin davranışları kazanmasına, kararlar vermesine

ve geleceğini planlamasına yönelik bilimsel hizmetleri, süreklilik içinde öğrenciye vermek için düzenlenen etkinliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Arslan ve Kılıç 2006).

Bir başka yaklaşım ise, bireyleri mesleğe yönlendirme ifadesi yerine yönelme kavramını önermektedir. Bu yaklaşıma göre yönelme, bireyin mesleki tercihlerinde sorumluluğu çocuğa bırakarak, onun kendi geleceği için çaba sarf etmesini ve uygun alanı keşfetmesini öneren yaklaşımdır. “Doğal olarak, yetişkinler, kendi bilgi ve deneyimlerini çocuklarının mesleki eğilimlerinde, onlara yardımcı olmak için kullanmak isteyeceklerdir. Ancak yetişkinlerin mesleğe, yönlendirmek yerine, çocuklarının önlerindeki engelleri, seçenekleri, ayrıntıları, bilgiye erişim yollarını göstermeleri daha etkili ve yararlı olacaktır” denilmektedir (Kaymak 2007). Her ne kadar farklı görüşler ortaya çıksa da kullanılan bu kavramların literatüre yerleşmiş ve bireye yardım sürecini ifade eden kavramlar olduğu bilinmektedir. Nitekim bu farklı yaklaşımlardan kavramlara ait farklı anlamlar yüklenmiş olsa da bireylere yönelik olarak aynı etkinlik ve yardım sürecine atıfta buldukları görülmektedir.

Mesleki rehberlik öğrencilere genel bilgi vermenin yanında, her öğrenciye özel tavsiyelerde bulunulmasını da gerektirmektedir. Dolayısıyla bireylere sadece yetenekleri dikkate alınarak bilgi vermek değil; aynı zamanda ailesi, yaşadığı toplum, ileride gitmesi muhtemel olan yerler ve mali imkânlar da dikkate alınarak kendisi için en uygun olabilecek meslek seçiminde yol gösterici olmaktır (Gregoire 1974:146). Çocuktaki ilgi ve merak, iyi bir mesleki gelişim sürecinin anahtarlarıdır. Çocuklar ve genç yetişkinler için kariyer ve mesleki bilginin rolü merak uyandırmaktır. Bu onlar için kesin bir hüküm değil; beceri ve davranışlarına uygun bir meslek hayatına hazırlık için bir araçtır (Hinton 1993:2).

Öğrencilerin bir bütün olarak gelişebilmeleri açısından gerekli olan ve doğrudan doğruya gizil güçlerini geliştirme, yetenek ve ilgilerine uygun okul ve meslek seçme, insanlarla daha iyi ilişkiler kurabilme gibi, kişilik gelişimi ve uyumuna ilişkin sorunların çözümü için onlara ilköğretim yıllarında yapılacak sitemli ve profesyonel yardımlar yöneltme faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır (Can 1998:112; Barut ve Odacı 2002:40).

Bu görevleri yerine getirecek olanlardan en etkilisi okullarda bulunan rehberlik servisleridir ki; öğrencilerin, kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, bir mesleğe ve bir üst öğretim kurumuna yönlendirilmesi en önemli hizmet alanlarından birisidir.

1.1.5.3. Meslek Seçiminde Karar Süreci

Meslekle ilgili değerlendirme, sistematik, devam eden bir süreçtir. Öğrencilere ve anne-babalarına, genç bir kişinin meslek tercihlerini ve potansiyelini anlamaya yardımcı olmayı tasarlamaktadır. İdeal olanı özel bir program ile bu yardımı, hem öğrenci yerleştirilmeden önce, hem de bireyin, programa girdiği zaman da uygulamaktır. Birey için bu süreci planlarken, değerlendirme süreci ve gözlemlerin onun hakkındaki gerekli bilgileri sağlayabileceği unutulmamalıdır (Rothenbacher ve Leconte 1990:2).

İlköğretim döneminde yapılan mesleki rehberlik faaliyetlerinin temel amacı, Kuzgun (2003)'a göre, öğrencilerin kesin olarak hangi mesleği seçeceğini belirlemek değil, hangi meslek alanlarına yatkın olduğunun farkına varmasını ve kendisini tanıyıp gerçekçi tercihler yapabilmesini sağlamaktır. Bu dönemde bireyin vereceği kararın önemi büyüktür ve kendi yeterliklerinin farkına varıp bunları geliştirmeye yönelik en uygun işe veya ortaöğretim kurumuna gitmeye karar vermesi gerekmektedir. Ancak bütün bunları gerçekleştirmesi onun için çok karmaşık bir süreçtir.

Meslekle ilgili verilecek karar sürecinin oluşup gelişmesinde, yetenekler, ilgiler, değerler, ihtiyaçlar gibi psikolojik, sosyo-ekonomik düzey ve cinsel rol algısı gibi sosyal faktörler de etkili olmaktadır (Bozgeyikli 2004:221).

1.1.6. Türk Eğitim Sistemi'nde Meslek Seçimi ve Yönelme Süreci

Türkiye'de meslek rehberliği hizmetleri, klasik eğitim sistemimizin değiştirilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkların dikkate alınması ve yeteneklerine uygun üstöğrenime

yönlendirilmelerine yardımcı olunması amacıyla 1950'lerde gelişmeye başlamıştır (Kuzgun 2004:14).

Türkiye'de 1960'lı yıllardan sonra planlı kalkınma dönemine girilmiş, rehberliğin gereği hazırlanan kalkınma planlarında da yer almaya başlanmıştır. Beşer yıllık hazırlanan kalkınma planlarında, toplumumuzda gelişmekte olan ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak olan insan gücünün dağılımını gerçekleştirecek ve her bireyin verimli birer üretici olarak yetiştirilmesini sağlayacak bir yöntem olarak rehberliğe önem verildiği görülmektedir (Kuzgun 2006:13).

MEB 2524 sayılı tebliğler dergisinde yayınlanan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yönetmeliğinde mesleki rehberlik faaliyetleri ile ilgili olarak; *“Eğitim sürecinde her öğrenciye; meslekî tercih yapması, kendine uygun mesleğe yönelmesi, iş yaşamına ve mesleğe hazırlanması için gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir”* ve bu aşamada verilen hizmetler bir süreç olarak, okulöncesi eğitim ve ilköğretimin başlaması ile birlikte başlar. Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemi ve bireysel özellikleri dikkate alınarak öğrenciye ve velisine; iş dünyası, meslekler ve bunları edinme yollarına ilişkin güncel bilgiler sistemli olarak aktarılır. Ayrıca *“Öğrenci, bir meslek alanı veya mesleği seçme baskısı altında bırakılamaz”* denilmektedir (MEB 2001).

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı okul rehberlik hizmetleri ve yönlendirme raporuna göre; Türkiye'de yönlendirme faaliyetlerinin yeni olmamasının yanında, çocukların ve gençlerin ilgi istek ve yeteneklerine yönelik fikir ve düşünceler, hem hükümet programlarında, hem de Milli Eğitim şuraları ile kalkınma planlarında sıklıkla konu edilerek sürekli gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Türk Milli Eğitimin temel ilkelerinden biri olan *“yönelme”* kavramından yola çıkılarak *“mesleğe yönelme”* uygulamalarına, dönem dönem gösterilen bazı çabalar olmasına rağmen öğrenci merkezli sayılabilecek sistematik bir yönlendirme yaklaşımına pek rastlanılmamaktadır (Ay 2002:46-47; Arslan ve Kılıç 2006).

Meslek Seçimi Ne Zaman Başlar/Başlamalı?

Üçbuçuk-dört yaşlarındaki çocukların, dış çevre ile kurduğu ilişkilerle toplumsallaşmaya başladığı ve erken dönemden kaynaklanan bazı davranış örüntülerini yetişkinlik dönemlerine kadar götürdüğü çoğu psikolog tarafından kabul edilmektedir. Nitekim bu yaklaşım çocukların mesleki gelişimleri açısından da önemli olmaktadır. Çünkü bu süreci bir bütün olarak düşündüğümüzde çevresinden aldığı birikimlerle davranış örüntülerini şekillendiren çocuk, mesleki ilgi ve yönelimlerini de açığa çıkaracaktır (Akman 1992:317).

Bireylerde meslek fikrinin çok erken yaşlarda ortaya çıktığını ve mesleki gelişimi belli aşamalara dayalı olarak yaşam boyu süregelen bir aktivite olarak ifade eden, “*Mesleki Gelişim Kuramcıları*” (Yazıcı 2005:102), bireylerde meslek fikrinin ortaya çıkması ve seçeneklerin belirlenmesinin bir anda oluşmadığını ve bireyin doğumundan ölümüne kadar ki olan gelişim dönemlerine bağlı olarak olgunlaştığını ifade etmektedirler. Yeşilyaprak (2002:209) ise mesleki gelişim sürecinin okulöncesi dönemden başlayarak, üniversite eğitiminin sonrasına kadar uzandığını belirtmektedir.

Bloom (1976)’ a göre; erken yaş döneminde çocuğun içinde yaşadığı çevre ve çocuğa sunulan eğitimin niteliği, onun gelecekteki başarılarını ve bununla birlikte yaşam kalitesini önemli ölçüde belirlemektedir. Bloom tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarılarının % 33’ü okulöncesi dönemde, % 42’si ilköğretim döneminde % 25’i ise ortaöğretim dönemindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Bu bulgular, öğrencilerin ortaöğretim ve yükseköğretim yıllarındaki başarı farklılıklarının büyük bir bölümünün okulöncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenmeleri ve aldıkları eğitim ile ilgili olduğunu göstermektedir. Görüldüğü gibi okulöncesi ve ilköğretim döneminde bireyin içinde yaşadığı çevrenin ve bu çevrede aldığı eğitimin onun sonraki yaşamını biçimlendirmede can alıcı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir (Senemoğlu 2001;Çağdaş ve Yıldız 2003:317).

Araştırmalar okulöncesi eğitimin, çocuğun belirli becerilerini geliştirdiğini dolayısıyla da çocuklarda okula daha iyi uyumu, okulda başarıyı sağladığı, okuldaki başarının da etkili bir akademik yaşam ve başarılı bir gelecek getirdiğini ortaya koymuştur. Yapılan tüm araştırma sonuçları, erken çocukluk döneminde sağlanan desteğin ve eğitimin, bireyin dil becerileri, öğrenim görülen yıl sayısı, çalışma hayatına atılma yaşı, mesleki statü ve çağdaş yaşama ayak uydurması üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Bekman ve Gürlesel: 2005:38-42).

Dolayısıyla okulöncesi eğitim, çocukların zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal yönünü geliştiren, onları ilköğretime ve gelecekteki toplumsal yaşama hazırlayan sistemli ve bilinçli bir eğitim sürecinin ilk ve en önemli halkasıdır (Kandır 2005). Bu çok önemli sürecin çocuğun eğitiminde eksik kalması, telafi edilmesi çok zor olan bir boşluğa neden olacaktır (Öz 2001:11). Bu nedenle planlı ve programlı bir eğitim süreci bu yıllarda başlamalıdır. Çünkü bu dönemde edinilen birikimler gelecekte meslek seçimlerinin de belirleyicileri arasında yer alacaktır.

Bütün bu sonuçlara göre; bir sürece dayalı olarak gerçekleşen meslek seçimi, bireyin yaşamı boyunca etkileşimde bulunduğu birçok unsurun tesiri altında kalmaktadır. Ancak okulöncesi eğitim, sonraki yaşamında seçim aşamasına gelecek olan bireyin vereceği kararlara etkisini göstermektedir. Dolaylı da olsa bir meslek seçimi sürecinin mutfağını oluşturmaktadır. Bu nedenle okulöncesi dönemde çocuklara, mesleki gelişim süreçlerine dayalı yöneltme hizmetleri başlatılmalıdır.

Okulöncesi Eğitim Dönemi

Okulöncesi eğitim 0–6 yaş grubu çocuklara yönelik olarak, isteğe bağlı, planlı ve programlı bir davranış kazandırma sürecidir. Eğitim sistemimizin ilk basamağını oluşturan okulöncesi eğitim dönemi, erken çocukluk döneminde kişiliğin oluşumu, temel bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması ve geliştirilmesinde sonraki yıllara etkisi nedeniyle bireyin hızlı bir gelişim süreci içerisinde olduğu kritik ve en önemli yıllardır (Akçay 2006:114; Turan 2004).

Kalıtımla birlikte, doğum öncesinden başlayan etkileşim halinde bulunduğu çevreden kazandıkları, onun yetişkinlik yıllarındaki kişiliğini, alışkanlıklarını, değer

yargılarını biçimlendirmektedir (Turan 2004). Bireyin yaşamında başlangıç noktası olan okulöncesi dönem ve bunu takip eden eğitim sürecinde, her zaman önceki yaşantılardan edinilen birikimleri kullanma ihtiyacı hissedilecektir. Bu nedenle okulöncesi dönemde etkileşimde bulunduğu her uyarıcı onun meslek seçme sürecini de etkileyecektir.

Türkiye’de de yetkililer tarafından okul öncesi eğitimin önemi ve gereği kabul edilmiş ve bu bağlamda; okul öncesi eğitim ile ilgili yasal düzenlemeler ve program geliştirme çabalarına sürdürülerek bu alanda gelişme sağlanmak istenmektedir (Turan 2004). Okulöncesi eğitim, anaokullarında çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerle faaliyetini sürdürmektedir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye dayanılarak hazırlanmış olan okul öncesi eğitim kurumları yönetmeliğinin amacı; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının, yönetim, eğitim, kuruluş, görev ve işleyişi ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir (MEB 2004).

Bu yönetmeliğe göre, mecburi ilköğretim çağına girmemiş çocukların eğitimini kapsayan ve isteğe bağlı olan okul öncesi eğitim kurumlarının görevi, Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak oluşturulan amaçlar doğrultusunda çocukları ilköğretime hazırlamaktadır.

Günümüzde okul öncesi eğitimde okullaşma oranının yeterli olmadığı görülmektedir. Türkiye’de okul öncesi eğitiminin önemi, kalkınma planlarında sıkça dile getirilmiş ancak kaynak yetersizliği nedeniyle bu alanda çok sınırlı bir gelişme sağlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın kurumsal anlamda okulöncesi eğitimi ülke geneline yayma çabaları sürmesine rağmen, okullaşma oranı % 15,3 ile birçok ülkenin gerisinde kalmıştır (Ömeroğlu ve Yaşar:2004:78).

Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Meslek Seçimine İlişkin Hizmetler ve Yapılması Gerekenler

Okulöncesi dönem çocuğun örgün öğretim sürecine başladığı dönemi ifade etmektedir (Yeşilyaprak 2002:219). Bu nedenle, eğitim kurumları ve bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin ilgili yasa ve yönetmelikler çerçevesinde çocuğun bireysel gelişimine uygun programlarla görevlerini yerine getirmesi beklenmektedir.

Çocuğun genel anlamda gelişimi, birbirini takip eden dönemlerle gerçekleşmektedir. Mesleki gelişim de bu sürecin bir boyutunu oluşturduğundan, çocuğun gelişimsel dönemlerindeki tüm görevler bir bütünlük içerisinde “gelişimsel yaklaşım” dikkate alınarak uygulanmalıdır (Yeşilyaprak 2002:219).

Gelişim, anne karnında başlayarak yaşam boyu devam eden ve ölümle sona eren bir süreçtir. Zihnin kapasitesi beyindeki nöronlar (sinir hücresi) arasında kurulan bağlantılara bağlı olarak gelişim gösterir. İki yaşındaki çocuğun beyindeki her bir sinir hücresi onbeşbin bağlantı kapasitesine erişir. Beş yaşına kadar bu bağlantıların % 50’den fazlası kurulmuş olur. Bu durum 10–12 yaşına kadar devam eder. 12 yaşından sonra zayıf olan bağlantılar silinir, güçlü bağlantılar korunur. Bu etkileşim 18 yaşına kadar devam eder. 18 yaşından sonra beyin elastikiyeti azalır, ancak gücü artar. Görüldüğü gibi, bilimsel araştırma sonuçları da öğrenmenin en çok okulöncesi dönemde gerçekleştiğini, eğitimin okul öncesi dönemde başlaması ve profesyonelce yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Turan 2004).

Yeşilyaprak (2002) ve Kuzgun (2000)’ a göre okulöncesi dönemden başlanarak, çocuğun mesleki gelişiminin sağlıklı sürebilmesi için beklenen gelişim görevleri şunlardır.

- İş yaşamı ve çalışma hakkında olumlu tutumların gelişmesi,
- Kişisel özellikler ile meslekler arasındaki ilişkiyi anlamaya başlama,
- Boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları kazanma,
- Birlikte iş yapma ve paylaşmayı öğrenme,
- Toplum yaşamında çalışmanın önem ve gereğini algılama,
- Karar verme, amaç belirleme, plan yapma stratejileri geliştirme

Çocuklar için bu gelişim görevi yerine getirilirken özellikle okulöncesi dönemde oyunun onların üzerindeki etkisi gözardı edilmemelidir. Çünkü oyun, onlara araştırma, gözlem yapma, keşfetme, yeni beceriler geliştirme ve başarısızlık endişesi duymadan yeni ve değişik roller alma imkânı sağlar. Mesleki gelişim açısından en önemlisi ise, oyunda, çeşitli meslek gruplarını taklit ederek, o rolün kurallarını öğrenebilir ve kendilerinin ilgi ve istekleri konusunda eğitimcilere fikir verebilirler (Mangır ve Aktaş 1993:14-18). Bu nedenle okulöncesi dönemde görev yapan eğitimcilerin bazı temel ilke ve anlayışlara göre bu hizmetleri sürdürmeleri gerekmektedir.

Bu temel ilke ve anlayışlar doğrultusunda yapılması gerekenler şunlardır.(Yeşilyaprak 2002:222).

- a) Temel psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması kişilik gelişimi ile doğrudan ilişkilidir. 0–6 yaşlarındaki çocukların, genç ve yetişkinlik döneminde verecekleri mesleki kararların sağlıklı olması için bu ihtiyaçlar yeterince karşılanmalıdır.
- b) Okulöncesi öğretmenleri ile anne-babalar sahip oldukları meslekler ve diğer meslekler açısından çocuklara pozitif mesleki tutum ve doğru modelleri sunmalıdır. Çünkü onlar çocuklara model oluşturacak öncelikli kişilerdir.
- c) Anaokulu öğretmenleri tarafından çocuklara sürekli ve doğru geribildirimler verilerek kendilerini keşfetmelerine yardımcı olmalıdırlar.
- d) Bu dönemde çocuklara karar verme stratejileri öğretilmeye başlanmalıdır.
- e) Bütün mesleklerin gerekli ve önemli olduğu konusunda çocuklara fikir ve düşünceler kazandırılmalıdır. Çocuklar, insanlara yararlı olacak hizmet ve ürün veren bu mesleklere saygı duyulması gerektiğini bu yaşlarda kazanmaya başlamalıdır.
- f) Eğitim, iş ve meslek kavramları hakkında genel bir fikir kazanmaları sağlanmalıdır.

- g) Meslekleri gruplara ayırarak cinsiyetlere göre önyargılar oluşturulmamalıdır.
- h) En önemlisi insanların ve mesleklerin birbirlerinden farklı olduğunu ve her insana göre yapılacak bir iş/meslek'in mutlaka olduğunu kazandırmaya çalışmak yine bu dönemde yapılması gerekenler arasında yer almaktadır.

Oyunun çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahip olduğunu ilk olarak John Locke vurgulamış ve çocuklarla yapılacak eğitim içeriğinin çekici olması ve ilk yıllarda oyun biçiminde verilmek üzere planlanması gerektiğini belirtmiştir. Daha sonraları ise Froebel'de oyunun çocuğun öğrenme tecrübesi kazanmasında ve gelişmesinde çok önemli rol oynadığını belirtmiştir (Öztürk ve Öztürk 2007:151). Dolayısıyla okulöncesi çocuklarına yaş ve bireysel farklılıkları da dikkate alınarak oyun yoluyla farklı mesleki roller verilmelidir. Bunlar gözlemlenmeli ve çeşitli periyotlarla raporlaştırılmalıdır.

Türkiye'de okulöncesi eğitimin önemi son zamanlarda sıkça gündeme taşınmaya başlanmıştır. Okul öncesi eğitimle ilgili yasal düzenlemeler yeni olmamakla birlikte günümüze kadar geçen zamanda önemli bir gelişim gösterilememiştir. Halen devam eden uygulamalara bakıldığında gerek öğretmen, gerekse de fiziki mekân eksikliği nedeniyle işlevsellikten uzak bir görünümde. Oysa mesleki gelişim görevlerinin başarılmasının çok önemli olduğu bu dönemde, çocukların gelecekte seçebilecekleri mesleklere karşı geliştirdikleri tutum ve davranışlar sonraki eğitim yaşantılarına ışık tutmalıdır.

İlköğretim Dönemi

Türkiye'de örgütlü olarak rehberlik uygulamaları ilköğretimde ortaöğretimden daha önce başlamıştır. İlköğretim seviyesindeki öğrencilere yönelik ilk rehberlik kuruluşu ise, 1955 yılında Ankara'da kurulan Rehberlik ve Araştırma Merkezi olmuştur. Ancak günümüzde hemen her ilde bulunan rehberlik ve araştırma merkezlerinin, geçmişte olduğu gibi bugün de ilköğretim düzeyindeki özel eğitim gereksinimi bulunan zihinsel ya da işitme engelli öğrencilerin eğitimi ile kısmen de

bu öğrencilerin rehberlik gereksinimleriyle sınırlı kalarak faaliyet gösterdikleri bilinmektedir (Can 1998:111).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine dayanılarak, hazırlanan ilköğretim kurumları yönetmeliğinde de ifade edildiği gibi, ilköğretimin en önemli görevi, Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda; öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek onları hayata ve üst öğrenime hazırlamak, öğrencilerin ilgi alanlarının ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlamak, meslekleri tanıtmak ve seçeceği mesleğe uygun okul ve kurumlara yönlendirmektir (MEB 2003a).

Bireyin hayatında üst öğrenime geçiş dönemi olan ilköğretimi, sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu hale getiren *4306 sayılı kanunda* ise; ilköğretimin öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecekleri okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardının ne olacağı konusunda, tanıtıcı bilgiler verilmesinin ilgililer tarafından sağlanacağı belirtilmektedir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Kalkınma Plânları, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ve Millî Eğitim Bakanlığı Şûra Kararlarına dayanılarak ilköğretimde yönlendirme yönergesi hazırlanmıştır. Bu yönergede, ilköğretimin temel amaçlarına dayalı olarak, öğrencilerin kişilik özelliklerinin ve ilgi alanlarının ortaya çıkarılması ve onların meslekleri tanımalarına fırsat sağlanarak, seçilecek mesleğe uygun olan okul ve kurumlara yönlendirilmesinin esas olduğu vurgulanarak, MEB'e bağlı ilköğretim okulu öğrencilerinin ilgi, istek, yetenek ve kişilik özellikleri dikkate alınarak uygun programlara yönlendirmelerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir (MEB 2003b).

MEB (2003b), 2552 sayılı tebliğler dergisinde yayınlanan bu yönergede, yöneltme sürecinin nasıl işlediği ve ilgililerin yapması gerekenlerle ilgili olarak şu düzenlemelere yer verilmiştir.

Yöneltmenin İlkeleri kısmında;

- Ana sınıfından başlayarak öğrenci hakkında öğrenimi boyunca yapılacak sürekli gözlem ve değerlendirmelere göre yapılan bir süreç olduğu,
- Öğrenci merkezli eğitim-öğretim etkinlikleri sunularak, ilgi, istek, yetenek ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkması için öğrencinin aktif olarak bu sürece dâhil olmasının sağlanması gerektiği,
- Yöneltmenin, öğrencilerin tümüne fırsat eşitliği sağlayacak şekilde yapılarak herkesin başarılı ve mutlu olabileceği bir programa girmesi amacıyla, bu yönde olanakların araştırılması ve kişinin desteklenmesi gerektiği,
- Öğrencinin, kendi geleceğini plânlama ve geleceğine yönelik karar verme hakkına sahip olduğu ve aldığı kararın sorumluluğunu taşıyacağından dolayı yöneltmenin zorlayıcı değil, kişinin kararının doğru ve gerçekçi olması yönünde yol gösterici olması gerektiği,
- Okul, program ve çevre olanakları gibi etkenler dikkate alınarak, yönetici, öğretmen, öğrenci, rehber öğretmen ve veli katılımıyla yapılması gerektiği gibi ilkelere yer verilmiştir.

Görüldüğü gibi, yönergenin ilkeleri bölümünde çocuğun yönlendirilmesinin hangi normlara göre yapılacağı belirtilmiş, ancak uygulamada bu ilkeler yeterince dikkate alınamamıştır. Özellikle de okullarda rehberlik ve yönlendirme servislerinin etkili olamaması sonucu, ilköğretim okullarında yöneltme faaliyetleri istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Yöneltilmenin amaçları kısmında:

- Öğrencilerin, yeteneklerini, ilgilerini ve kişilik özelliklerini tanımalarına, isteklerinin farkında olmalarına,
- Sahip oldukları benlik kavramının geleceklerini ve meslek seçimini etkileyeceğini anlamalarına,
- Tüm mesleklerin topluma yararlı olduğu bilincini geliştirmelerine,
- Eğitim sürecinde üst öğrenim kurumları ve çalışma alanları hakkında bilgi sahibi olmalarına,
- Akademik başarının üst öğrenim kurumlarına veya çalışma hayatına yönelmelerinde önemli olduğunu kavramalarına,
- Niteliklerine uygun akademik eğitime, meslekî ve teknik eğitime veya güzel sanatlar eğitimine yönelmelerine yardımcı olmaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda, öğrencinin ilgi, istek, yetenek ve kişilik özellikleri hakkında velinin de bilgilendirilmesi ve yöneltilme sürecine katılımının sağlanması gerektiği belirtilmektedir.

Okullarda etkili bir yönlendirme faaliyeti yapılabilmesi için çocuğun mesleki eğilimi ve üst öğrenimine yön verecek olan yöneltilme faaliyetlerinin amaçları velilere yeterince aktarılmalıdır. Hiç şüphesiz amaçlar konusunda velinin bilgilendirilmesi bu seçim süreci için vazgeçilmez bir öneme sahiptir

Çalışma usul ve esasları kısmında ise;

Ana sınıftan itibaren her öğrenci için bir dosyası tutulur. 6, 7 ve 8 inci sınıflarda ders okutan bütün branş öğretmenleri tarafından sınıf gözlem formu doldurulur. Doldurulan bu formlara göre şube rehber öğretmeni tarafından her öğrenci için gözlem raporu düzenlenir.

Diploma alacak öğrenciler için yöneltilme öneri kurulu tarafından iki nüsha yöneltilme öneri formu düzenlenerek bir örneği diplomayla birlikte öğrenciye verilir.

Diğer örneği ise öğrenci dosyası ile birlikte kayıt yaptırdığı öğrenim kurumuna gönderilir. İlköğretim okullarında yöneltme sürecinin bu ve benzeri çalışma usullerine göre sürdürülmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bu çalışma usul ve esaslarına göre düzenlenen öneri formu sadece kâğıt üzerinde kalmakta ve bağlayıcılığı olmamaktadır. Yalnızca bir öneri niteliği taşıması ve öğrencinin karar vermede öne çıkarılması, demokratik bir süreç olarak değerlendirilebilir. Ancak uygulamada aksaklıklar kendisini göstermektedir. Mesleki ortaöğretim kurumlarına, bu öneri formlarıyla birlikte gelen öğrencilerin not ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür. Bu tür bir yönlendirmede, akademik başarısı yüksek öğrenciler genel liseye, düşük öğrenciler ise meslek lisesine gider düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Üstün 2005).

Böyle bir yaklaşım ve uygulama içerisinde, yasal düzenlemeler ne kadar iyi olursa olsun, yönlendirme konusunda belirlenen hedefler öğrenci ve velisine etkili bir şekilde anlatılmadığı sürece, çalışma usul ve esaslarına göre yürütülen faaliyetler zaman kaybından başka bir işe yaramayacaktır. Yapılan bu çalışmaların nitelikli bir yapıya kavuşturulması için öğrenci hakkında edinilen birikimlerin, gelecekte icra edecekleri mesleklere uygun okullara, yönelmelerine fırsat verecek bir işlevselliğe kavuşturulması gerekmektedir.

Tablo-1. İlköğretim Okullarındaki Yöneltme Sürecinde, Okul Yönetici ve Öğretmenlerinin Görevleri

Görev Unvanı	Görevleri
Okul Müdürü	<ul style="list-style-type: none"> • Yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin yöneltme çalışmalarına katılımlarını ve aralarındaki koordinasyonu sağlar. • Yöneltme öneri kurulu/kurullarına başkanlık eder. • Gözlem raporlarını inceleyerek onaylar.
Müdür Yardımcısı	<ul style="list-style-type: none"> • Yöneltme çalışmalarında gereksinim duyulan her türlü araç-gereç ve uygun fiziki ortamı sağlar. • Veli bilgilendirme toplantısına katılmayan velilere gözlem raporlarını, izleyen hafta içinde gönderir. • Yöneltme öneri kurullarına katılır. • Yöneltme öneri kurulunun öğrencilere önerdiği eğitim programlarının listesini hazırlar ve saklar.

<p>Şube Rehber Öğretmeni</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrenci dosyasını doldurur, öğrenci hakkında bilgi toplar, öğrenciyi ve gerekli durumlarda veliyi bilgilendirir. • Sınıf gözlem formlarındaki gözlem sonuçlarını gözlem raporuna işler. • Gözlem raporlarının bir örneğini veli bilgilendirme toplantısında velilere dağıtır, açıklar, özel görüşme talep eden velilerle görüşme yapar. • Üstün yetenekli öğrenciler ile özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesini sağlar. • Öğrencileri, akademik başarının üst öğrenim kurumlarına geçişteki önemi hakkında bilgilendirir. • Öğrencilere meslek alanları ve üst öğrenim kurumlarını tanıtmak için okul yönetimi ve rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile işbirliği yaparak dokümanlar temin eder, etkinlikler düzenler. • Sekizinci sınıf şube rehber öğretmeni yöneltme öneri kuruluna katılır, sınıfındaki her öğrencinin yöneltme önerisini gerekçeleri ile birlikte kurula açıklar ve kurulun onayına sunar.
<p>Branş Öğretmeni</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ders okuttuğu her şube için sınıf gözlem formu doldurur. • Sınıf gözlem formunu, her şubenin şube rehber öğretmenine teslim eder.
<p>Sınıf Öğretmeni</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrenci gelişim dosyasında yer alan “İlgi, Yetenek, Kişilik Özellikleri, Akademik Başarısı, Katıldığı Sosyal ve Kültürel Etkinlikleri” hakkında gözlem sonuçlarını dosyasına işler. • Meslekler hakkında öğrencileri bilgilendirir.
<p>Rehber Öğretmen (Psikolojik Danışman)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Okulun, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri programını, yöneltme etkinliklerini de kapsayacak şekilde hazırlar. • Eğitsel, mesleki, bireysel rehberlik ile bireyi tanıma uygulamaları ve sonuçlarını yöneltme sürecinde kullanılmak değerlendiren. • Yöneltme sürecinde; öğrencilere, okul yönetimine, öğretmenlere, velilere danışmanlık hizmeti verir. • Veli bilgilendirme toplantısında hazır bulunur, görüşme talep eden velilere yöneltme çalışmaları hakkında bilgi verir. • Şube rehber öğretmeni ile birlikte diploma almaya hak kazanan öğrenciler için eğitim programı önerisi hazırlar. • Yöneltme öneri kurullarına katılır.

Tablo-1’de görüldüğü gibi, yöneltme yönergesinde okul yönetici ve öğretmenlerinin görevleri belirlenmiştir. Ancak bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin çok farklı gelişimsel özellikleri olduğu ve bu özelliklere göre okullara yönlendirilmesinin gerekliliği konusunda yeterince hassasiyet gösterilmemiştir. Dolayısıyla görevlilerin yaptıkları evrak tanzim etmekten öteye gidememiştir. Ayrıca

her ilköğretim okulunda, yeterli sayıda rehber öğretmen bulunmaması da yönlendirme organizasyonunda boşluklara neden olmuştur.

Türkiye’de ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yönelme Faaliyetleri

Ülkemiz eğitim politikalarında yönelme kavramı bilimsel süreçleri içermesine rağmen, bakış açısında ve uygulamada yaşanan aksaklıklar bu sürecin iyi işlenmesini engellemektedir. Ay (2003)’a göre, yönelme faaliyetleri Türkiye’de sadece bir rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti olarak görülmüştür. Bireyin ilgi ve yeteneklerini keşfetmesinde önemli bir rol üstlenen yönelme hizmetinin sağlıklı uygulanmaması nedeniyle öğrenci, bu etkinliklerin öznesi olmaktan çıkmıştır. Bununla birlikte ilköğretim okullarının sekizinci sınıfının ikinci yarısında yapılan yönelme, öğrencilerin mesleki gelişimlerine göre değil, akademik başarısına göre gidebilecekleri okulları tanıtmaya hizmet olarak sunulmaktadır.

Türkiye’de ve bazı Avrupa ülkelerindeki zorunlu eğitimi kapsayan, yönelme faaliyetleri özetle aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo-2. Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yönlendirme Faaliyetleri

Ülke	Yönetim Şekli	Zorunlu Eğitim Süresi	Zorunlu Eğitim Yaş Kümesi	Yönlendirmenin Başladığı Yaş ve Sınıflar	Yönlendirme Kuruluşları
TÜRKİYE	Merkezi	8 Yıl	8-14	14 Yaş (8.Sınıf 2.Yarı)	*Ortaöğretim Kurumları *Okul Rehberlik Hizmetleri *Dershaneler
ALMANYA	Yerel	12 Yıl	6-18	11.Yaş (5.6.Sınıflar Yönlendirme Sınıfı)	*Ortaöğretim Kurumları *Eğitimsel Yönlendirme Servisleri *Merkezi Eyalet Ofisleri *Bölgesel Yönetim Ofisleri *Yerel Yönlendirme Ofisleri *Üniversiteler
FRANSA	Merkezi	10 Yıl	6-16	11.12 Yaş (5.6.Sınıflar Yönlendirme Sınıfları)	*Ortaöğretim Kurumları *Bilgi Sağlama Ve *Yönlendirme Servisi *Özel Sektör Kuruluşları *Üniversiteler
İNGİLTERE	Merkezi	11 Yıl	5-16	11 Yaş (5.Sınıf)	*Ortaöğretim Kurumları *Kariyer Servisleri *Özel Sektör Kuruluşları *Bağımsız Okulların Kariyer Organizasyonu *Merkez Rehberlik ve Gençlere İş Bulma Kurumu

Tablo-2: Arslan ve Kılıç (2000)’den alınmıştır.

Tablo-2’de görüldüğü gibi, Türkiye’de hem zorunlu eğitim süresi daha kısa, hem de yönlendirme kurumlarının sayısı daha az, özellikle yönlendirme kurumlarının AB ülkelerindeki sayısal açıdan fazlalığı yönlendirme hizmetlerine verilen önemin de göstergesidir. Avrupa ülkelerinde yapılan daha sistematik ve bilinçli yönlendirme sayesinde, mesleki ortaöğretim kurumlarına yönlendirilen öğrenci sayıları genel ortaöğretime göre daha fazladır. Ülkemizde ise böyle bir eğilim var fakat yönelim ne yazık ki yoktur. Bunun için mesleki eğitime yönlendirilen öğrencilerin nitelik ve niceliğinin artırılması ulusal bir zorunluluktur.

Türkiye’de mesleki yönlendirme faaliyetleri Avrupa ülkelerindekine benzerlik göstermesine ve yasal dayanaklar bulunmasına rağmen, ilköğretim düzeyinde bu etkinlikler ya hiç yapılmamakta ya da etkili olmamaktadır (Yazçayır 2006:10).

Ortaöğretim Dönemi

Talim Terbiye Kurulunun 07.05.2005 tarih ve 184 sayılı kararıyla 2005–2006 öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarında öğretim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir.

Ortaöğretim kurumlarına geçiş aşamasında olan öğrencilere yönelik olarak yapılan, Ortaöğretim Kurumlarına Giriş Sınavı (OKS) ile öğrenciler akademik başarılarına göre sıralamaya konulmakta ve tercihleri de göz önünde bulundurularak genel ve mesleki eğitim kurumlarına yerleştirilmektedir. Genel liselerle meslek liselerinin 9’uncu sınıflarında ortak program okutulmakta ve bu yılın sonunda öğrenciler alan seçme problemleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Meslek liselerinden genel liselere, genel liselerden de meslek liselerine geçişler yapılabilmektedirler. Yani öğrencilerin ilköğretimden sonra devam ettikleri 9’uncu sınıf, kendilerini ve alanları tanıma fırsatı bulduğu bir eğitim aşamasını oluşturmaktadır (Kuzgun 2006:267).

Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği’nde ifade edildiği gibi, öğrenciler, ilköğretimdeki yöneltme esas ve ölçütleri de dikkate alınarak kendisinin ve velisinin görüşü doğrultusunda ilgili

müdür yardımcısı, sınıf rehber öğretmeni ve rehber öğretmen tarafından ilgi, istek, yetenek ve derslerdeki başarı durumlarına göre alanlara yönlendirilmektedir.

Bu çalışmada, ortaöğretim öğrencileri araştırmanın sınırlılıkları içerisinde yer aldığından daha fazla bilgiye yer verilmemiştir. İlköğretim sonrasında mesleki yönlendirme etkinlikleri kuşkusuz devam etmektedir. Ancak araştırma, ilköğretim öğrencileri ile ilgili olduğundan ortaöğretimde mesleki yönlendirme çok genel ve öz olarak ele alınmıştır.

1.1.7. Meslek Seçimini ve Ortaöğretim Tercihini Etkileyen Faktörler

Meslek seçimi, bireyin yaşamında en önemli dönüm noktalarından biridir. Meslek seçerken bir birey, kendine belli bir çalışma ortamı ve yaşam biçimi seçmiş olur. Seçtiği bu yolda da gösterdiği çabalarla kendini kanıtlamaya ve başarılı olmaya çalışır. Birey, ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda meslek seçtiği oranda başarılı, verimli ve mutlu bir hayat sürebilir (Gecü 2006; Razon 2006). Bu yönlendirme ve seçim sürecinde, öğrencilerin ilköğretim okulundan sonra mesleklere ilişkin eğilimleri ve yönelimleri şekillenmektedir. Seçilen ortaöğretim kurumları ise öğrencilerin ilerideki meslek yaşamlarına ilişkin beklentilerin ilk etabını oluşturmaktadır. Nitekim bu seçim sürecinde bazı iç ve dış etkenler de verilecek kararları etkilemektedir.

Bireyin mesleğe dönük bir ortaöğretim kurumu seçimi sürecinde çok yönlü ve karmaşık bir gelişme olan meslek seçme kararını etkileyen faktörler şöyle sıralanabilir.(Tan 2000; Celkan 1991; Hamamcı-Hamurlu 2005; Ay 2002; Kuzgun, 2000; Çağlayandereli 2006)

- *Aile;*
- *Okul;*
- *Çevre ve İş İmkânları;*
- *Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar;*
- *Bireyin Hayranlık Duyduğu Kişiler ve Rastlantısal Olaylar*
- *Kitle İletişim Araçları*
- *Profesyonel Rehberlik Örgütleri (RAM, İş Kurumu, Dershane vb.)*

Bu dinamik faktörlerden her birinin kendine has etki ve önemi bulunmaktadır. Bu nedenle bireyin meslek seçimine yardım süreci olan mesleki rehberlik hizmetlerinde bu faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Çelik (2007)'e göre, sağlıklı bir meslek seçimi bireyin kendi ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarının yanı sıra, seçeneklerini iyi tanınmasıyla mümkün olabilmektedir.

a) Aile

Aile, kültürel değerleri koruma ve nakletmede en önemli sosyal kurumlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Bu konuda aileye düşen görev özellikle eğitim boyutunda önem kazanmaktadır. Toplumsal yapı içerisinde kendi üyelerine her türlü eğitimin temelini veren, onların okul problemlerine yardımcı olan, sosyalleşmelerine katkı sağlayan ve meslek seçiminde çok önemli etkisi bulunan toplumsal birim şüphesiz ailedir (Celkan 1991:79). Aile, çocuğun doğup büyüdüğü ve yaşamındaki birçok yönelimin merkezinde bulunmasından dolayı ilköğretimden sonraki okul hayatını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla anne-babaların çocuklarının mesleki ve eğitsel planlarını etkileyen en önemli kişiler olduğu söylenebilir (Hamamcı- Hamurlu 2005).

Ailedeki değerler sistemi de öğrencilerin mesleki ilham ve yönelimlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Bazı çocukların baba mesleğine yönelmesi bunun en iyi örneğidir. Yine ailenin, çocukların eğitimi üzerindeki etkilerini inceleyen bazı araştırmalara bakıldığında, okul başarısı ile ailenin sosyo-ekonomik durumu arasındaki ilişki; ailenin büyüklüğü ve çocuğun aile içindeki doğum sırasının okul başarısına etkileri; okul başarısıyla çocuğun ailesinin verdiği ilhamın, arzu ve isteklerinin etkisi gibi birtakım göstergeler ortaya çıkmaktadır (Celkan 1991:79).

Yapılan bazı araştırmalar da ise, anne-babaların meslek ve okul seçimi ile ilgili olarak yaptıkları bilinçsiz baskılar birey için önemli bir üzüntü ve mutsuzluk kaynağı olabildiğini göstermektedir. Bu nedenle bireyi doğrudan ilgilendiren bu kararın onların meslek seçimlerine yardımcı ve yol gösterici özellik taşıması son derece önemlidir (Kulaksızoğlu 2004:129).

Bireyin iş/meslek sahibi oluncaya kadar ihtiyaçlarını karşılayan aileler farklı gerekçelerle onlara baskılar uygulamakta ve gelişimlerini ve meslek seçimi süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedirler.

Bazı aile modellerinde, birey-meslek-okul uygunluğu gözönünde bulundurulmadığından, bireyin başarı ve mutluluğu da gözardı edilmektedir. Burada vurgulanmak istenen, ailenin isteklerinin gerçekleşmesi ve yapmış oldukları okul ve meslek seçiminin genç tarafından benimsenmemesidir. Bazı aile modellerin de ise, okul ve meslek seçiminde gencin tamamen yardımsız, desteksiz ve başıboş bırakılmasıdır. Çocuklarının mesleki eğilimine bağlı olarak ortaöğretim tercihi konusunda yardımcı olamayan aileler, onların bu kararlarına ilgisiz kalarak, demokratik davrandıklarını düşünmektedirler. Kendi arzu ve beklentilerine ters düşse de, çocuğunun seçimini onaylayan ve ona destek olan aileler ile bilgili ve bilinçli bir şekilde, çocuğunun tercihlerini olumlu yönde etkileyen aileler de bulunmaktadır (Razon 2006).

Bireylerin okul başarısını ve buna bağlı olarak ta meslek seçimini etkileyen ailenin yapısıyla ilgili faktörler de bulunmaktadır. Ailenin; ekonomik yapısı, ikamet ettiği yer, sosyal statüsü, eğitim düzeyi, demografik yapısı, mesleği, refah düzeyi vb. gibi içsel etkenler bireyin seçeneklerine müdahale edebilen yaşamsal örüntülerdir (Ay 2002:62).

Görüldüğü gibi farklı aile modelleriyle karşı karşıya kalan bireylerin kendi gelecekleri ile ilgili verecekleri kararlara her zaman yön verebilecek bir dayatmayla veya tamamen ilgisizlikle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bunun yanında eğitim, sosyo-ekonomik ve kültür düzeyi iyi olan bazı aile modelleri, çocuklarının bu kararlarında onları destekleyici ve yol gösterici olabilmektedirler. Bireyin gereksinimlerini karşılayan ve sosyal sorumluluğu üstlenen aile, beklentileri ve onlar üzerindeki baskıları ile verilecek kararları etkileyecek en önemli unsurdur. Anne-babanın eğitimi, gelir durumu, içinde yaşadıkları sosyo-kültürel ortam gibi özellikler, ya çocukları doğru seçime yönlendirecek ya da onların bu seçim sürecini olumsuz etkileyecektir.

b) Okul

Okul planlı ve sistemli olarak, bir süreç dâhilinde bireylere eğitim yoluyla davranış değişikliği sağlayan ve onları toplumsal yaşama hazırlayan, zekâ, maneviyat, teknik bilgi ve hüneler bakımından aydınlatma işlevini yerine getiren sosyal bir örgüttür (Ay 2002:62). Girdisi ve çıktısı insandır. Girdiyi çevreden alır, belirli bir eğitim sürecinden sonra ürünü tekrar çevreye verir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli amacı bir ülkenin geleceği olan çocukları iyi insan ve iyi vatandaşlar olarak yetiştirmektir (Kolay 2004). Çocuğu ilk toplumsal kurum olan aileden sonra, onu toplum hayatına hazırlayan ikinci önemli kurumdur. Aslında toplumda var olan bütün kurum, olgu ve değerler bireyin eğitimini etkilemektedir. Ancak okul, bireylerin eğitiminden sorumlu olan ve bu amaç doğrultusunda oluşturulan kurum özelliği taşımaktadır (Kıncal 2004: 14-15).

Bireyin ailesinden sonra en fazla vakit geçireceği ve etkileşimde bulunacağı okulun, meslek seçim sürecine yön verdiği bilinmektedir. Yönlendirme ve rehberlik hizmetleri, birçok kişinin ortak çalışması ve katkısı ile yürütülebilir. Bu kişilerin en önemlileri öğretmenler ve rehberlik uzmanlarıdır. Yönlendirme hizmetlerinde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmen öğrencisini eğitirken onun gizil güçlerini açığa çıkarmaktadır. Ayrıca eğitim ortamı bireyin davranışını gözlemek ve değerlendirmek için en uygun fırsattır. Ancak bu fırsat öğretmenin iyi bir gözlemci olması, öğrenciye kendini kolayca ifade edeceği bir ortam sağlaması halinde verimli bir biçimde değerlendirilebilir (Kuzgun 2000:365).

Toplumun ekonomik gereksinimleri, insan kaynaklarının etkili kullanımını ve tüm gençliğin iş hayatına hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Hızlı teknolojik gelişmelerin yaşandığı günümüzde yaşayabilmek ve daha iyi çalışma olanaklarına sahip olabilmek çağımızda gençliğin en önemli hedefleri arasında yer alacaktır. Eğitilmiş genç nüfusa bu olanakları sağlama görevi de okullara verilmiştir (Balay 2004:69). Dolayısıyla okul gençlerin mesleki kararlarını etkileyebilecek çok önemli bir bilgi ve gelişim merkezidir. Okullar, gençlerin gerek meslek seçimlerinde, gerekse toplumla kaynaşmalarında etkili olan bir faktördür.

Yaşamın gittikçe karmaşık bir yapıya bürünmesi okul program ve çeşitlerini de arttırmıştır. Bugün ilköğretimi bitiren bir çocuğun gidebileceği birçok orta dereceli okul ve program mevcuttur. Önemli olan çocuğun ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda mesleki eğilimine uygun okul ve programlara yönlendirilmesidir. İnsan hayatının dönüm noktası olan böyle bir girişimde, okullarda uygulanacak sistemli ve planlı mesleğe yöneltme, bireyin tüm yaşamına yön verecektir (Hatunoğlu ve Hatunoğlu 2006:333-338).

Okul seçimi kritik bir karar sürecini içerir. Öğrencinin ilgi ve gelişimi dikkate alınarak, gideceği okulun onun ileride mesleki geleceği için zemin hazırlaması gerektiği gözardı edilmemelidir. Bu dikkate alındığında hem adalet sağlanmış olacak, hem de kalite artırılacaktır. Bu kararlarında velilerin bilgilendirilmesi ve seçeneklerin genişletilmesi, hiç şüphesiz okulların da ihtiyacı olan değişiklikleri yapma eğilimini artıracaktır (Department Of Education 2004). Görüldüğü gibi anaokulundan itibaren başlayan eğitim süreci içerisinde, bu kadar önemli bir misyonu bulunan okulun, bireyin ortaöğretim ve meslek seçimi kararını etkilememesi mümkün değildir. Bireyin öğrenim hayatını teşkil eden, doğru öğrendiklerini pekiştiren ve yanlış olanları düzelten, aynı zamanda da bireyin meslek seçimi ve üst öğrenim konusunda kararını etkileyen önemli etkenlerden birisidir.

Bireyin davranışlarının gözlenebildiği ve yeteneklerinin açığa çıkarıldığı bu ortamda, planlı ve doğru bir yönlendirme yapılması onların ilgi, istek ve yeteneklerine uygun bir üst öğrenime devam etmelerini sağlayacaktır.

c) Çevre ve İş İmkânları

Bireyler toplumsallaşma süreci içerisinde çevresiyle sürekli etkileşimde bulunurlar ve buldukları topluma uyum sağlayarak yaşamlarını şekillendirirler. Bireyin çevresinin isteklerine karşı ilgili olması, benlik kavramını geliştirmesine ve toplumlaşmasına katkıda bulunabilmektedir. Giddens (2000:44)'in ifadesiyle, Sigmund Freud'un çalışmaları, küçük çocuğun, çevrenin istekleri ve bilinç dışından kaynaklanan arzularıyla bir denge kurmayı öğrendiği sürece özerk bir varlığa dönüşebileceğini savunmaktadır.

İnsanlar daima iyi bir yaşam düzeyi ve bunu sağlamak için de, rahat çalışma koşulları sağlayacak mesleklere yönelmek istemektedirler. Ancak sahip oldukları özellikler ve çevre olanakları her bireyi bazı alanlarda başarılı olacak şekilde biçimlendirmektedir (Kuzgun 2006:94).

Meslek seçiminde çevresel faktörlerin bireyler üzerindeki etkisi önemli bir konudur ve iyi irdelenmelidir. Nitekim MEB'in 7 ayrı bölgeden seçilen 14 ilde toplam 630 lise birinci sınıf öğrencisi üzerinde yaptırdığı araştırma şaşırtıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin mesleğini belirlemesine büyük ölçüde yön verecek okulu seçerken, öncelikle kendilerinin karar verdiği, onu aile, sonra arkadaş çevreleri, ardından öğretmenleri ve son olarak ta rehber öğretmenlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, araştırmacıları ve eğitimcileri son derece şaşırtmıştır. Çünkü okul seçiminde, rehberlik hizmetlerini yürüten rehber öğretmenlerin, bireyin ailesi ve diğer öğretmenleriyle görüştükten sonra okul seçimine birincil etken olarak yön vermesi gerekirken son sırada kalması düşündürücüdür (Özsoy 2005:109).

Bireyin içinde yaşadığı toplumsal çevrede, gelişen olaylar ve bulunan iş imkânları, arkadaş grubu vb. gibi unsurlar da meslek seçimini etkilemektedir. Çünkü sosyal hayatın ilk izlenimleri burada oluşur ve yaşanan çevrede birey, bir bakıma kendisiyle özdeşleştireceği rolü/mesleği belirler.

d) Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar

İnsanlar meslek seçimlerine ilişkin kararlarını bir psikolojik ihtiyaçtan yola çıkarak verirler. Çünkü bireyin hayatında meslek, temel ihtiyaçlardan birisidir ve mutlaka karşılanmalıdır. Nitekim bireyin seçeceği mesleğin, onun ruh sağlığı ve mesleki doyumu ile yakından ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

Karmaşık davranışlara sahne olan bireyin meslek seçimi sürecinde, yetenekler, ilgiler, sosyo-ekonomik düzey, değerler, psikolojik gereksinimler ve cinsiyet gibi sosyal faktörler etkili olmaktadır (Kuzgun 2000a:25).

Yetenek bir davranış, bilgi ve beceriyi öğrenebilme gücüdür. Doğuşta sahip olunan kapasitenin çevreyle ve okulla etkileşmesi sonucu işlenerek yeni öğrenmelere ve becerilere hazır olan kısmı yetenek olarak ifade edilebilir (Kuzgun 2000a:25). Dolayısıyla bireylerin yetenekleri doğrultusunda meslek seçmeleri kadar doğal bir davranış olamaz. Ancak, mesleki gelişim süreçlerinde kendi yeteneklerini keşfedemeyen birçok birey bu etkenden yoksun bir şekilde okul ve meslek seçimi yapabilmektedir.

Mesleki tercihlerde dikkate alınması zorunluluk arzeden önemli belirleyicilerden olan ilgi ve yeteneklerin (Şahin 1997:100) bireyin öğrenim hayatı boyunca gözlemlenmesi ve bu konuda bilgilendirilmesi, devam edeceği üst öğrenimin belirleyicileri arasında yer almasını sağlayacaktır.

Yapılan bazı araştırmalarda, yetenek ve beceri gibi bireysel özelliklerin yanında ilgi ve isteklerin de meslek tercihinde rol oynadıkları görülmüştür. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ve işsizlik oranı düşük olan ülkelerde, kişisel arzu ve isteklerin meslek seçiminde etkili bir faktör olduğu tespit edilmiş; ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerde ise, yüksek gelir getiren, sürekli ve güvenilir bir işe sahip olma isteğinin, meslek seçiminde belirleyici olduğu görülmüştür. Özellikle ergenlik dönemi, meslek seçimi kararını ciddi bir şekilde etkilemektedir. Bu dönemde duyulan güven ve karar bunalımı, geçirilen büyüme ve gelişmeye bağlı krizler ve buna benzer özellikler, gençlerin meslek tercihlerini etkiler. Bu dönemde bilim adamı, astronot, pilot, hostes, artist, televizyoncu olma gibi istekler çok yaygındır (Razon 2006).

Bireysel özelliklerin çevreyle etkileşmesi sonucu ortaya çıkan psikolojik ve sosyolojik etkenler, cinsiyete de bağlı olarak bireylerin verecekleri bütün kararlarda etkili olabilmektedir. Bu süreci ailesinin sosyo-ekonomik düzeyine de bağlı olarak olumlu geçiren bireyler, meslek ve okul seçimlerinde isabetli kararlar verebileceklerdir.

e) Bireyin Hayranlık Duyduğu Kişi/Kişiler ve Rastlantısal Olaylar

Bireyin yaşantısındaki rastlantısal olaylar ve hayranlık duyduğu kişiler de meslek seçimi ve ortaöğretim tercihlerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Toplumda birey kendisine model oluşturan kişilerin mesleklerinin etkisinde kalarak onlar gibi olmak isteme eğiliminde olabilmektedirler. Ayrıca doğal felaketler, savaşlar, ölümler vb. gibi önceden kestirilemeyen bazı rastlantısal olaylar bile mesleki kararları etkilemektedir.

Çocukluk döneminde birey, yetişkinlerde bulunan gücü, onlarla kendini özdeşleştirerek elde etme çabasındadır. Bunun bir yönü de güçlü bir yetişkinin mesleğini benimsemektir. Yani çocuk, özdeşim yoluyla, gelecekte icra edeceği mesleği hayalinde canlandırmaya çalışır. Hiç şüphesiz bu meslek tercihleri genellikle gerçeklikten yoksundur. Ancak, bir çocuğun, kendisini gelecekteki mesleğinde hayal etmesi, bu yaş dönemi için beklenen bir davranıştır, bir gelişim görevidir (Kuzgun 1992:40).

Bireyin sosyal çevresinde hayranlık duyduğu bazı yetişkinlerin, belli bir alanda çalışması ve bu yetişkinlerin model olarak alınması, onların mesleğine yönelmesine yol açabilir. Veya tersine, sevilen, sayılan bir büyüğün bir alanda başarısız olması, bir işten nefretle söz etmesi, gencin o iş alanından uzaklaşmasına neden olabilir. Bununla birlikte bireyin yaşadığı toplumda saygınlık gören mesleklerin de yönelimlerini etkilediği söylenebilir (Razon 2006).

f) Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları, belli bir zümre yerine, geniş bir halk kitlesine seslenen radyo, televizyon, sinema, bilgisayar, internet ve basın gibi görüntülü, sözlü ve yazılı iletişim araçlarına verilen genel ad olarak tanımlanabilir (Ataseven 1991:93).

Günümüz dünyasının etkin güçlerinden birisi de medya yani kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçların bazıları geleneksel yapıda çok yaygın olarak kullanılırken, bazıları da ileri teknolojiler olarak hızlı bir yayılma süreci içerisine girmişlerdir. Geleneksel gruba; televizyon, radyo, gazete, dergi vb. gibi iletişim araçları girerken,

yeni iletişim teknolojileri grubuna; telekomünikasyon ve bilgisayar alanındaki gelişmelerden kaynaklanan ve özellikle bu ikisinin bileşiminden ortaya çıkan kitle iletişim araçları girmektedir (Kıncal 2004:19).

Toplumsal yapı içerisinde haberleşme amaçlı başlayarak gelişen ve günümüzde akıl almaz seviyeye ulaşan kitle iletişim araçları, toplumun bütün bireyleri üzerinde yönlendirici ve özendirici etkisiyle çok önemli bir yere sahiptir. Bunların başat olanı bireylerin yaşamlarına yönelik görsel ve işitsel etkilerle müdahale etmesidir ki; bu etki bireylerin mesleki yönelimlerinde belirleyici bir niteliğe sahip olabilmektedir. Toplumumuzda televizyon, bilgisayar ve internet evlerin başköşesine yerleşmiş ve etkileme sürecini de derinleşmiştir. Bu nedenle bu araçların olumlu kullanılarak seçim sürecine katkı sağlanması son derece önemlidir.

Sosyolojik açıdan bu araçların dinleyici/izleyici üzerinde zihinsel, tutumsal ve davranışsal etkiler yarattığı bilinmektedir. Kitle iletişim araçlarının bu konuda etkili olduğu bir şekli olan televizyon, bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendirmede, onlara çeşitli konularda model sunmada meslekleri tanıma ve popüler mesleklere yönelmelerine önemli oranda dikkati çeken bir iletişim aracıdır (Giddens,2000; Erjem ve Çağlayandereli 2006:15).

Kuramcılar kitle iletişim araçlarının birey ve topluma ne yönde etkilerinin olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Kimi araştırmacılar kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu savunurken, kimileri olumsuz olduğunu, kimileri de sınırlı bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadırlar (Karaoğlanoğlu 2005).

Bu konuda her ne kadar farklı görüşler olsa da, bireylerin mesleki kararlarında kitle iletişim araçlarının etkili bir güç olduğu söylenilebilir. Yazılı ve görsel medyanın tüm ürünleri, bireylerin her türlü yönelimlerine etkide bulunabilmektedirler. Ancak televizyonun bu konudaki etkisinin daha fazla olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya koyulmuştur.

Çağımızın en yaygın kitle iletişim aracı olan televizyon, bireylere bir yandan, hem görsel hem de işitsel uyarılar sunarken, bir yandan da gerçek dünya ile sanal

dünya arasında birçok durumu sergilemektedir. Adeta dünyaya açılan bir pencere görevi üstlenmiş ve birçok evde en gözde araçlardan birisi olmuştur. Esasında televizyon tüm insanları etkilemektedir. Ancak özellikle çocuklar üzerinde görsel ve işitsel bir materyal olarak pek çok olumlu veya olumsuz etkileri olduğu tartışılmaktadır (Yapıcı 2006:1). Olumlu tarafından bakıldığında televizyonun eğitim amaçlı kullanılabilirdiği söylenebilir. Yapıcı (2006:2)'ya göre televizyonla eğitim, farklı şekillerde yapılabilir. Örneğin, televizyonun haber ve bilgi vermeye yönelik programları, dünyadaki gelişmeleri ve gündemi takip adına önemli bir eğitimsel görevi vardır. Ayrıca televizyon programları arasında meslekleri tanıtıcı, bireyi belirli alanlara yönlendirmeyi amaçlayan, teknolojik gelişmelere ve bu gelişmelere uyum göstermelerine yardımcı olan; bireyin ufkunu genişletmeyi amaçlayan, bireyin demokratik tutum ve davranışlar kazanmasına yönelik temel bilgileri aktaran ve bireyleri çeşitli konularda aydınlatan bir eğitim misyonu da bulunmaktadır.

Gençlerin televizyon ekranlarındaki kişi ve kahramanları modellemeleri; davranış, düşünce ve mesleksi olarak bu kahramanlara benzemeye çalışmaları çeşitli araştırmalarla da konu olmuştur. Modelleme, çocuk ve gençlerin sosyalleşmesi açısından çok önemlidir. Eğitici ve öğretici etkisine dikkat edildiğinde televizyon bir sosyalleşme ajanı olarak kabul edilebilir. Sosyalleşme, en basit şekliyle, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü ve kendisinin toplumdaki rolünü öğrenerek bütünleşme sağlaması anlamına gelen temel bir sosyal süreç olarak ifade edilebilir (Erjem ve Çağlayandereli 2006:16). Bu süreçte ise bireyin meslek seçimine ilişkin fikirlerinde kitle iletişim araçlarının etkisine bağlı olarak değişiklikler olabilmektedir. Örneğin; çağımızın popüler olan mesleklerinden bilgisayar mühendisliği, günümüz öğrencilerinin en fazla tercih ettiği meslek olarak dikkati çekmektedir. Nedeni ise okullarda kurulan teknoloji sınıfları ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıdır (Ay 2002:81). Ancak, bilişim teknolojilerine dayalı görsel medyanın önemli bir unsuru olan televizyon, çocukların farklı boyutlarda olumsuz etkilere maruz kalmasına da sebep olmaktadır.

Televizyon izleme eğilimi böyle devam ederse, bugün doğan bir çocuk onsekiz yaşına geldiğinde, zamanının büyük bölümünü uyuma dışındaki etkinliklerinden daha çok televizyona ayıracaktır (Giddens 2000:391).

Son 15 yılda bilgiye erişim için birçok kaynağın gelişmesiyle birlikte internetin hızlı yükselişi, web sitelerinin internet üzerinden sundukları profesyonel rehberlik sistemleri, e-posta, mesaj, sohbet, gibi etkileşimli bir hizmet olması (Bleier 2006:48) bireylerin farklı meslekleri tanımaları açısından destekleyici bir unsur olabilmektedir.

Bunun yanında bilgisayar ve internetin her eve girmeye başlaması televizyona bir alternatif olarak görülebilir. Ancak televizyonun yaygın olarak her evde bulunması, başında geçirilen zamanın bu denli uzun olması ve kontrolsüzce kullanılması hiç şüphesiz, çocuğun yaşamındaki tüm seçim kararlarına etki edecektir. Bunlardan en önemlisi de, ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin, meslek seçimleri ve devam edecekleri ortaöğretim tercihidir.

g) Profesyonel Rehberlik Örgütleri (RAM, İŞKUR, Dershane vb. gibi)

Meslek danışmanlığı hizmetleri bireylerin yaşamının her aşamasında ihtiyaç duyabileceği bir yardım sürecidir. Bu yardımın önemli bir kısmı meslek öncesi bireyin eğitim aldığı kurumlarda, bir kısmı da resmi ve özel kuruluşlar tarafından hem okul, hem de çalışma hayatı sırasında verilebilmektedir (Kuzgun 2006:299)

Meslek seçimi konusunda bireylerin yaşamının önemli bir kararını vermesi ve buna göre de okul hayatını belirlemesi rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin profesyonel hizmetler olarak sunulmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda okullarda verilen meslek rehberliği ve danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra profesyonel anlamda bu hizmetler resmi ve özel kuruluşlar tarafından da yapılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de bu hizmeti, Rehberlik Araştırma Merkezleri(RAM), Türkiye İş Kurumu ve Dershaneler üstlenmiştir. RAM’lar il düzeyinde tüm özel eğitim ve rehberlik faaliyetlerinin sürdürülmesinden sorumludur. Bu faaliyetlerde bireylerin

kendi ilgi, yetenek ve mesleki değerlerini tanımlarına hangi mesleklere uygun olduklarını belirlemelerine yardım etmeyi amaçlamaktadır (Sarı 2005:401). Ayrıca Türkiye İş Kurumu da, iş ve meslek danışmanlığı hizmeti sunabilmektedir. Bu kuruluş öğrencilere meslek seçimi konusunda kimi zaman okullarında, kimi zamanda kendi birimlerinde bilgiler verebilmektedirler (Kuzgun 2006:304).

İlköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler okullarının yanı sıra dershanelerdeki rehber öğretmenler tarafından, okul ve meslek seçimi konusunda yardım alabilmektedir. Ancak sınırlı sayılabilecek bir hizmet alanı bulabilmektedir (Kuzgun 2006:301). Rehberlik ve danışma hizmetleri bakımından dershanelerde, öğrencilerin okul ve meslek seçimine katkıda bulunmak adına ciddi çabalar vardır. Ancak bu yönlendirme faaliyeti de, öğrencinin eğitim hayatı süresince başarı ve başarısızlıklarını, ilgi ve yeteneklerini çözümlenmekten uzak dershanedeki eğitimi boyunca sağladığı başarıyı dikkate almaktadır (Arslan ve Kılıç 2000). Esasında dershaneler, bireylere okul ve meslek seçimi konusunda yardım amacı taşıyan bir kuruluş olmasına rağmen, Türkiye’de meslek seçimi ve yöneltme konusunda olması gereken düzeyde bir faaliyeti söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi, bireyin yaşamını bir süreç olarak saran ve ilköğretim okulu sonunda mesleki yaşamına ilişkin vereceği ilk karar mesleki eğilimlerine uygun ortaöğretim kurumunu seçmesidir. Bu karar birçok etkenin tesiri altında kalarak ortaya çıkmakta ve bu etkenlere bağlı olarak verilmektedir.

Türkiye’de meslek seçme süreci, ilköğretim okulu sekizinci sınıfın ikinci yarısında ve genellikle öğrencinin akademik başarısına göre genel ortaöğretim veya mesleki ortaöğretime yönelik bir okul belirleme şeklinde uygulanmaktadır. Esasında ilgili yasa ve yönetmeliklerde bu sürecin çok erken yaşlarda başlamasına vurgu yapılmasına rağmen, süreç günümüze kadar etkin bir şekilde işletilememiştir. Bilindiği gibi bugünkü gelinen noktada, ilköğretim okulunu tamamlayan öğrencilerin mesleki yönelimlerine göre yaptıkları ortaöğretim tercihleri, genel liselerde yoğunluk yaşanmasına ve meslek liselerinde nicelik ve niteliğin düşmesine neden olmuştur.

1.2.Araştırmanın Amacı

İlköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki eğilimleri açısından genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerine etki eden faktörlerle ilgili öğrenci görüşlerini belirlemek araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

— Alt Amaçları

- 1- Öğrencilerin kişisel özelliklere göre dağılımı nasıldır?
- 2- Öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili olan;
 - Aile,
 - Okul,
 - Çevre ve İş İmkânları,
 - Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar,
 - Hayranlık Duyulan Kişi/Kişiler ve Rastlantısal Olaylar,
 - Kitle İletişim Araçları,
 - Profesyonel Rehberlik Örgütleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 3- Öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlerle ilgili görüşleri arasında;
 - a) cinsiyet,
 - b) kardeş sayısı,
 - c) oturdukları evin yerleşim yeri,
 - ç) anne-babalarının eğitim durumu,
 - d) anne-babalarının meslekleri,
 - e) ailelerinin ekonomik durumları açısından farklılık var mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Bireylerin mutlu bir yaşam sürdürebilmeleri adına kendi gelecekleri için verecekleri bir dizi kritik kararlar bulunmaktadır. Bu kararlardan en önemlisi meslek seçimidir. Çünkü seçtikleri meslek, onları ya mutlu bir geleceğe ya da sadece geçimini sağlamak adına yapmak zorunda olduğu sıkıntılı bir sürece götürecektir.

Meslek, sadece para kazanmak ve ekonomik ihtiyaçları karşılamak için tercih edilecek bir unsur olarak görülmemelidir. Nitekim bireyler, mesleki etkinlikleri yoluyla bir şeyler üreterek yeteneklerini, becerilerini kullanır, gizil güçlerini, kapasitelerini geliştirir, başarılı olur ve doyum sağlar. Bireyin toplumda iyi bir yer edinmesini, saygı görmesini ve her şeyden önemlisi bir işe yaradığı duygusunun yol açtığı doyuma ulaşmasını sağlar (Kızıltan 2006).

Bireylerin ilköğretimden sonraki okullara ve meslek alanlarına yönelmede sağlıklı karar verebilmeleri için çok erken yaşlarda bu konuda eğitilmeleri gerekir. Bu da ilköğretimin ilk yıllarından itibaren öğretim ve rehberlik etkinliklerinin birbirlerini bütünleyici şekilde uygulanması ile gerçekleşebilir. İlköğretimde verilen temel eğitim herkes için ortak olmakla birlikte küçük yaşlarda beliren bireysel farklılıklara da duyarlı olmalıdır. Bunun için ilköğretim hem genel yeteneğin, hem de özel yeteneklerin keşfedilmesine ve geliştirilmesine yönelik olarak düzenlenmiş olması gerekir (Kuzgun 2003: 20). Mesleki rehberlik çalışmalarının amacı, gençlere, kişisel kabiliyetlerine uygun bir meslek seçiminde yardım etmek ve yol göstermektir (Reuchlin 1970:198).

2006–2007 öğretim yılı M.E.B. istatistik rakamlarına göre; Türkiye genelinde ilköğretim okulundan mezun olan öğrencilerden yaklaşık olarak % 63.25'lik kısmı genel ortaöğretim kurumlarına yönelirken, % 36.75'lik bir kısmı mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmişlerdir. Bu durum genel liselerde bir yığılma ve üst öğrenim kaygısına neden olurken, meslek lisesinde ise nicelik ve nitelik bakımından kayıplara yol açmaktadır. Bu nedenle genel ve mesleki ortaöğretimi tercih eden öğrenci profilini ortaya koymak ve karşılaştırmak, okullarımızın işlevlerinin sorgulanmasına yardımcı olacaktır.

Ayrıca; mesleki eğitim veren kurumların veliler ve öğrenciler tarafından neden daha az tercih edildiğinin araştırılması, genel ortaöğretime giden öğrencilerin beklentileri, öğrencilerin yönelmelerine etki eden faktörlerin tespiti ve mesleki eğitim veren kurumlara, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin de yönlendirilmesi, Türkiye’de mesleki eğitimin gelişmesine destek olacaktır.

Genel ortaöğretimde yaşanan öğrenci yoğunluğunun mesleki eğitim lehine dönmesi, nicelik ve nitelik bakımından daha kalifiye ara eleman demektir. Dolayısıyla hem iş piyasasında donanımlı bir işgücü, hem de mesleki eğitimin yükseköğretim düzeyinde de kalitesini artıran bir nesil demektir.

1.4.Araştırmanın Sayıtları

- a) Geliştirilen ankete ilişkin güvenilirlik testi yapılarak uzman fikirlerine başvurulmuştur.
- b) Ankete ilişkin uzman kanısı geçerlidir.
- c) Araştırmada anketi cevaplayan kesimin anket sorularını içtenlikle cevapladıkları varsayılmaktadır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, “İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretime Yönelmelerini Etkileyen Faktörler” konusunda, 2007–2008 Eğitim-Öğretim yılında Çanakkale ili merkezinde bulunan resmi ilköğretim okullarının sekizinci sınıfında öğrenim gören öğrencilerin görüşleri ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim: Okulöncesi eğitim 0–6 yas grubu çocuklara yönelik olarak, isteğe bağlı, planlı ve programlı bir davranış kazandırma sürecidir (Turan 2004).

İlköğretim: Kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir. İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan

kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır (İlköğretim ve Eğitim Kanunu)

Ortaöğretim: Ortaöğretim; ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar (MEB 2006).

Genel Ortaöğretim: Öğrencileri ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamak için verilen eğitimi ifade eder. *Genel ortaöğretim;* Genel Liseler, Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri Anadolu Öğretmen Liseleri, Spor Liseleri, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri ve Açıköğretim Liselerinden oluşmaktadır (Akçay, 2006:115).

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim: İş ve meslek alanlarına iş gücü yetiştiren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. *Mesleki ve Teknik Ortaöğretim;* Erkek Teknik Öğretim Okulları, Kız Teknik Öğretim Okulları, Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları, Din Öğretimi Okulları, Sağlık Öğretimi Okulları ve Çok Programlı Okullardan oluşmaktadır (Akçay, 2006:119).

İş: Bir işyerinde mesleki bilgi ve becerilerin uygulanmasıdır (Kuzgun, 2000a:3).

Meslek: Yaşam boyu yapılması hedeflenen, öğrenilmesi için temel bir eğitim veya iş tecrübesi gerektiren, insanın maddi kazanç sağlamak için yaptığı, ona manevi olarak doyum da sağlayan ve toplumun ahlak kuralları ile çelişmeyen bir faaliyet olarak tanımlanabilir (Kuzgun 2000b:126).

Kariyer: Belirli bir iş hayatında ilerlemek ve bunun sonucunda daha fazla para kazanmak, sorumluluk üstlenmek, statü, güç ve saygınlık elde etmek olarak tanımlanabilir (Soysal 2002).

Mesleki Gelişim: Bireyin giderek karmaşıklaşan çalışma yaşamında kendine uygun bir yer edinmesi ve o ortamda kendini gerçekleştirebilmesi için gerekli davranışları geliştirme sürecidir. (Yeşilyaprak 2002:209)

Kitle İletişim Araçları: Belli bir öğrenci ya da öğrenci topluluğu yerine geniş bir halk kitlesine seslenen radyo, televizyon, sinema filmi, basın gibi görüntülü, sözlü ve yazılı iletişim araçlarına verilen genel adı olarak tanımlanır (Ataseven 1991:93).

Rehberlik: Bireyin kendini tanıması ve kabul etmesi, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitesini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı biçimde uyum sağlaması ve böylece kendini gerçekleştirebilmesi için uzman kişilerce bireye verilen sistematik ve profesyonel yardım sürecidir (MEB 2003b).

Mesleki Rehberlik: Bireyin ilgi, istek, yetenek, değer, tutum, beklenti ve kişilik özelliklerine göre meslek seçmelerine yardımcı olmak ve yol göstermektir (Çoban 2005:41; Reuchlin 1970:198).

Profesyonel Rehberlik Örgütleri: Okullarda verilen meslek rehberliği ve danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra profesyonel anlamda bu hizmetleri veren resmi ve özel kuruluşlar olarak tanımlanabilir.

Yönelme: Bireyin mesleki tercihlerinde sorumluluğu çocuğa bırakarak, onun kendi geleceği için çaba sarf etmesini ve uygun alanı keşfetmesini öneren yaklaşımdır (Kaymak 2007).

Yönelme: Öğrencilerin, ilgi, istek, yetenek ve kişilik özelliklerini dikkate alarak; olumlu bir benlik kavramı geliştirebilmelerine, seçeneklerden haberdar olmalarına, potansiyellerinin farkında olarak onu geliştirmeye çalışmalarına, bu doğrultuda kararlar alabilmelerine, aldıkları kararların sonuçlarını görebilmelerine ve sorumluluğunu almalarına yönelik bilimsel hizmetlerin düzenli ve sürekli bir biçimde verilmesini ifade eder (MEB 2003b).

Yönlendirme: Temelde öğrencinin eğitim süreci içinde bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde yönelmesine yardımcı olmak, kendisini bütünlüğü içerisinde tanımasına, mesleki gelişimine ilişkin davranışları kazanmasına, kararlar vermesine ve geleceğini planlamasına yönelik bilimsel hizmetleri, süreklilik içinde öğrenciye vermek için düzenlenen etkinliklerin tümüne denir (Arslan ve Kılıç 2006).

Yönelme Öneri Formu: İlköğretim süresince gözlenip değerlendirilen ve diploma almaya hak kazanan öğrencileri akademik eğitime, meslekî ve teknik eğitime veya güzel sanatlar eğitimine yönlendirmek amacıyla hazırlanan formu ifade eder (MEB 2003b).

1.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, eğitim sistemi içerisinde yapılan yönelme faaliyetleri ve öğrencilerin mesleki gelişim süreçlerini de içeren, genel ve mesleki ortaöğretim kurumu tercihinin yönelik benzer olan yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalar yer almaktadır.

1.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de mesleki rehberlik, mesleki yönelme ve meslek seçimi konularında birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen, ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmeleri konusunda doğrudan yapılan araştırma sayısı azdır. Bu nedenle konuyla ilgili benzerlik gösteren araştırmalar amaç, yöntem ve bulgular açısından özetlenerek tanıtılmaya çalışılmıştır.

Çakar (1999)’ın yaptığı “*Ortaöğretim Tercihini Etkileyen Etkenlerin Belirlenmesi*” adlı araştırma genel lise, meslek lisesi, teknik liseyi tercih eden öğrencilerin hangi etkiler altında kalarak seçim yaptıklarını belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır.

Çalışmanın Evrenini 1998–1999 öğretim yılında Eskişehir il merkezindeki resmi nitelikli 16 genel lise, 20 meslek lisesi, 7 Teknik lise olmak üzere 43

ortaöğretim kurumunda öğrenim gören lise birinci sınıf öğrencileri (N=8280) oluşturmaktadır. Bu evreni temsil eden yansız bir örneklem, bireysel orantılı örnekleme tekniği ile seçilen 414 öğrenciden oluşmuştur. Örneklem grubundan % 46'sı genel lise, % 49'u meslek lisesi, % 5'i ise teknik lise öğrencidir.

Araştırma kapsamında uygulanan anketlerden ele edilen bulgulara göre; bireysel etkenlerle ilgili olarak, çevrede iyi eğitim veren okul olarak tanınmasının okul tercihinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Genel lise öğrencilerinin % 75'i üniversite giriş sınavında başarılı olacaklarına inandıkları için okullarını seçtiklerini belirtirken meslek lisesi öğrencilerinin % 25'i kısa yoldan meslek sahibi olabilmek için bu okulları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Meslek lisesi öğrencilerinin % 75'i ise üniversite sınavını kazanamama olasılığına karşın, bir meslek edinmek için okullarını seçtiklerini ifade etmişlerdir.

Genel lise öğrencilerinin % 75'e yakını gelecekte yükseköğrenim görme beklentisi içerisinde, meslek lisesi öğrencilerinin % 33'ü gelecekte öğrenim gördükleri mesleklerle ilgili bir alanda çalışabilecekleri beklentisi içerisinde, teknik lise öğrencilerinin yarısı ise öğrenim gördükleri alanda çalışabilecekleri beklentisi içerisinde.

Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin yarısı, teknik lise öğrencilerinin % 75'i bu okulları seçmeden önce ilköğretim okullarında ilgi envanteri ve yetenek testi gibi araçların uygulanmadığını belirtmişlerdir.

Ay (2002) tarafından yapılan “*Mesleki Yönlendirme(İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması)*” adlı çalışmada, ilköğretim okullarında yapılan mesleki rehberlik faaliyetleri ve mesleki yönlendirme faaliyetlerinde aile, okul ve çevrenin etkilerinin boyutu ve etkileme düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma evreni İstanbul'da on ayrı ilköğretim okulunun sekizinci sınıfında okuyan öğrenciler olarak belirlenmiş ve bu öğrencilerden 173 kız ve 162 erkek öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur.

Araştırma kapsamında uygulanan anketlerden ele edilen bulgulara göre, ailenin eğitim ve gelir düzeyi ile öğrencilerin meslekler hakkında bilgi edinmeleri karşılaştırıldığında; üst gelir grubundaki öğrencilerin % 30.20'si aileden, % 23.95'i çevreden ve orta gelir grubundaki öğrencilerin % 26.61'i okuldan, % 23.02'si çevreden, alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin ise % 25'i aileden, % 21'inin de okuldan bilgi edindikleri ortaya çıkmıştır.

Okuldaki rehberlik servisinin meslek seçimine etkisi sorusuna, üst gelir grubundaki öğrencilerin % 60.41'i, orta gelir grubundaki öğrencilerin % 71.94'ü, alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin ise % 55'i etkisi olduğu yönünde yanıt vermişlerdir. Buna göre araştırmacı, alt gelir grubunda bulunan öğrencilerin etkilenme düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük olmasını, bu okullardaki rehberlik hizmetlerinin sağlıklı işlememesine bağlamaktadır.

Gazete, dergi, televizyon ve internet gibi iletişim araçlarının meslek seçimine her üç grubu % 80'lerde etkilediği yönünde bir sonuç çıkması, bu araçların meslek seçiminde belirleyici rol oynadıkları şeklinde yorumlanmıştır.

Aypay (2003) tarafından yapılan, “*Lise Kapısında Zorlu Bir Seçim: Öğrencileri Genel ve Mesleki Okullara Yönelten Faktörlere Yönelik Bir Araştırma*” isimli makalede İlköğretim okulu öğrencilerini genel veya meslek liselerine yönelten faktörler açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışma evrenini, 2001 yılında Çanakkale'deki genel ve meslek liselerinin 9. sınıfında öğrenim gören (N=2100) öğrenciler oluşturmuş ve uygun örnekleme tekniği kullanılarak 873 öğrenci örneklem alınmıştır. Bu öğrencilerden % 61,7'si genel liselerde okurken, % 39,3'ü ise meslek liselerinde okumaktadırlar. Araştırmaya katılmak istemeyen öğrenciler 2100 sayısının dışında tutulmuş ve örneklem alınan öğrencilerin %55,5 meslek lisesi ve %44,5'i ise genel lise öğrencisinden seçilmiştir.

Çalışmada üç tür değişken kullanılmıştır. *Geçmiş yaşantıları, aile, akademik ve kişisel değişkenlerle* ilgili veriler çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre;

- Araştırma sonuçlarında, aile eğitim seviyesinin, eğitim sağlamada önemli bir gösterge olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
- Çalışmada anne-baba ilgisinin, akademik başarıda dolaylı da olsa bir etkiye sahip olabildiği bulgusuna ulaşılmıştır.
- İdeal bir mesleki gelecek düşüncesi öğrencilerin genel liselere yönelmelerine katkı sağlamaktadır.
- Genel liselere yönelmelerinde en büyük negatif etki gelişmekte olan bir şehirde yaşıyor olmalarıdır.
- Genel olarak çalışmada elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin okul seçiminde etkili olan faktörlerden, şehre ait bir çevrede yaşamak, akademik başarı, ideal mesleki gelecek, anne-baba okul ilişkisi, anne-baba, okul ve çocuk etkileşmesi gibi faktörler, anne-baba ilgisi değişkenlerinden daha önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Genel lise ve meslek liselerinde okuyan öğrencilerin bu okulları seçimleri ile ilgili olarak anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi, beklentilerin aksine, kırsal bölgeden gelen öğrenciler, meslek liselerini, genel liselere göre daha fazla tercih etmektedirler.

Bozgeyikli (2005)'nin yaptığı “*Mesleki Grup Rehberliğinin İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Vermede Kendilerini Yetkin Görme Düzeylerine Etkisi*” adlı araştırmanın amacı, mesleki grup rehberliğinin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin, meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine etkisini araştırmaktır. Bu araştırma, kontrol gruplu ön-test ve son-test modele dayalı deneysel bir çalışma özelliği taşımaktadır.

Araştırmanın evreni, 2004–2005 öğretim yılında Konya Zeliha Lütfi Kulluk İlköğretim okulunda öğrenim gören ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileridir. Araştırmanın deney grubu 13 kız ve 12 erkek 25 öğrenci, kontrol grubu da 13 kız ve 12 erkek 25 öğrenciden oluşturulmuştur. Deney grubundaki öğrencilerle 7 hafta süreli haftada iki oturum olmak üzere mesleki grup rehberliği yapılmıştır. Deney ve

kontrol grubundaki öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri, ön-test ve son-test aşamalarında Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğiyle (MKVYÖ) ölçülmüştür.

Bu araştırmada denenen mesleki grup rehberliği programı, Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ile ölçülebilen üç mesleki tutum ve davranışı içermektedir. Yapılan analizler sonucunda deney ve kontrol gruplarının MKVYÖ'nin her üç boyutu için ön-test-son-test ortalama puanları arasında 0.01 düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bulgular, araştırmada denenen mesleki grup rehberliği yönteminin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerini arttırmada etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Elde edilen bulgulara bağlı olarak, mesleki grup rehberliği yönteminin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerini arttırmada etkili olduğu ve bu yöntemin öğrencilerin meslek seçimlerine yardımcı olmada kullanılabileceği önerilmiştir.

Sarıgöl (2005) tarafından yapılan *“İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda İş Eğitimi Programının Mesleki Yönlendirme Açısından Değerlendirilmesi”* adlı diğer bir araştırmanın amacı, ilköğretim okullarında uygulanmakta olan iş eğitimi programının mesleki yönlendirme açısından, etkili olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir.

Araştırmanın evrenini Mersin ili merkezi ve Erdemli ve Tarsus ilçe merkezinde, resmi ilköğretim okullarında iş eğitimi dersi veren öğretmenler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise Mersin ilinde 30 Erdemli ilçesinde 5 ve Tarsus ilçesinde 3 olmak üzere toplam 38 ilköğretim okulundaki iş eğitimi öğretmenleri oluşturmuştur.

Araştırmada kullanılan anketteki görüşlere, öğretmenlerin büyük bir kısmı kısmen katıldığını ifade ederken, yüz yüze yapılan görüşmelerde programdaki aksaklıkların daha çok vurgulandığı gözlemlenmiştir. Öğretmenlere, “İş eğitimi dersi öğrencilerin meslek tercihlerinde önemli bir rol oynamakta mıdır? Nasıl?” diye

sorulduğunda; büyük bir bölümü aslında önemli bir rolünün olması gerektiğine inanmakla birlikte, uygulamadaki aksaklıklar yüzünden 14'ü önemli bir rol oynamadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. 4'ü kısmen rol oynadığını 3 'ü de önemli rol oynamadığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenler; en sık kullanılan uygulama yönteminin öğrencilerin kendilerini tanımalarını sağladığını ve meslekler hakkında daha fazla bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlere "Bir üst basamaktaki öğrenim kurumlarının türleri ve meslekler arasındaki ilişkiler hakkında öğrencileri bilgilendiriyor musunuz?" diye sorulduğunda; çalışmaya katılan öğretmenlerin; 8'i bilgilendirdiklerini ancak bunun kişisel özveri ile olduğunu, 5'i yeterli düzeyde bilgilendiremediklerini, 8'i ise bu konuda bilgi vermediklerini ifade etmişlerdir.

Elde edilen sonuçlara dayanılarak, iş eğitimi dersinin teknolojik gelişmeler ışığında öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun meslekleri tanıtıcı yönde olması gerektiği önerilmektedir.

Dünyada kariyer planlama çalışmalarının okul öncesinden itibaren başladığı ve birçok ülkede anaokullarına giden çocukların yetenek ve becerilerini keşfetmeye ve onları daha da güçlendirmeye dayalı programlar uygulandığı bilinmektedir. Uğur Kariyer Merkezi tarafından 2005 yılında yapılan bir araştırmada, Türkiye'de gerçekçi kriterler doğrultusunda meslek seçimi yapan kişilerin sayısı oldukça azdır. Üniversite mezunu çalışanlar arasında yapılan araştırmada meslekleri araştırarak bilinçli bir tercih yapan kişilerin oranı % 18'dir. Araştırmaya katılan kişilerin, meslek seçimlerini yaparken genellikle ailelerinin istedikleri meslekleri, popüler olan meslekleri ya da ailelerinin mesleklerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan kişilere, iş hayatlarından memnun olup olmadıkları sorulmuş ve sadece % 22'si işlerinden memnun olduklarını iletmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, araştırmaya katılanların % 68'i kariyer planlama kavramı ile ilk kez üniversite yıllarında ya da iş yaşamlarında tanıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 74'ü ise ortaöğretim tercihini ailelerinin isteği doğrultusunda yaptıklarını belirtmişlerdir (İlköğretimden Geleceğe İlk Adım 2006).

1.6.2.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

A.B.D’ de rehberlik servisinin ilköğretimde etkililiği üzerine yapılan bazı araştırmalarda, görüş alışverişi (konsültasyon) çalışmalarının en yararlı hizmet olduğu ifade edilmektedir.

Greisihg (1967) A.B.D.'de rehberlik hizmetinin başlatılması için yapılan bir pilot çalışmada, görüş alışverişinin öğretmenler tarafından en yararlı etkinlik olarak gösterildiğini belirtmektedir. Splete (1971) tarafından yapılan bir başka araştırmada da, araştırmaya katılan öğretmenlerin % 75’i görüş alışverişi çalışmalarının öğrencilerle kurdukları ilişkiler üzerinde çok etkili olduğunu belirtmişlerdir. Doğrudan görüş alışverişi hizmetlerinin etkililiğine yönelik bir araştırmada (Bundy, Poppen; 1986) son 28 yıl içinde, ilköğretimde görüş alışverişi çalışmalarının işlevlerine yönelik olarak yapılan araştırmalar taranmıştır. Sonuçta, A.B.D.'de bu konuda 18 araştırma yapıldığı ortaya çıkmıştır; bu araştırmalardan elde edilen bulgular topluca değerlendirildiğinde, görüş alışverişi hizmetlerinin öğretmen, ana-baba ve öğrenci davranışlarını değiştirmede % 67, tutum ve algılarını değiştirmede ise % 50 oranında etkili olduğu ortaya çıkmıştır.(Akt. Akman 1992:319)

Loop (1997) tarafından yapılan “*Case Studies Of Exemplary Elementary School Guidance Programs In southwest Virginia*” adlı bir araştırmada ise, güneybatı Virginia'da bulunan ilköğretim okullarındaki rehberlik çalışmalarını tanımak ve tanımlamak için yapılmıştır. Öncelikle ilköğretim okullarında rehberlik programları süreci ele alınmış ve tartışılmıştır. Araştırmacı, kırsal, şehir ve varoşlardaki okul rehberlik programlarında benzerlikler ve farkları bulmayı amaçlamıştır.

Örneklem grubunu oluşturan katılımcılara, ilköğretim okulundaki okul rehberlik ve yöneltme faaliyetleri konusundaki mevcut durumu tespit etmek için bir anket geliştirilmiştir. Bu anket okullarda görevli rehber öğretmenlere gönderilerek öğrencilere, öğretmenlere ve ailelerine uygulanmış. Ayrıca 58 gönüllü öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Özetle ankette okullarındaki "Yenilikçi, "Olağandışı" veya

"Etkili uygulamalar" seçeneklerinden hangisinin uygulandığı araştırılmış 360 kırsal, 511 şehre ait ve 559 varoş öğrenciye uzanan bu rehberlik faaliyetleri konusunda bazı bulgular elde edilmiştir. Burada üç farklı bölgede gerçekleştirilen rehberlik ve danışmanlık hizmetleri incelenmiş ve ortak uygulamaları içeren bulgulara ulaşılmıştır. Yanıtlayanlar, uygulamada gelişmeye dayalı sınıf rehberlik ünitelerinin "En etkili" program olduğunu belirtmişlerdir. Pratik uygulamalar açısından da çoğunluk tarafından sınıf rehberlik hizmetinin uygulandığı ve genel olarak kabul gördüğü ortaya çıkmıştır. Nitekim bu çalışmada sınıf rehberliğinin en etkili uygulama olduğu ve bütün öğrencileri kapsadığı vurgulanmıştır.

Kim Tabos & Raoul Van Esbroeck (2003) tarafından yapılan çalışmada, Van Esbroeck ve Zaman (1999b) tarafından önerilen kariyer gelişimin dinamik modeli, uygulamaya konulacak olan kariyer gelişim sürecinde belirlenen altı ayırıcı meslek seçimi faaliyetini de kapsayacak nitelikte 32 madde olarak geliştirilmiş kariyer seçenek gelişme profili anketi, ortaöğretimde 824 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışmada 824 orta dereceli okul öğrencisinden 286'sı 10. sınıf, 252'si 11.sınıf ve 286'sı 12 sınıftır. Bu öğrencilerin % 50,7'si erkek, % 49,3'ü kız öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca % 50'si genel, % 49'u ise meslek lisesi öğrencisidir.

Bu öğrencilere deneysel nitelikte yıl içerisinde farklı zamanlarda uygulanan anketlerden alınan sonuçların değişkenlik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla da kısa zamanda değişen mesleki gelişimin dinamiklerinin yeniden gözden geçirilmesi ve öğrencilerin her sınıf seviyesinde eğilimlerinin gözlemlenmesi ve değişimlerin dikkate alınması önerilmektedir.

Yurt içinde ve dışında yapılan araştırmalara bakıldığında, ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin genel ve meslek ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlerle ilgili çok az araştırma yapıldığı görülmektedir. Ancak, daha çok ilköğretim okullarında yapılan rehberlik faaliyetleri ve mesleki yönlendirme faaliyetleri ile ilgili araştırmalar yapıldığı söylenebilir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma evreni ve örneklem ile verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma problem durumuna dayalı olarak ilköğretim okulların sekizinci sınıfında okuyan öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlerle ilgili görüşleri arasında; cinsiyet, kardeş sayısı, oturdukları yerleşim yeri, anne-baba eğitim durumları ve meslekleri, ailelerinin gelirleri bakımından farkın ortaya konulmaya çalışıldığı betimsel yöntem kullanılarak yapılmış bir alan taraması niteliğindedir.

Bu araştırmanın sorularına yanıt aramak için takip edilen yol şöyledir.

1- Çalışmada evrenindeki okullar ve öğrencilerle ilgili sayısal bilgiler Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün istatistiksel verileri esas alınarak belirlenmiştir.

2- İlköğretim okulları ve öğrenci sayıları geliştirilen envanterle düzenlenmiştir.

3- Çalışmada örneklem grubu yansız olarak büyüklüğe orantılı tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenerek, genelleme yapılabilmesine olanak sağlayacak nitelikte planlanmıştır. Çalışma evrenini oluşturan onbeş ilköğretim okulundaki öğrenci sayıları oranlı olarak alındığından, bütünün özelliklerini gösterecek niteliktedir.

4- İlköğretim Okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerine etki eden faktörlerle ilgili görüşlerine ilişkin veriler toplanmış, analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2007–2008 öğretim yılında, Çanakkale ili merkezinde bulunan resmi ilköğretim okullarının sekizinci sınıfında okuyan (N=1281) öğrenciler oluşturmuştur. 2007–2008 öğretim yılı istatistiklerine göre, bu okullar ve sekizinci sınıfında okuyan öğrenci sayıları aşağıdaki çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge–1. Çanakkale İl Merkezinde Bulunan Resmi İlköğretim Okulları ve Sekizinci Sınıf Öğrenci Sayıları Dağılımı

Sıra No	Okul Adı	Kız	Erkek	Toplam
1	Şemsettin Fatma Çamoğlu İlköğretim Okulu	27	32	59
2	Ömer Mart İlköğretim Okulu	79	95	174
3	Turgut Reis İlköğretim Okulu	29	27	56
4	Anafartalar İlköğretim Okulu	18	14	32
5	18 Mart İlköğretim Okulu	58	53	111
6	Arıburun İlköğretim Okulu	17	12	29
7	Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulu	43	45	88
8	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	14	18	32
9	Gazi İlköğretim Okulu	58	74	132
10	Vali Fahrettin Akkutlu İlköğretim Okulu	46	51	97
11	İstiklal İlköğretim Okulu	29	31	60
12	Merkez İlköğretim Okulu	112	88	200
13	Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	38	45	83
14	Atatürk İlköğretim Okulu	37	14	51
15	Özlem Kayalı İlköğretim Okulu	45	32	77
16	Cevatpaşa İlköğretim Okulu	0	0	0
T O P L A M		650	631	1281

(Kaynak: Çanakkale Milli Eğitim Müdürlüğü. 2007–2008 Öğretim Yılı İstatistikleri.)

Araştırmanın örneklemini % 5 güvenirlilikte, büyüklüğe orantılı tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 300 öğrenci oluşturmuştur. Örnekleme girecek öğrenci sayısını belirlemek amacıyla evrendeki birey sayısının bilindiği durumlarda uygulanan $n = \frac{Nt^2pq}{[d^2(N-1)+t^2pq]}$ formülünden yararlanılmıştır (Baş 2006:45).

Çanakkale il merkezi farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri barındıran bir yerleşim yeridir. Hem bu özelliği, hem de öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı, çalışma evreni olarak il merkezinde bulunan resmi ilköğretim okulları yeterli görülmüştür. İlköğretim okullarına göre örneklem sayısının dağılımı aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge-2. Örneklem Alınan Okullara Göre Öğrenci Dağılımı

SIRA NO	Çalışma Evreninde Bulunan İlköğretim Okulları	KIZ	% ORANI	ÖRNEKLEM (KIZ)	ERKEK	% ORANI	ÖRNEKLEM (ERKEK)	KIZ-ERKEK TOPLAM	% ORANI	ÖRNEKLEM TOPLAM
1	Özlem Kayalı İlköğretim Okulu	45	3,7	11	32	2,3	7	77	6,0	18
2	Ömer Mart İlköğretim Okulu	79	6,0	18	95	7,3	22	174	13,3	40
3	18 Mart İlköğretim Okulu	58	4,7	14	53	4,0	12	111	8,7	26
4	Arıburun İlköğretim Okulu	17	1,3	4	12	1,0	3	29	2,3	7
5	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	14	1,0	3	18	1,3	4	32	2,3	7
6	Gazi İlköğretim Okulu	58	4,7	14	74	5,7	17	132	10,3	31
7	İstiklal İlköğretim Okulu	29	2,3	7	31	2,7	8	60	5,0	15
8	Merkez İlköğretim Okulu	112	8,7	26	88	7,0	21	200	15,7	47
9	Turgut Reis İlköğretim Okulu	29	2,3	7	27	2,0	6	56	4,3	13
10	Anafartalar İlköğretim Okulu	18	1,3	4	14	1,0	3	32	2,3	7
11	Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulu	43	3,3	10	45	3,7	11	88	7,0	21
12	Vali Fahrettin Akkutlu İlköğretim Okulu	46	3,7	11	51	4,0	12	97	7,7	23
13	Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	38	3,0	9	45	3,7	11	83	6,7	20
14	Atatürk İlköğretim Okulu	37	3,0	9	14	1,0	3	51	4,0	12
15	Şemsettin Fatma Çamoğlu İlköğretim Okulu	27	2,0	6	32	2,3	7	59	4,3	13
GENEL TOPLAMLAR		650	51	153	631	49	147	1281	100	300

Betimleme yöntemi ile gerçekleştirilen araştırmada kullanılan ölçme aracının geliştirilmesinde kapsam geçerliği için uzman görüşü alınmış ve güvenilirlik tespiti için çalışma evreni dışındaki ilköğretim okullarının sekizinci sınıf öğrencilerine yönelik ön test uygulaması yapılmıştır. Ölçme aracının güvenilirliğinin ve iç tutarlığının uygun olduğunu gösteren sonuçlar alınmıştır (Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı (α) = 0.81).

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın sorularına yanıt bulabilmek için, veri toplama aracı olarak bir anket geliştirilmiştir. Anketin hazırlanması ve geliştirilmesinde şu yol izlenmiştir.

1. Çalışmadaki verilerin toplanması aşamasında literatür taraması yapılarak ilk olarak çalışma konusu ile ilgili yerli ve yabancı yayınlar, kitaplar ve internet kaynakları gözden geçirilmiştir. Literatür tarama çalışması ile elde edilen bilgilerle çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu kuramsal çerçeve ile birlikte çalışmada kullanılacak veri toplama aracının belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik ilk çalışmalar yapılmıştır.

2. Bu alanda yapılmış araştırmalarda kullanılan anketler incelenerek anket formu taslak olarak geliştirilmiştir.

3. Araştırmada kullanılan ölçme aracının geliştirilmesinde kapsam geçerliği için uzman görüşlerine* başvurulmuş öneriler dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

4. Çalışma evreni dışında iki farklı ilköğretim okulunun sekizinci sınıfında okuyan 40 öğrenciye uygulanan anketin, güvenirlik düzeyi (Cronbach-Alfa= 0.81) olarak bulunmuştur. Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan anket iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde kişisel bilgileri içeren 8 adet soruya, ikinci bölümde ise öğrencilerin mesleki yönelimlerine bağlı olarak; devam edecekleri ortaöğretim kurumu tercihinde, hangi faktörlerin etkili olduğunun belirlenmesine yönelik 44 maddelik ifadeye yer verilmiştir.

5. Anket formu hazırlanırken, Milli Eğitim Sistemi ile ilgili mevzuat ve ilköğretim okullarındaki uygulamalar dikkate alınmıştır. Öğrencilerin mesleki eğilimlerini ve ortaöğretim tercihinde etki eden faktörlerle ilgili görüşlerini ölçmek üzere “pekçok” (5), “çok” (4), “biraz” (3), “az” (2), “hiç” (1) gibi ifadelerini içeren beşli dereceleme ölçeği seçilmiştir.

6. İlköğretim okullarında anket uygulaması yapılabilmesi için Çanakkale Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izin alınarak, anket çoğaltılmış ve örneklem grubundaki ilköğretim okullarına gidilerek, toplam 350 öğrenciye uygulanarak toplanmıştır.

7. Toplanan bazı anketlerde soruların çoğu cevapsız bırakıldığından, çalışma sonuçlarını yanlış yönlendirebileceği düşüncesiyle değerlendirme dışında bırakılmıştır. Uygulanan anket sayısı örneklem grubu sayısından fazla olduğundan büyüklüğe orantılı tabakalı örneklem yöntemiyle belirlenen 300 sayısının altına düşülmemiştir.

* Prof. Dr. R. Cengiz AKÇAY
Doç. Dr. Ahmet AYPAY
Doç. Dr. Salih UŞUN
Yard. Doç. Dr. Haydar DURUKAN
Yard. Doç. Dr. Salih Zeki GENÇ
Öğr. Gör. Dr. Mustafa Aydın BAŞAR

2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada toplanan verilerinin çözümlenmesinde betimsel istatistik çalışmalarında kullanılan yöntemlere başvurulmuştur. Verilerin analizinde SPSS 13.0 paket programı kullanılmıştır.

1-Araştırma kapsamında ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan anketin birinci bölümünde yer alan kişisel bilgilerle ilgili frekanslar (f), yüzdeler (%),aritmetik ortalamalar (\bar{X}) bulunmuştur. Elde edilen bulgular çizelgeler halinde düzenlenerek yorumlanmıştır.

2- Öğrencilere uygulanan anket formunun ikinci bölümünde, ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki eğilimlerine bağlı olarak, seçecekleri ortaöğretim kurumuna yönelmelerini etkileyen faktörlerle ilgili ifadelere yönelik görüşlerine “pekçok” (5), “çok” (4), “biraz” (3), “az” (2) ve “hiç” (1) değerleri verilerek çözümlene yoluna gidilmiştir. Ankette eşit aralıklı beşli ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin görüşlerinin alabileceği en düşük değer 1, en yüksek değer ise 5’dir. Derecelendirme ölçeğinde her seçeneğin kapsamını belirleyecek sayısal değerlerin alt ve üst sınırlarını belirlenmiştir. Bu işlem sonucunda ($5-1=4$, $4/5=0,80$) bulunan 0,80 değeri kullanılarak en düşük değer olan 1’e 0,80 değeri eklenmiş ve “Hiç” seçeneğinin alt sınırı 1,00, üst sınırı ise 1,80 puan olmuştur. Bu uygulama en yüksek değer olan 5’e ulaşıncaya kadar sürdürülmüştür. Bu yöntemle elde edilen sayısal değerler esas alınarak aritmetik ortalamalarda çıkan;

1,00–1,79 arası görüşler “hiç”

1,80–2,59 arası görüşler “az”

2,60–3,39 arası görüşler “biraz”

3,40–4,19 arası görüşler “çok”

4,20–5,00 arası görüşler “pekçok” derecesinde kabul gören davranışlar olarak ele alınmış ve bu kapsamda değerlendirmeler yapılmıştır.

3-Anketin ikinci bölümünde yer alan görüşlere ait verilerin analizinde; her bir sorunun frekans ve yüzde değerleri bulunarak çizelgeler halinde her faktör için belirlenen boyutlarda ayrı ayrı düzenlenmiştir. Ayrıca bütün soruların araştırma

boyutlarına göre aritmetik ortalamaları, standart sapmaları, serbestlik dereceleri hesaplanarak çizelge haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmada istatistiksel yöntemlerden **t-testi**, one way **ANOVA** ve **LSD** testi kullanılmış, gruplar arasındaki anlamlılık testlerinde $p = .05$ düzeyi esas alınmıştır. LSD testi sonuçlarını gösteren ayrıca bir tablo yapılmamış, elde edilen bulgular araştırma boyutlarına ilişkin ANOVA çizelgelerine dahil edilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, verilerin istatistiksel analizi sonucunda elde edilen bulgular alt problemlere bağlı olarak incelenmiş ve bu bulgularla ilgili yorumlarda bulunulmuştur.

3.1. Örneklem Grubunun Kişisel Özellikleri

Uygulanan anketin birinci bölümünde bulunan kişisel bilgiler çözümlenerek çizelgeler halinde gösterilmiş ve açıklamalarda bulunulmuştur.

Çizelge-3. Öğrencilerin Cinsiyet ve Okullara Göre Dağılımı

Örneklem Alınan Okullar	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek			
	f	%	f	%	f	%
Özlem Kayalı İ.Ö.O	11	3,7	7	2,3	18	6
Ömer Mart İ.Ö.O	18	6	22	7,3	40	13,3
18mart İ.Ö.O	14	4,7	12	4	26	8,7
Arıburun İ.Ö.O	4	1,3	3	1	7	2,3
Cumhuriyet İ.Ö.O	3	1	4	1,3	7	2,3
Gazi İ.Ö.O	14	4,7	17	5,7	31	10,3
İstiklal İ.Ö.O	7	2,3	8	2,7	15	5
Merkez İ.Ö.O	26	8,7	21	7	47	15,7
Turgut Reis İ.Ö.O	7	2,3	6	2	13	4,3
Anafartalar İ.Ö.O	4	1,3	3	1	7	2,3
Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O	10	3,3	11	3,7	21	7
Vali Fahrettin İ.Ö.O	11	3,7	12	4	23	7,7
Mustafa Kemal İ.Ö.O	9	3	11	3,7	20	6,7
Atatürk İ.Ö.O	9	3	3	1	12	4
Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O	6	2	7	2,3	13	4,3
TOPLAM	153	51	147	49	300	100

Çizelge-3'te cinsiyete göre okullardan örneklem alınan öğrenci sayıları gösterilmiştir. Bu öğrencilerin % 51'i kız, % 49'u da erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma evreninde bulunan toplam kız ve erkek öğrenci sayılarındaki oran aynen korunarak evrenin cinsiyet açısından da temsil edilmesi sağlanmıştır.

Çizelge-4. Öğrencilerin Cinsiyet ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yerleri	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Köy	15	5	16	5,3	31	10,3
Kasaba	0	0	2	0,7	2	0,7
İlçe	8	2,7	6	2	14	4,7
Şehir Merkezi	130	43,3	123	41	253	84,3
TOPLAM	153	51	147	49	300	100

Örnekleme alınan okullar il merkezinde bulunmasına rağmen, öğrencilerden köy, kasaba ve ilçelerde ikamet edenler de bulunmaktadır. Çizelge-4'te öğrencilerin cinsiyete ve yerleşim yerlerine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 84,3'ünün şehir merkezinde, % 15,7'sinin ise belediye sınırları dışında ikamet ettiği görülmektedir.

Çizelge-5. Öğrencilerin Cinsiyet ve Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Bir	34	11,3	37	12,3	71	23,7
İki	87	29	85	28,3	172	57,3
Üç	18	6	20	6,7	38	12,7
Dört	10	3,3	3	1	13	4,3
Beş ve Yukarı	4	1,3	2	0,7	6	2
TOPLAM	153	51	147	49	300	100

Çizelge-5'te öğrencilerin cinsiyete ve kardeş sayılarına göre dağılımına bakıldığında, bu öğrencilerin % 57,3'ünün iki kardeş oldukları, % 23,7'sinin ise ailenin tek çocuğu olduğu görülmektedir. Geriye kalan % 19 gibi daha düşük bir oranda öğrencinin de üç veya daha fazla kardeş oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayılarına bağlı olarak ailelerin çoğunun çekirdek aile olduğu söylenebilir.

Çizelge-6. Öğrencilerin Cinsiyet ve Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyleri	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Okur-Yazar Değil	2	0,7	4	1,3	6	2
Okuryazar	4	1,3	0	0	4	1,3
İlkokul	63	21	53	17,7	116	38,7
Ortaokul	32	10,7	29	9,7	61	20,3
Lise	37	12,3	34	11,3	71	23,7
Üniversite	14	4,7	23	7,7	37	12,3
Master-Doktora	1	,3	4	1,3	5	1,7
TOPLAM	153	51	147	49	300	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin % 62,3'ünün eğitim seviyesinin lise seviyesinin altında olduğu görülmektedir. Ancak bu tabloya rağmen, okur-yazar olmayanların oranının % 2 gibi çok düşük sayılabilecek bir oranda olması dikkat çekmektedir. Yine Çizelge-6'da lise mezunu olan annelerin oranı % 23,7, üniversite mezunu olanların % 12,3 ve lisansüstü öğrenim görenlerin oranı ise sadece % 1,7'dir. Annelerden okur-yazar olmayanların oranı, Türkiye'nin diğer bölgelerine göre çok daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Çizelge-7. Öğrencilerin Cinsiyet ve Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyleri	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Okuryazar Değil	0	0	0	0	0	0
Okuryazar	3	1	1	0,3	4	1,3
İlkokul	36	12,1	27	9,1	63	21,2
Ortaokul	32	10,8	27	9,1	59	19,9
Lise	41	13,8	46	15,5	87	29,3
Üniversite	32	10,8	40	13,5	72	24,2
Master-Doktora	6	2	6	2	12	4
TOPLAM	150	50,5	147	49,5	297	100

Öğrencilerin cinsiyet ve babalarının eğitim durumuna göre dağılımını gösteren Çizelge-7’de ise biraz daha farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. İlk göze çarpan babalar arasında okur-yazar olmayan bulunmamasıdır. Eğitim seviyesi lise seviyesinin altında olanların oranı % 42,4’tür. Lise mezunu olanların oranı % 29,9’dur. Üniversite mezunu olanların oranı % 24,2 ve lisansüstü eğitilmiş olanların oranı ise % 4’tür. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin anne ve babalarının eğitim seviyeleri arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Her iki çizelgede de görüldüğü gibi babaların eğitim seviyesi annelere oranla daha yüksektir.

Çizelge-8. Öğrencilerin Cinsiyet ve Babalarının Mesleğine Göre Dağılımı

Meslek Sektörü	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Eğitim Sektörü	11	3,7	17	5,8	28	9,5
Esnaf ve Sanatkârlık	27	9,2	29	9,8	56	19
Hukuk(Avukat-Hâkim vb.)	1	0,3	1	0,3	2	0,7
Sağlık Sektörü	6	2	6	2	12	4,1
Tarım ve Çiftçilik	13	4,4	10	3,4	23	7,8
Mimarlık-Mühendislik	6	2	4	1,4	10	3,4
Memur-İşçi	72	24,4	65	22	137	46,4
Emekli veya Serbest Çalışan	12	4,1	15	5,1	27	9,2
TOPLAM	148	50,2	147	49,8	295	100

Öğrencilerin cinsiyeti açısından babalarının meslekleri normal bir dağılım göstermektedir. Çizelge-8’de görüldüğü gibi babalarının çoğunluğu olan % 46,4’ü memur ve işçi, % 19’u esnaf ve sanatkâr, % 9,5’i ise eğitim sektöründe çalışmakta, % 9,2’lik kısmı emekli veya serbest çalışan ve % 7,8’lik bir kesim de tarım ve çiftçilikle uğraşmaktadır. Geriye kalanlar ise daha düşük oranlarda toplam % 8,2’lik dilimi paylaşmaktadırlar. Görüldüğü gibi öğrencilerin babalarının büyük bir bölümünü memur ve işçiler teşkil etmektedir. Bu da öğrencilerin büyük bir bölümünün aynı olanaklara sahip bir yaşam sürdürdükleri şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge-9. Öğrencilerin Cinsiyet ve Annelerin Mesleğine Göre Dağılımı

Meslek Sektörü	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
Eğitim Sektörü	9	3	10	3,3	19	6,3
Esnaf ve Sanatkârlık	3	1	6	2	9	3
Hukuk(Avukat-Hâkim vb.)	1	0,3	0	0	1	0,3
Sağlık Sektörü	6	2	9	3	15	5
Tarım ve Çiftçilik	0	0	0	0	0	0
Mimarlık-Mühendislik	0	0	2	0,7	2	0,7
Ev Hanımı	115	38,3	107	35,7	222	74
Memur-İşçi	15	5	9	3	24	8
Emekli veya Serbest Çalışan	4	1,3	4	1,3	8	2,7
TOPLAM	153	51	147	49	300	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre, annelerinin meslekleri arasında önemli bir farklılık yoktur. Çizelge-9’da, ev hanımı olup çalışmayanların oranı % 74, çalışanlardan % 8’i memur veya işçi, % 6,3’ünün de, eğitim sektöründe çalıştığı görülmektedir. Diğer meslek gruplarında çalışanların oranının ise çok düşük düzeylerde kaldığı veya hiç çalışmadığı görülmektedir. Bu öğrencilerin annelerinin büyük bir bölümünün ev hanımı olduğu ve herhangi bir işte çalışmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Annelerden çalışmayanların oranı ile eğitim seviyeleri oranı karşılaştırıldığında, bir ilişki olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi lise ve daha düşük olan annelerin oranı ile çalışmayanların oranı benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla çalışanların eğitim seviyesinin diğerlerine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir.

Çizelge-10. Öğrencilerin Cinsiyet ve Aile Gelirlerine Göre Dağılımı

Aile Geliri	Cinsiyet				GENEL	
	Kız		Erkek		f	%
	f	%	f	%		
600 YTL’den az (Alt Gelir Grubu)	26	8,7	26	8,7	52	17,3
601-1200 YTL arası (Alt Orta Gelir Grubu)	59	19,7	49	16,3	108	36
1201-1800 YTL arası (Orta Gelir Grubu)	39	13	38	12,7	77	25,7
1801-2400 YTL arası (Üst Orta Gelir Grubu)	18	6	21	7	39	13
2401 YTL ve daha fazla (Üst Gelir Grubu)	11	3,7	13	4,3	24	8
TOPLAM	153	51	147	49	300	100

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre, aile gelirlerinde önemli sayılabilecek bir farklılık bulunmamaktadır. Alt gelir grubu ve üst gelir grubu karşılaştırıldığında alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Çizelge-10'daki verilere göre % 36'lık oranla alt orta gelir grubunda olanların en fazla olduğu görülmektedir. % 25,7'lik oranla orta gelir grubu, % 17,3'lük oranla alt gelir grubu sıralamayı takip etmektedir. Üst orta gelir grubunun oranı % 13 iken üst gelir grubunu oranı % 8'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile gelirleriyle ilgili olarak orta gelir grubu ve daha düşük olanların sayısının fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu öğrencilerin baba mesleklerinin de çoğunluğunun memur-işçi kesimini oluşturduğu bulgusuyla örtüşmektedir.

3.2. İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerine Ait Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, öğrencilerin mesleki eğilimlerine yönelik ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörler olarak ele alınan; *Aile, Okul, Çevre ve İş İmkânları, Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar, "Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar, Kitle İletişim Araçları ve Profesyonel Rehberlik Örgütleri"*nden her biri ayrı bir boyut olarak ele alınmıştır. Anketteki önermeler bu boyutlara göre gruplandırılmış ve öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelenerek yorumlanmıştır.

3.2.1. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Ailenin Etkisi İle İlgili Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki eğilimleri ve genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen aile boyutuna ilişkin frekans (f), yüzde (%) ve aritmetik ortalama (\bar{X}) dağılımları Çizelge-11'te verilmiştir.

Çizelge-11 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrenciler, mesleki eğilimleri ve ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili olan aile faktörüne yönelik bulunan oniki önermeden yedisine "pekçok"(4,21-5,00), ikisine "çok"(3,41-4,20), birine "biraz"(2,61-3,40) şeklinde görüş belirtirken, ikisine de "az"(1,81-2,60) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge-11. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Ailenin Etkisi

AILE ETKENİ İLE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler	ETKİLENME DÜZEYLERİ											
		Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		n=300	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	\bar{X}	s.s.
1	Ortaöğretim kurumu tercihimde ailemin görüşlerini dikkate alırım.	93	31	97	32,3	88	29,3	16	5,3	6	2	3,85	0,99
2	Annemin gelecekteki mesleki tercihim önemsediğini düşünüyorum.	207	69	58	19,3	17	5,7	8	2,7	10	3,3	4,48	0,96
3	Annemin ortaöğretim kurumu tercihim önemsediğini düşünüyorum.	198	66	71	23,7	19	6,3	4	1,3	8	2,7	4,49	0,88
4	Babamın gelecekteki mesleki tercihim önemsediğini düşünüyorum.	192	64	74	24,7	19	6,3	5	1,7	5	1,7	4,50	0,83
5	Babamın ortaöğretim kurumu tercihim önemsediğini düşünüyorum.	189	63	68	22,7	20	6,7	6	2	12	4	4,41	1,00
6	Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim.	17	5,7	15	5	54	18	44	14,7	170	56,7	1,88	1,20
7	Ailem ilerideki meslek hayatıma yönelik vereceğim kararlarda bana güvenir.	172	57,3	75	25	49	16,3	2	0,7	2	0,7	4,38	0,83
8	Ailem devam etmeyi düşündüğüm ortaöğretim kurumu ile ilgili vereceğim kararlarda bana güvenir.	156	52	93	31	37	12,3	9	3	5	1,7	4,29	0,91
9	Ailem ortaöğretim kurumu tercihimde demokratik davranır.	132	44	98	32,7	46	15,3	15	5	9	3	4,10	1,03
10	Ailem ilerideki mesleki yaşamıma ilişkin aydınlatıcı bilgi verir.	169	56,3	78	26	40	13,3	9	3	4	1,3	4,33	0,91
11	Ailem genel lisede okumamı istiyor.	115	38,3	26	8,7	24	8	30	10	105	35	3,05	1,77
12	Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor.	40	13,3	27	9	43	14,3	59	19,7	131	43,7	2,29	1,44

Çizelge-11’de ilk sırada bulunan “Ortaöğretim kurumu tercihimde ailemin görüşlerini dikkate alırım” önermesine ($\bar{X} = 3,85$) gibi bir yüksek değer verilmesi öğrencilerin kendileri ile verecekleri tüm kararlarda olduğu gibi ortaöğretim kurumu tercihlerinde de ailelerinden etkilendiklerini göstermektedir. Bunun yanında, “Babamın gelecekteki mesleki tercihim önemsediğini düşünüyorum” önermesine en yüksek ($\bar{X} = 4,50$) değer verilmesi ve diğer iki, üç ve beşinci önermelere de verilen değerlerin aynı düzeylerde olması, onların hem mesleki yönelimlerinin hem de ortaöğretim kurumu tercihlerinin anne-baba etkisi altında oluştuğunu göstermektedir.

Diğer taraftan “Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim” önermesine en düşük değeri ($\bar{X} = 1,88$) vermeleri, anne veya babalarının mesleklerini yapmak istemediklerini, dolayısıyla da mesleki gelecekleri ile ilgili bir öngörüye sahip olduklarını göstermektedir. Bu da ortaöğretim kurumu tercihlerinde mesleki eğilimlerine göre hareket edecekleri varsayımını güçlendirmektedir. Bunun yanında yedi, sekiz, dokuz ve onuncu önermelerde ailelerinin onları meslek hayatına dönük olarak bilgilendirdiklerini, okul ve mesleki seçeneklerine yönelik verecekleri

kararlarda kendilerine güvendiklerini ve demokratik bir davranış gördüklerini ortalama ($\bar{X} = 4,27$) düzeyinde değer vererek ifade etmişlerdir. Burada öğrencilere mesleki kararlarına ve öğrenim yaşamlarına karşı ailelerinden bir baskı olmadığı ve çocuklarına güvendikleri anlamı çıkmaktadır. Bu da öğrencilerden büyük çoğunluğunun aile bağlarının güçlü olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler, Çizelge-11’ de “*Ailem genel lisede okumamı istiyor*” önermesine ($\bar{X}=3,05$) düzeyinde bir değer vermelerine karşılık, “*Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor*” önermesine ($\bar{X}=2,29$) şeklinde bir değer vermişlerdir. Görüldüğü gibi, aileler çocuklarının meslek lisesinden daha çok genel lisede okumalarını istemektedirler.

3.2.2. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Okulun Etkisi İle İlgili Görüşleri

Çizelge-12 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrenciler, mesleki rehberlik faaliyetleri ve ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde okulun etkisine yönelik önermelerden ikisine “çok”(3,41–4,20), yedisine de “biraz”(2,61–3,40) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge-12. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Okulun Etkisi

2- OKUL ETKENİ İLE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler	ETKİLENME DÜZEYLERİ										n=300	
		Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		\bar{X}	s.s.
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
13	Okulumdaki rehberlik servisi seçeceğim mesleğe uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmemde yardımcı olmaktadır.	63	21	62	20,7	79	26,3	40	13,3	56	18,7	3,12	1,39
14	Okul öncesi dönemden itibaren öğrenim gördüğüm okullarda meslekler hakkında bilgi verilmiştir.	57	19	58	19,3	92	30,7	56	18,7	37	12,3	3,14	1,27
15	Mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerim etkili olmaktadır.	93	31	73	24,3	78	26	39	13	17	5,7	3,62	1,21
16	Okulum tarafından genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarında uygulanan programların tanıtımı yapılmaktadır.	34	11,3	63	21	79	26,3	49	16,3	74	24,7	2,78	1,33
17	Okulum ilgi ve yeteneklerime uygun mesleklerle yönelmemi sağlamaktadır.	58	19,3	63	21	90	30	43	14,3	46	15,3	3,15	1,31
18	Öğretmenlerimin meslek yaşamı hakkındaki söylediklerini dikkate alırım.	134	44,7	97	32,3	44	14,7	20	6,7	5	1,7	4,12	1,00
19	Okulumda yeteneklerimi açığa çıkaracak faaliyetler yapılmaktadır.	76	25,3	58	19,3	65	21,7	53	17,7	48	16	3,20	1,41
20	Ortaöğretim kurumları tarafından tanıtım ve yönlendirme amaçlı ziyaretler yapılmaktadır.	35	11,7	40	13,3	88	29,3	52	17,3	85	28,3	2,63	1,33
21	Ortaöğretim kurumları tarafından yapılan bilgilendirici ziyaretler okul tercihimizi etkiler.	56,0	18,7	63,0	21,0	95,0	31,7	42,0	14,0	44,0	14,7	3,15	1,29

Çizelge-12’de görüldüğü gibi en yüksek değeri ($\bar{X} = 4,12$) “*Öğretmenlerimin meslek yaşamı hakkındaki söylediklerini dikkate alırım*” önermesi almıştır. Nitekim öğretmenler, öğrencilerin öğrenim hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdiği okullarda, onlar için en önemli modellerden biri olmaktadır. İkinci en yüksek değeri ise ($\bar{X} = 3,62$) “*Mesleki rehberlik ve yönlendirme konusunda öğretmenlerim etkili olmaktadır*” önermesinin alması da mesleki rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerinde de öğretmenlerin önemli bir yol haritası çizebileceğini göstermektedir. Şüphesiz ilköğretim okulunun son sınıfına gelmiş olan bu öğrencilerin yaşadıkları seçim karmaşası ve diğer etkenler, rehberlik ve yönlendirilme gereksinimlerinin öğretmenlerin üzerine odaklanmasına sebep olmaktadır. Diğer önermelerde ise daha düşük düzeyde etkilendikleri görülmektedir. Okullarındaki rehberlik faaliyetlerine yönelik olarak yöneltilen “*Okulumdaki rehberlik servisi seçeceğim mesleğe uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmemde yardımcı olmaktadır*” önermesi ise ($\bar{X} = 3,12$) değerini almıştır. Bu önermede öğrencilerin etkilenme düzeyinin öğretmenleri ile ilgili olanlardan daha az olmasına rağmen, okullarda bulunan rehberlik servislerinin de seçecekleri mesleklere uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Burada en düşük ($\bar{X} = 2,63$) değerini alan “*Ortaöğretim kurumları tarafından tanıtım ve yönlendirme amaçlı ziyaretler yapılmaktadır*” ifadesi ortaöğretim kurumlarınca tanıtım amaçlı ziyaretlerin kısmen de olsa yapıldığını göstermektedir. Ancak, ortaöğretim kurumları tarafından yapılan tanıtım faaliyetlerinin artırılmasıyla öğrencilerin karar verme süreçlerinde etkisi artabilecektir.

3.2.3. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Çevre ve İş İmkânlarının Etkisi İle İlgili Görüşleri

Çizelge-13’e bakıldığında araştırmaya katılan öğrenciler, ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde çevre ve iş imkânlarının etkisine yönelik ifadelerden ikisine “çok”(3,41–4,20), üçüne “biraz”(2,61–3,40) şeklinde görüş belirtirken, birisine de “az”(1,81–2,60) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge-13. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Çevre ve İş İmkânlarının Etkisi

3- ÇEVRE VE İŞ İMKÂN LARI ETKENİ İLE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler	ETKİLENME DÜZEYLERİ										n=300	
		Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		\bar{X}	s.s.
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
22	İçinde yaşadığım sosyal çevre ortaöğretim kurumu tercihimi etkilemektedir.	54	18	71	23,7	86	28,7	43	14,3	46	15,3	3,15	1,30
23	Çevrede bulunan iş imkânları ortaöğretim kurumu tercihimi etkilemektedir.	67	22,3	73	24,3	62	20,7	32	10,7	66	22	3,14	1,45
24	Ortaöğretim kurumu tercihimde arkadaşlarımdan etkilenirim.	30	10	47	15,7	58	19,3	71	23,7	94	31,3	2,49	1,34
25	Yaşadığım çevrede yeterince genel lise ve meslek lisesi bulunmaktadır.	94	31,3	108	36	62	20,7	24	8	10	3,3	3,85	1,06
26	Çevremdeki genel lise ve meslek liselerinin programları hakkında yeterli bilgiye sahibim.	40	13,3	43	14,3	91	30,3	69	23	57	19	2,80	1,28
27	Mesleki kariyeri olan tanıdık ve akrabalarımı mesleki tercihlerimde örnek alırım.	84	28	83	27,7	77	25,7	30	10	26	8,7	3,56	1,24

Çizelge -13'te görüldüğü gibi en yüksek değeri ($\bar{X} = 3,85$) düzeyinde "Yaşadığım çevrede yeterince genel lise ve meslek lisesi bulunmaktadır" önermesi almıştır. Öğrencilerin çevrelerindeki genel lise ve meslek liselerinin yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak "Çevremdeki genel lise ve meslek liselerinin programları hakkında yeterli bilgiye sahibim" önermesinin diğerinden daha düşük olarak ($\bar{X} = 2,80$) düzeyinde kalması onların ortaöğretim kurumlarının programları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. İkinci en yüksek değerde ($\bar{X} = 3,56$) düzeyinde "Mesleki kariyeri olan tanıdık ve akrabalarımı mesleki tercihlerimde örnek alırım" ifadesinin alması da yakın çevresindeki mesleki kariyeri olan akrabalarından önemli düzeyde etkilendikleri şeklinde açıklanabilir. Bunun yanında "İçinde yaşadığım sosyal çevre ortaöğretim kurumu tercihimi etkilemektedir" ve "Çevrede bulunan iş imkânları ortaöğretim kurumu tercihimi etkilemektedir" ifadelerinin ($\bar{X} = 3,15-3,14$) düzeyinde yakın bir değer alması ise içinde yaşadıkları çevre ve iş imkânlarının, ortaöğretim kurumu seçimlerinde diğerlerine göre daha az etkili olduğu şeklinde açıklanabilir. Son olarak en düşük ($\bar{X} = 2,49$) düzeyinde bir değer alan "Ortaöğretim kurumu tercihimde arkadaşlarımdan etkilenirim" önermesi, öğrencilerin ortaöğretim kurumu tercihlerinde arkadaşlarından çok az da olsa etkilendikleri şeklinde yorumlanabilir. Görüldüğü gibi bireyin doğup büyüdüğü çevresel etkenler onlara bir mesleki eğilim

kazandırmakta ve geleceğine yönelik alacakları eğitim ile ilgili kararlarının da belirleyicileri olmaktadır.

3.2.4. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçların Etkisi İle İlgili Görüşleri

Çizelge-14 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrenciler ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçların etkisine yönelik ifadelerden dördüne “pekçok”(4,21–5,00), üçüne “çok”(3,41–4,20), birine “biraz”(2,61–3,40) şeklinde görüş belirtirken, birisine de “az”(1,81–2,60) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge-14. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçların Etkisi

4- PSIKOLOJİK VE SOSYOLOJİK İHTİYAÇLAR ETKENİ İLE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler		ETKİLENME DÜZEYLERİ										n=300	
			Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		\bar{X}	s.s.
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
28	Gelecekte yapmayı düşündüğüm mesleğe yönelik bir eğitim almakta kararlıyım.	169	56,3	67	22,3	50	16,7	10	3,3	4	1,3	4,29	1,24	
29	Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun ilgi ve yeteneklerime uygun olacağını düşünüyorum.	125	41,7	106	35,3	50	16,7	14	4,7	5	1,7	4,11	0,95	
30	Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun kişilik özelliklerime uygun olacağını düşünüyorum.	119	39,7	113	37,7	48	16	13	4,3	6	2	4,09	0,95	
31	Mesleki tercihime yönelik olarak alacağım eğitimin gelecekte beni mutlu edeceğini düşünüyorum.	196	65,3	69	23	24	8	5	1,7	5	1,7	4,49	0,95	
32	Bu okuldan mezun olduktan sonra genel lisede okumak istiyorum.	129	43	26	8,7	21	7	18	6	106	35,3	3,18	0,84	
33	Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum.	42	14	30	10	41	13,7	52	17,3	135	45	2,31	1,81	
34	İleride kendimi ifade edebileceğim bir mesleği yapmak benim için önemlidir.	229	76,3	45	15	17	5,7	5	1,7	3	1	4,65	1,47	
35	Seçeceğim mesleğin toplumun örf ve adetlerine uygun olmasına önem veririm.	79	26,3	69,0	23,0	78,0	26,0	36,0	12,0	38,0	12,7	4,29	0,75	
36	İleride toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak benim için önemlidir.	181	60,3	68	22,7	34	11,3	10	3,3	7	2,3	4,11	1,33	

Çizelge-14'e bakıldığında ise en yüksek değeri ($\bar{X} = 4,65$) düzeyinde alan “İleride kendimi ifade edebileceğim bir mesleği yapmak benim için önemlidir” ifadesidir. Burada öğrencilerin geleceğine yönelik olarak kendi benlikleriyle özdeşleşecek bir mesleği yapma hedefleri olduğunu görülmektedir. Nitekim bireysel ihtiyaçlarına ve mesleki eğilimlerine göre bir eğitim alma düşüncesini harekete geçirecek nitelikte bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Bu görüşe ek olarak, ikinci en

yüksek değeri ($\bar{X} = 4,49$) düzeyinde alan *“Mesleki tercihime yönelik olarak alacağım eğitimin gelecekte beni mutlu edeceğini düşünüyorum”* ifadesi ise onların gelecekte yapmayı düşündükleri bir mesleğe yönelik olarak alacakları eğitimin kendilerini mutlu edeceği düşüncesinde olduklarını göstermektedir. Bu durumda öğrencilerin, kendi mesleki gelecekleri ve eğitim süreçleri hakkında umutlu ve istekli oldukları söylenebilir. Üçüncü en yüksek değeri ($\bar{X} = 4,29$) düzeyinde alan *“Gelecekte yapmayı düşündüğüm mesleğe yönelik bir eğitim almakta kararlıyım”* ve *“Seçeceğim mesleğin toplumun örf ve adetlerine uygun olmasına önem veririm”* önermeleri öğrencilerin mesleki geleceklerine yönelik bir eğitim alma kararlılığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte seçecekleri mesleklerin de yaşadıkları toplumun örf ve adetlerine uygun olmasının onlar için önemli olduğu görülmektedir. 29. ve 30. önermelerin ortalama ($\bar{X} = 4,10$) düzeyinde bir değer alması alacakları eğitimin ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine uygun olacağı inancını taşımakta olduklarını göstermektedir. Yine aynı düzeyde bir değer alan 36. önermede de toplumda itibarı olan mesleklere yöneldikleri görülmektedir. Genel lise ve meslek lisesi tercihlerine yönelik olarak, *“Bu okuldan mezun olduktan sonra genel lisede okumak istiyorum”* ifadesine ($\bar{X} = 3,18$) düzeyinde bir değer vermişlerdir. Buna karşılık *“Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum”* önermesinin ise daha da düşük ($\bar{X} = 2,31$) düzeyinde kalması onların ortaöğretim kurumlarından genel lise programını daha fazla istediklerini göstermektedir. Burada öğrencilerin ortaöğretim tercihleri konusunda anne ve babalarıyla aynı fikirde oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, öğrencilerin % 57,92’sinin genel lise, % 42,08’ininde meslek lisesine yöneldiğini ortaya koymaktadır. Nitekim bu durumun, 2007 yılı M.E.B istatistiklerindeki; Türkiye’nin genel ve mesleki ortaöğretimde okuyan öğrenci oranlarıyla (Genel Ortaöğretim: % 63,25, Meslek Ortaöğretim: % 36,75) paralellik göstermesi dikkat çekicidir.

3.2.5. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Hayranlık Duyulan Kişi/Kişiler ve Rastlantısal Olayların Etkisi İle İlgili Görüşleri

Çizelge-15’e bakıldığında, araştırmaya katılan öğrenciler ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde hayranlık duyulan kişi/kişiler ve rastlantısal olayların

etkisine yönelik verilen iki önermeden birine “çok”(3,41–4,20), birine de “az”(1,81–2,60) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge–15. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Hayranlık Duyulan Kişi/Kişiler ve Rastlantısal Olayların Etkisi

5-HAYRANLIKDUYULAN KİŞİLER VE RASTLANTISAL OLAYLAR ETKENİ LE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler	ETKİLENME DÜZEYLERİ										n=300	
		Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		\bar{X}	s.s.
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
37	Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim.	85	28,3	71	23,7	77	25,7	34	11,3	33	11	3,47	1,31
38	Mesleki tercihlerimi rastlantılar belirleyecektir.	15	5	28	9,3	52	17,3	68	22,7	137	45,7	2,05	1,21

Çizelge-15’de verilen iki önerme incelendiğinde “*Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim*” önermesi ($\bar{X} = 3,47$) düzeyinde yüksek bir değer almıştır. Bu bulgu öğrencilerin hayranlık duyulan kişilerin mesleğine karşı bir eğiliminin olduklarını ve bu doğrultuda da eğitim almak istediklerini göstermektedir. Nitekim hayranlık duyulan kişi/kişiler, öğrencilerin mesleki eğilimleri ve ortaöğretim seçimlerinde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık “*Mesleki tercihlerimi rastlantılar belirleyecektir*” önermesinin ise çok daha düşük, ($\bar{X} = 2,05$) gibi bir değer alması da bu öğrencilerin mesleki tercihlerinde rastlantıların çok az belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulguya ilişkin rastlantısal olayların istenmedik zamanlarda oluşabileceği düşünülürse, şimdiden öğrencilerin bir kestirimde bulunmasının zor olduğu söylenebilir.

3.2.6. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi İle İlgili Görüşleri

Çizelge–16’ya bakıldığında araştırmaya katılan öğrenciler ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde kitle iletişim araçlarının etkisine yönelik verilen üç önermenin üçüne de “biraz”(2,61–3,40) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge-16. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi

6- KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI ETKENİ İLE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler	ETKİLENME DÜZEYLERİ										n=300	
		Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		\bar{X}	s.s.
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
39	Gazete ve dergi gibi yazılı medya araçları ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur.	33	11	43	14,3	98	32,7	73	24,3	53	17,7	2,77	1,22
40	Televizyonda gösterilen programlar ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur.	29	9,7	45	15	90	30	77	25,7	58	19,3	2,70	1,22
41	Bilgisayar ve internet ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur.	47	15,7	60	20	92	30,7	46	15,3	55	18,3	2,99	1,31

Çizelge-16 incelendiğinde, öğrencilere yöneltilen ifadelerden “*Bilgisayar ve internet ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur*” önermesi ($\bar{X} = 2,99$) düzeyinde en yüksek değeri almıştır. İkinci sırada “*Gazete ve dergi gibi yazılı medya araçları ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur*” önermesinin ($\bar{X} = 2,77$) düzeyinde bir değer aldığı görülmektedir. Son olarak ise “*Televizyonda gösterilen programlar ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur*” önermesi de diğerlerine çok yakın ($\bar{X} = 2,70$) düzeyinde bir değer almıştır. Bu bulgu, kitle iletişim araçlarından tamamının öğrencilerin okul tercihleri ile ilgili verecekleri kararlarda çok fazla etkili olmadığını göstermektedir. Fakat bilgisayar ve internetin diğerlerine göre daha fazla etkili olduğu ve günümüzdeki teknolojik gelişmeler dikkate alındığında etkisinin daha da artacağı söylenebilir.

3.2.7. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Profesyonel Rehberlik Örgütlerinin Etkisi İle İlgili Görüşleri

Çizelge-17 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrenciler ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde profesyonel rehberlik örgütlerinin etkisine yönelik verilen üç önermeden ikisine “çok”(3,41–4,20), birine de “biraz”(2,61–3,40) şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge-17. Öğrencilerin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerinde Profesyonel Rehberlik Örgütlerinin Etkisi

7- PROFESYONEL REHBERLİK ÖRGÜTLERİ ETKENİ LE İLGİLİ BOYUT	Ankette Öğrencilere Yöneltilen İfadeler	ETKİLENME DÜZEYLERİ										n=300	
		Pekçok		Çok		Biraz		Az		Hiç		\bar{X}	s.s.
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
42	Seçeğim mesleğe yönelik bir ortaöğretim kurumu tercihimde rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar yol gösterici olmaktadır.	84	28	86	28,7	70	23,3	34	11,3	26	8,7	3,56	1,25
43	MEB'e bağlı Rehberlik Araştırma Merkezi(RAM) okul seçimim ve mesleki yönelimlerimde yol gösterici olmaktadır.	50	16,7	54	18	85	28,3	47	15,7	64	21,3	2,93	1,36
44	Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri(İş Kurumu, derslane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır.	124	41,3	85	28,3	50	16,7	20	6,7	21	7	3,90	1,21

Çizelge-17'de görüldüğü gibi, “Seçeğim mesleğe yönelik bir ortaöğretim kurumu tercihimde rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar yol gösterici olmaktadır” önermesi ($\bar{X} = 3,56$) düzeyinde yüksek bir değer almıştır. “Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri(İş Kurumu, derslane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır” önermesinin de ($\bar{X} = 3,90$) düzeyinde yüksek bir değer aldığı görülmektedir. Ancak son olarak “MEB'e bağlı Rehberlik Araştırma Merkezi(RAM) okul seçimim ve mesleki yönelimlerimde yol gösterici olmaktadır” önermesinin ($\bar{X} = 2,93$) düzeyinde, diğerlerinden düşük bir değer alması dikkat çekicidir. Bu bulguya göre profesyonel rehberlik örgütlerinin öğrencilerin mesleki yönelimlerinde ve ortaöğretim tercihlerinde etkili bir faktör olduğu söylenebilir. Nitekim bunun en çarpıcı örneği gün geçtikçe sayıları artan dershanelerdir. Dershanelerin sayılarının artma nedenlerinden biri ise öğrenci aileleri tarafından dershanelere olan talebin artması olarak gösterilebilir. Son olarak, M.E.B'e bağlı rehberlik araştırma merkezlerinin, diğer profesyonel rehberlik hizmetleri veren kuruluşlardan daha az etkili olduğu göze çarpmaktadır. Nedenleri arasında, rehberlik araştırma merkezlerinin uygulama boyutundaki eksiklikleri ya da öğrenciler ve aileleri tarafından çok iyi algılanmaması olabilir.

3.3. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlere ilişkin vermiş oldukları cevaplar boyutlandırılmış ve cinsiyete göre farklılığı belirlemek için t-testi uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge 18’de verilmiştir.

Çizelge–18. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

BOYUTLAR	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss.	sd	t	p
Aile	Kız	148	3,81	0,47	293	-0,90	0,368
	Erkek	147	3,86	0,46			
Okul	Kız	153	3,31	0,78	297	2,40	0,017*
	Erkek	146	3,10	0,79			
Çevre ve İş İmkânları	Kız	152	3,18	0,70	296	0,51	0,612
	Erkek	146	3,14	0,79			
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Kız	151	3,88	0,42	295	2,37	0,019*
	Erkek	146	3,76	0,50			
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Kız	153	2,69	0,93	298	-1,25	0,212
	Erkek	147	2,83	1,02			
Kitle İletişim Araçları	Kız	152	2,81	1,01	297	-0,19	0,847
	Erkek	147	2,83	1,04			
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Kız	153	3,54	0,98	298	1,33	0,185
	Erkek	147	3,39	0,92			

* p< .05

Çizelge–18’e bakıldığında öğrencilerin görüşlerine göre, cinsiyet açısından aile boyutuna ilişkin anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$t_{(293)} = -0,90$, $p > .05$]. Kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,81$) ile erkek öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,86$) birbirlerine oldukça yakın olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğinde “*Annemin gelecekteki mesleki tercihim önemli olduğunu düşünüyorum*” ifadesinde erkek öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$t_{(298)} = -2,10$, $p < .05$]. Bu boyuta ilişkin farklılık kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasındadır. Erkek öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 4,60$), kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 4,37$) düzeyindedir. Öğrenciler, ailelerinin kendileri hakkındaki düşüncelerini algılayışlarına göre, erkek öğrenciler mesleki geleceklerini,

kendi annelerinin kız öğrenci annelerine göre daha fazla önemsedğini düşünmektedirler. “*Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim*” ifadesinde yine erkek öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$t_{(298)} = -3,23$, $p < .05$]. Kız ve erkek öğrencilerin anne-babalarının mesleklerine pek fazla sahip olmak istememelerine rağmen erkek öğrenciler ($\bar{X} = 2,10$), kız öğrencilere ($\bar{X} = 1,66$) göre daha olumlu değerlendirmişlerdir. Bunun nedeni, annelerin çoğunun ev hanımı olması, babaların mesleklerinin de kız öğrencilere uygun olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Bir diğer madde de ise “*Ailem ortaöğretim kurumu tercihimde demokratik davranır*” ifadesinde kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,96$) düzeyinde, kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 4,22$) düzeyindedir. Görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerine göre, ortaöğretim tercihleri konusunda kız öğrenci aileleri, erkek öğrenci ailelerine göre daha demokratik davranmaktadırlar.

Çizelge-18 incelendiğinde öğrencilerin görüşlerine göre, cinsiyet açısından okul boyutuna ilişkin anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t_{(297)} = 2,40$, $p < .05$]. Bu farklılık kız öğrenciler lehinedir. Şüphesiz okul bütün öğrenciler için etkili bir kurumdur. Ancak bu araştırmada kız öğrencilerin ($\bar{X} = 3,31$), erkek öğrencilere ($\bar{X} = 3,10$) göre okuldan etkilenme düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu boyutla ilgili önermeler incelendiğinde, “*Okulumdaki rehberlik servisi seçeceğim mesleğe uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmemde yardımcı olmaktadır*”, “*Öğretmenlerimin meslek yaşamı hakkındaki söylediklerini dikkate alırım*” ve “*Okulumda yeteneklerimi açığa çıkaracak faaliyetler yapılmaktadır*” ifadelerine verilen cevaplar arasında tamamında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi kız öğrencilerin okula bağlılıkları ve etkilenme düzeyleri, erkek öğrencilerinkinden daha fazladır. “*Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı-PISA*” tarafından yapılan ve öğrencilerin çeşitli tutum ve becerilerinin ölçüldüğü kapsamlı bir araştırma raporu da bu bulguyu desteklemektedir. PISA 2003 raporuna göre; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, okumaya ve okulun bütününe yönelik daha pozitif davranışlar sergiledikleri ifade edilmektedir (Pisa 2003:33).

Çizelge-18 'de görüldüğü üzere, öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin görüşleri arasında, cinsiyete göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır [$t_{(296)}=0,51, p>.05$]. Kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=3,18$) ile erkek öğrencilerin görüşlerine ($\bar{X}=3,14$) göre daha olumludur. Ancak bu öğrencilerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı sayılabilecek bir farklılık yoktur. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğinde, herhangi bir ifadede anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-18'de öğrencilerin görüşlerine göre, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. [$t_{(295)}=2,37, p<.05$]. Bu farklılığın kız öğrencilerin lehine olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan tüm öğrenciler, geleceklerine yönelik olarak verecekleri kararlarında, psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerini ön plana çıkarmışlardır. Ancak kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=3,88$), erkek öğrencilerin görüşlerine ($\bar{X}=3,76$) göre daha olumludur. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğinde, “*Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun ilgi ve yeteneklerime uygun olacağını düşünüyorum*”, “*Mesleki tercihime yönelik olarak alacağım eğitimin gelecekte beni mutlu edeceğini düşünüyorum*” ve “*İleride kendimi ifade edebileceğim bir mesleği yapmak benim için önemlidir*” önermelerine verilen cevaplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu önermelerde de, araştırmaya katılan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu bulguya göre, kız öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerine daha çok önem verdikleri ve mesleki geleceklerine yönelik görüşlerinin, erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

Çizelge-18 incelendiğinde hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin öğrenci görüşleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$t_{(298)}=-1,25, p>.05$]. Burada görüldüğü gibi erkek öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=2,83$) ile kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=2,69$) arasında, erkeklerin kızlara göre daha olumlu görüş belirtmelerine rağmen anlamlı bir farklılık yoktur. Bu boyutla ilgili önermelere bakıldığında, bulunan iki önermede de anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-18'e bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerine göre, kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$t_{(297)} = -0,19, p > .05$]. Kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,81$) ile erkek öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,83$) birbirine çok yakın olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. Bu boyutla ilgili önermeler incelendiğinde bulunan üç önermede de anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Çizelge-18'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerine göre, profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$t_{(298)} = 1,33, p > .05$]. Burada görüldüğü gibi, kız öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,54$) ile erkek öğrencilerin görüşlerine ($\bar{X} = 3,39$) göre daha olumludur. Fakat görüşleri arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılık yoktur. Bu boyutla ilgili önermeler incelendiğinde bulunan üç önermede de anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin benzer şekilde bu boyuttan etkilenmelerinin nedeni, algılamaları ile ilgili değil, uygulamadan kaynaklanan ortak bir görüş olarak değerlendirilebilir.

3.4. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlere ilişkin vermiş oldukları cevaplar boyutlandırılmış ve görüşleri arasında kardeş sayısı değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge-19'da verilmiştir.

Çizelge–19. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	0,804	4	0,201	0,936	0,443	
	Grupiçi	62,235	290	0,215			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	0,558	4	0,140	0,221	0,926	
	Grupiçi	185,401	294	0,631			
	Toplam	185,959	298				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	0,298	4	0,074	0,133	0,970	
	Grupiçi	164,167	293	0,560			
	Toplam	164,465	297				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	1,937	4	0,484	2,286	0,060	
	Grupiçi	61,865	292	0,212			
	Toplam	63,802	296				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	1,515	4	0,379	0,397	0,811	
	Grupiçi	281,695	295	0,955			
	Toplam	283,209	299				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	1,52	4	0,380	0,358	0,839	
	Grupiçi	312,274	294	1,062			
	Toplam	313,793	298				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	3,221	4	0,805	0,887	0,472	
	Grupiçi	267,622	295	0,907			
	Toplam	270,843	299				

Çizelge–19’a bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri arasında kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F_{(4-290)} = 0,93$, $p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğine, maddeler arasında kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-19’a bakıldığında, okul boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(4-294)} = 0,22$, $p > .05$]. Bu boyuta ait önermelere bakıldığında, maddeler arasında da istatistiksel olarak anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge–19 incelendiğinde, çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$F_{(4-293)} = 0,13$, $p > .05$]. Bu boyuta ilişkin ifadeler bakıldığında maddeler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-19’da öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin görüşleri arasında, kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır [$F_{(4-292)}= 2,28, p>.05$]. Bu boyuta ait önermeler incelendiğinde “İleride toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak benim için önemlidir” önermesine verilen yanıtlarda, kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(4-295)}= 3,77 p<.05$]. LSD testi sonuçlarına göre anlamlı olan farklılık, öğrencilerin kardeş sayısı değişkenine göre, ailede tek çocuk veya iki kardeş olanlarla üç veya beşten fazla kardeşi olanlar arasındadır. Bu sonuçlara göre ailenin tek çocuk veya iki kardeş olanların görüşleri ($\bar{X} = 4,41 - 4,46$) , kendisiyle birlikte üç kardeş olanların görüşlerine ($\bar{X} = 3,92$) ve beş ve daha fazla olanların görüşlerine ($\bar{X} = 3,50$) göre daha olumludur. Elde edilen bu bulguya göre ailedeki kardeş sayısındaki artışla ters orantılı olarak görüşlerindeki olumluluk düzeyi azalmaktadır.

Çizelge-19 incelendiğinde öğrencilerin hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin görüşleri arasında, kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır [$F_{(4-295)}= 0,39, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğinde bu ifadeler arasında da kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-19’a bakılırsa kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin de öğrencilerin görüşleri arasında, kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık yoktur [$F_{(4-294)}= 0,35, p>.05$]. Bu boyuta ait ifadeler incelendiğinde, aralarında kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-19’da görüldüğü gibi profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin olarak öğrenci görüşleri arasında, kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık yoktur [$F_{(4-295)}= 0,88, p>.05$]. Bu boyuta ait önermelere bakıldığında “Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri(iş kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)}= 3,40, p<.05$]. LSD testi sonuçlarına göre, kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı olan farklılığın kaynağı, ailenin tek çocuğu olanların görüşleri ($\bar{X} = 4,34$) düzeyinde iken, kendisiyle birlikte iki kardeş olanların

görüşleri ($\bar{X} = 3,81$) ve üç kardeş olanların görüşleri ise ($\bar{X} = 3,58$) en düşük düzeydedir. Bu bulguya göre ailedeki kardeş sayısının artmasıyla birlikte profesyonel rehberlik örgütlerinden etkilenme düzeylerinde azalma olduğu görülmektedir. Bu bulgu ailedeki birey sayısının artmasıyla birlikte profesyonel rehberlik örgütlerinden ki, bunların önde geleni dersanelerden hizmet alımında bir azalma olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.5. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Oturdukları Evin Yerleşim Yeri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere göre görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge 20’de verilmiştir.

Çizelge–20. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Oturdukları Evin Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	0,106	3	0,035	0,164	0,921	
	Grupiçi	62,933	291	0,216			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	0,674	3	0,225	0,358	0,784	
	Grupiçi	185,284	295	0,628			
	Toplam	185,959	298				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	2,443	3	0,814	1,478	0,221	
	Grupiçi	162,021	294	0,551			
	Toplam	164,465	297				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	0,031	3	0,010	0,048	0,986	
	Grupiçi	63,771	293	0,218			
	Toplam	63,802	296				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	4,276	3	1,425	1,512	0,211	
	Grupiçi	278,934	296	0,942			
	Toplam	283,209	299				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	2,191	3	0,730	0,691	0,558	
	Grupiçi	311,603	295	1,056			
	Toplam	313,793	298				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	3,456	3	1,152	1,275	0,283	
	Grupiçi	267,387	296	0,903			
	Toplam	270,843	299				

Çizelge-20'ye bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F_{(3-291)} = 0,16, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğine, “*Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor*” önermesinde oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(3-296)} = 4,91, p < .05$]. LSD testi sonuçlarına göre, oturdukları evin yerleşim yeri değişkeni açısından bulunan anlamlı farklılık, köyde oturan öğrenciler ile şehir merkezinde oturan öğrenciler arasındadır. Köyde oturan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,10$) düzeyinde iken şehir merkezinde oturan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,15$) düzeyindedir. Bu bulguya göre köyde oturan öğrenci aileleri çocuklarının meslek liselerinde okumalarını, şehir merkezinde oturan öğrenci ailelerinden daha fazla istemektedirler. Bu öğrencilerin meslek liselerine yönelmesinin nedeni, sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olmasının bir sonucu olabilir.

Çizelge-20 incelendiğinde, okul boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(3-295)} = 0,36, p > .05$]. Bu boyuta ait önermelere bakıldığında, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-20'de çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$F_{(3-294)} = 0,22, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin ifadelerle bakıldığında maddeler arasında da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-20'ye bakıldığında öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(3-293)} = 0,99, p > .05$]. Bu boyuta ait önermeler incelendiğinde “*Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum*” önermesine verilen yanıtlarda öğrencilerin oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(3-296)} = 3,03, p < .05$]. LSD testi sonuçları incelendiğinde öğrencilerin oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre bulunan anlamlı farklılık, köyde oturan öğrenciler ile şehir

merkezinde oturan öğrenciler arasındadır. Köyde oturan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=2,87$) düzeyinde iken şehir merkezinde oturan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=2,20$) düzeyindedir. Bu bulguya göre, köyde oturan öğrenciler meslek liselerinde okumayı, şehir merkezinde oturan öğrencilerden daha fazla istemektedirler. Öğrencilerin bu görüşleriyle ailelerinin isteklerine ait görüşleri arasında benzerlik bulunmaktadır. Nitekim bu araştırmada öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yönelmeleri açısından etkilenme düzeylerinin yüksek olduğu faktör olan aile boyutu ile buradaki bulgu örtüşmektedir.

Çizelge-20'ye bakıldığında öğrencilerin hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(3-296)}=0,21, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermeler incelendiğinde ise, *“Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim”* önermesine verilen yanıtlarda öğrencilerin oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(3-296)}=2,75, p<.05$]. LSD testi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre bulunan anlamlı farklılık, köyde oturan öğrenciler ile kasaba ve şehir merkezinde oturan öğrenciler arasındadır. Köyde oturan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=2,97$) düzeyinde iken kasabada oturanların görüşleri ($\bar{X}=5,00$) ve şehir merkezinde oturan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=3,53$) düzeyindedir. Öğrencilerin görüşlerine bakıldığında, hayranlık duyulan kişilerin mesleklerine yönelik bir eğitim almayı, kasaba ve şehir merkezinde oturanlar, köyde oturanlara göre daha fazla istemektedirler.

Çizelge-20'de görüldüğü gibi kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık yoktur [$F_{(3-295)}=0,69, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin ifadelerle bakıldığında maddeler arasında da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-20'de profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin de öğrenci görüşleri arasında, oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir

farklılık olmadığı görülmektedir [$F_{(3-296)} = 1,27, p > .05$]. Bu boyuta ait önermelere bakıldığında maddeler arasında da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

3.6. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere göre görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge-21’de verilmiştir.

Çizelge–21. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	3,225	6	0,537	2,588	0,019*	3-5,3-6, 4-5,4-6
	Grupiçi	59,815	288	0,208			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	2,412	6	0,402	0,640	0,699	
	Grupiçi	183,546	292	0,629			
	Toplam	185,959	298				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	10,082	6	1,680	3,167	0,005*	3-6,4-6
	Grupiçi	154,383	291	0,531			
	Toplam	164,465	297				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	1,218	6	0,203	0,941	0,466	
	Grupiçi	62,584	290	0,216			
	Toplam	63,802	296				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	10,478	6	1,746	1,876	0,085	
	Grupiçi	272,731	293	0,931			
	Toplam	283,209	299				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	11,432	6	1,905	1,840	0,091	
	Grupiçi	302,361	292	1,035			
	Toplam	313,793	298				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	4,778	6	0,796	0,877	0,512	
	Grupiçi	266,065	293	0,908			
	Toplam	270,843	299				

* $p < .05$

1-Okur-Yazar Değil 2-Okur-Yazar 3: İlkokul 4: Ortaokul 5:Lise 6:Üniversite7-Master-Doktora

Çizelge–21 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir

farklılık bulunmaktadır. [$F_{(6-288)} = 2,59, p < .05$]. Çizelge-21’de görüldüğü gibi, aile boyutuna ilişkin bu farklılık, öğrencilerin anneleri ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasındadır. Anneleri ilkokul ve ortaokul mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,78-3,72$) düzeyinde iken, lise ve üniversite mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,96-3,98$) düzeyinde bir değere sahiptir. Bu bulguya göre anneleri lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin görüşleri, anneleri ilkokul ve ortaokul mezunu olanların görüşlerine göre daha olumludur. Buradan şu sonuca varılabilir. Annelerin eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak, öğrencilerin mesleki eğilimleri ve ortaöğretim tercihleri konusunda bu boyuttan etkilenme düzeylerinin pozitif yöre doğru değiştiği söylenebilir. Bu boyuta ilişkin maddelere bakıldığında “*Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim*”, “*Ailem ortaöğretim kurumu tercihimde demokratik davranır*” ve “*Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor*” önermelerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler annelerinin eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde, anne ve baba mesleklerini pek fazla istememelerine rağmen, anne eğitim seviyesi düşük olanların görüşlerindeki olumluluk düzeyinde, azalma olduğu gözlemlenmiştir. Ailelerinin ortaöğretim kurumu tercihlerinde demokratik davranma düzeylerine ilişkin ifadeye ise, anne eğitim seviyesi yüksek olanların görüşlerinin, eğitim seviyesi düşük olanlara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Son önermede ise, öğrencilerin görüşlerine göre, ailelerden çocuklarının meslek lisesinde okumalarını isteyenler arasında annelerin eğitim düzeyi düşük olanlar diğerlerine göre bunu daha fazla istemektedirler. Elde edilen bulgulara göre, ilköğretim çağındaki öğrencilerin aile boyutundan etkilenme düzeylerinin, annelerinin eğitim seviyesine doğru orantılı olarak değiştiği görülmektedir.

Çizelge-21’de görüldüğü gibi, okul boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(6-292)} = 0,64, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-21 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkeni

açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. [$F_{(6-291)} = 3,16, p < .05$]. Çizelge-21'e bakıldığında, öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutunda annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından bulunan farklılık, anneleri ilkököl veya ortaokul mezunu olanlarla üniversite mezunu olanlar arasındadır. Anketi yanıtlayan öğrencilerden anneleri ilkököl ve ortaokul mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,07-3,03$) düzeyinde iken, üniversite mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,53$) düzeyindedir. Bu boyuta ilişkin önermelerde annelerinin eğitim seviyesi üniversite olanların, ilkököl veya ortaokul mezunu olanlara göre daha olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir.

Çizelge-21'de görüldüğü gibi, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(6-290)} = 0,94, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum*” önermesine verilen yanıtlarda öğrencilerin annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(6-293)} = 2,22 p < .05$]. LSD testi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ait farklılık anneleri ilkököl mezunu olanlarla ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlar arasındadır. Öğrencilerden anneleri ilkököl mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 2,66$) iken diğerleri sırasıyla ($\bar{X} = 2,16$), ($\bar{X} = 2,03$), ($\bar{X} = 2,05$) düzeyde bir değere sahiptir. Görüldüğü gibi annelerin eğitim seviyesi düşük olanların meslek liselerine karşı eğilimleri diğerlerine göre daha fazladır. Öğrencilerin geleceklerine yönelik fikirlerinde annelerinin eğitim düzeyi de belirleyici bir rol oynamaktadır.

“*İleride toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak benim için önemlidir*” önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(6-293)} = 2,44 p < .05$]. Buradaki farklılık ise, okur-yazar olmayan annelerin çocukları ile diğer eğitim seviyesine sahip annelerin çocukları arasındadır. Öğrencilerden anneleri okur-yazar olmayanlar, ($\bar{X} = 3,16$), diğerleri ise ($\bar{X} = 4,21$) ve üstü düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi okur-yazar olmayan annelerin çocukları, diğerlerine göre daha az olumlu görüşe sahiptirler. Bu bulguya göre, anne eğitim seviyesinin, çocuklarının mesleki gelecekleriyle ilgili kariyer düşüncelerini etkilediği söylenebilir.

Çizelge-21'e bakıldığında, hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(6-293)}= 0,87, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-21'de görüldüğü gibi, kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(6-292)}= 0,84, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, "*Bilgisayar ve internet ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur*" ifadesine verilen yanıtlar arasında annelerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(6-293)}= 2,74, p<.05$]. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumu değişkenine göre kitle iletişim araçları boyutuna ait farklılık, anneleri ilkokul mezunu olanlarla üniversite mezunu olanlar arasında diğeri ise ortaokul mezunu olanlarla lise ve üniversite mezunu olanlar arasındadır. Öğrencilerden anneleri ilkokul mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 2,93$), ortaokul mezunu olanların ($\bar{X} = 2,57$) lise mezunu olanların ($\bar{X} = 3,15$) ve üniversite mezunu olanların ise ($\bar{X} = 3,59$) düzeyinde yüksek bir değere sahiptir. Dolayısıyla anneleri üniversite mezunu olan öğrenciler ifadede geçen bilgisayar ve internetin ortaöğretim kurumu tercihlerinde etkili bir unsur olduğu görüşüyle, anneleri ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar daha düşük düzeyde etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgu, bilgisayar ve internetin öğrencilerin okul seçimlerinde etkisinin, annelerin eğitim seviyesi değişkenine göre farklılaştığını göstermektedir.

Çizelge-21 incelendiğinde ise, profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(6-293)}= 0,87, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, "*Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri(İş Kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır*" ifadesinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(6-293)}= 2,53, p<.05$]. Bu maddedeki farklılık anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerle diğerleri arasındadır. Öğrencilerden anneleri okur-yazar olmayanların görüşleri ($\bar{X} = 2,50$) düzeyinde

iken, diğerlerinin görüşleri ($\bar{X} = 3,79$) ve daha üzerindedir. Buna göre öğrencilerin mesleki yönelimleri konusunda annelerinin eğitim düzeyi arttıkça profesyonel rehberlik örgütlerinden etkilenmesi olumlu düzeyde değişmektedir. Anne eğitim seviyesinin artmasıyla, öğrencilerin bu kuruluşlara karşı duyarlılıklarının arttığı söylenebilir.

3.7. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere göre görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge-22’de verilmiştir.

Çizelge–22. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	2,205	5	0,441	2,095	0,066	
	Grupiçi	60,834	289	0,210			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	4,688	5	0,938	1,531	0,180	
	Grupiçi	177,553	290	0,612			
	Toplam	182,241	295				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	3,180	5	0,636	1,160	0,329	
	Grupiçi	158,487	289	0,548			
	Toplam	161,667	294				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	1,717	5	0,343	1,603	0,159	
	Grupiçi	61,677	288	0,214			
	Toplam	63,394	293				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	8,124	5	1,625	1,729	0,128	
	Grupiçi	273,413	291	0,940			
	Toplam	281,537	296				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	2,946	5	0,589	0,559	0,732	
	Grupiçi	305,879	290	1,055			
	Toplam	308,825	295				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	4,736	5	0,947	1,063	0,381	
	Grupiçi	259,341	291	0,891			
	Toplam	264,077	296				

Çizelge–22 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. [$F_{(5-289)}= 2,09, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim*”, “*Ailem ilerideki mesleki yaşamıma ilişkin aydınlatıcı bilgi verir*” ve “*Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor*” önermelerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu boyuta ilişkin olarak babalarının eğitim durumu değişkenine göre öğrencilerin görüşleri, annelerinin eğitim durumu değişkenindeki bulgularla benzerlik göstermektedir.

Anne veya baba mesleğine sahip olmak istemeleri açısından, anne eğitim durumu değişkeninde olduğu gibi, babalarının eğitim seviyesi düşük olanların görüşlerindeki olumluluk düzeyinin diğerlerinden daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Ailelerinin ileriki mesleki yaşantılarına ilişkin aydınlatıcı bilgi vermelerine ilişkin ifadeye ise babalarının eğitim seviyesi yüksek olanların görüşlerinin, eğitim seviyesi düşük olanlara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Son önermede ise, öğrencilerin görüşlerine göre, ailelerden çocuklarının meslek lisesinde okumalarını isteyenler arasında, babaların eğitim düzeyi düşük olanlar diğerlerine göre bunu daha fazla istemektedirler. Bu durum annelerinin eğitim durumu değişkenindeki bulgularla birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla anne ve baba eğitim durumlarına göre elde edilen bulgular birlikte değerlendirilebilir. Nitekim bu bulgulara göre ilköğretim çağındaki öğrencilerin aile boyutundan etkilenme düzeylerinin, anne ve babalarının eğitim seviyesine doğru orantılı olarak değiştiği görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların, çocuklarının eğitimi ve mesleki gelecekleri konusunda daha duyarlı oldukları ve çocukların da bu durumdan olumlu şekilde etkilendikleri söylenebilir.

Çizelge–22’de görüldüğü gibi, okul boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(5-290)}= 1,53, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerim etkili olmaktadır*” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(5-291)}= 2,96, p<.05$]. Babaları okur-yazar olan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,50$), ilkökul ve ortaokul mezunu olanların

($\bar{X} = 3,81$), lise mezunu olanların ($\bar{X} = 3,76$) ve üniversite mezunu olanların da ($\bar{X} = 3,28$) düzeyindedir. Babaların eğitim düzeyine göre ilk göze çarpan, ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim almış babaların çocukları, babaları okur- yazar olanlara göre daha olumlu görüş bildirirken ve hatta babaları üniversite mezunu olan öğrencilerden de daha olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Elde edilen bu bulguya göre, babalarının eğitim seviyesi çok düşük olanların ve yüksek eğitim almış olanların görüşlerinde diğerlerine göre olumluluk düzeyinin azaldığı söylenebilir. Buna göre de, babaları ilkökul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin, mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerini daha fazla dikkate aldıkları söylenebilir.

Çizelge-22 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. [$F_{(5-289)} = 1,16, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*İçinde yaşadığım sosyal çevre ortaöğretim kurumu tercihim etkilemektedir*” ifadesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(5-291)} = 2,74, p < .05$]. Öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutunda babalarının eğitim durumu değişkeni açısından bulunan farklılık, babaları ilkökul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında, bir diğeri de ortaokul mezunu olanlarla üniversite mezunu olanlar arasındadır. Anketi yanıtlayan öğrencilerden babaları ilkökul mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 2,78$), ortaokul mezunu olanların ($\bar{X} = 2,92$), lise mezunu olanların ($\bar{X} = 3,28$) düzeyinde iken, üniversite mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,49$) düzeyindedir. Bu önermede babalarının eğitim seviyesi üniversite olanların, ilkökul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir.

Burada elde edilen bulgular anne eğitim durumu değişkenine göre benzerlik göstermektedir. Görüldüğü gibi öğrencilerin görüşleri babalarının eğitim düzeyine göre de değişkenlik göstermektedir. Anne ve baba eğitim durumları değişkeninde benzer bulgulara rastlanması, öğrencilerin anne veya babalarının eğitim düzeyinin yüksekliğine göre, fikir ve düşüncelerinde olumlu sayılabilecek değişiklikler

olabileceğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgular ışığında şu sonuca varılabilir. Anne-baba eğitim seviyesinin yükselmesi aynı zamanda çocuklarının sosyalleşmesi ve yaşadığı sosyal çevrenin imkân ve olanaklarının da farkında olmasına önemli bir katkı sağlayabilir.

Çizelge-22’de görüldüğü gibi, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(5-288)}= 1,60, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum*” önermesine verilen yanıtlarda öğrencilerin babalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(5-291)}= 5,02 p<.05$]. Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumu değişkenine göre psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ait farklılık, babaları ilkokul mezunu olanlarla lise ve üniversite mezunu olanlar ve Master-doktora eğitilmiş olanlar arasındadır. Öğrencilerden babaları ilkokul mezunu olanların görüşleri ($\bar{X} = 2,83$), ortaokul mezunu olanların ($\bar{X} = 2,56$), lise mezunu olanların ($\bar{X} = 2,30$), üniversite mezunu olanların ($\bar{X} = 2,05$) ve lisansüstü eğitime sahip olanların ise ($\bar{X} = 1,58$) düzeyinde bir değere sahiptir. Burada da anne eğitim durumu değişkeninde olduğu gibi, babalarının eğitim seviyesi düşük olan öğrencilerin meslek liselerine karşı eğilimleri diğer öğrencilere göre daha fazladır. Anne ve babaların eğitim durumu değişkenine göre benzer bulgulara ulaşılması dikkat çekicidir. Bu bulgulara göre anne ve babaların eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin meslek liselerine yönelme düzeylerinin düştüğü gözlemlenmektedir.

“*Mesleki tercihime yönelik olarak alacağım eğitimin gelecekte beni mutlu edeceğini düşünüyorum*” önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(5-290)}= 2,53 p<.05$]. Buradaki farklılık ise, öğrencilerden babaları okur-yazar olanlar ile babaları diğer eğitim seviyesine sahip olanlar arasındadır. Öğrencilerden babaları okur-yazar olanlar ($\bar{X} = 3,25$), diğerleri ($\bar{X} = 4,39$) ve üstü düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi okur-yazar olan babaların çocukları, diğerlerine göre daha az olumlu görüşe sahiptirler. Bu bulguya göre, baba eğitim seviyesinin,

öğrencilerin mesleki geleceklerine yönelik özgüvenleri ve kararlılık düzeylerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Yine “*İleride kendimi ifade edebileceğim bir mesleği yapmak benim için önemlidir*” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(5-290)} = 2,72$ $p < .05$]. Bu ifadede ise farklılığın kaynağı babaları okur-yazar olanlar ile babaları diğer eğitim seviyesine sahip olanlar arasındadır. Öğrencilerden babaları okur-yazar olanlar ($\bar{X} = 3,28$), diğerleri ($\bar{X} = 4,18$) ve üstü düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Bir önceki önermede olduğu gibi burada da, babaları okur-yazar olan öğrenciler, diğerlerine göre daha az olumlu görüş bildirmişlerdir. Öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarına yönelik olarak yanıtladıkları bu maddelerde, baba eğitim seviyesinin yükselmesinin olumlu yöndeki görüşleri artırdığı söylenebilir.

Çizelge-22’ye bakıldığında, hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(5-291)} = 1,72$, $p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Mesleki tercihlerimi rastlantılar belirleyecektir*” ifadesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(5-291)} = 2,39$, $p < .05$]. Buradaki farklılıkta babaları okur-yazar olanlar ile babaları diğer eğitim seviyesine sahip olanlar arasındadır. Babaları okuryazar olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,50$) düzeyinde iken babaları daha yüksek eğitime sahip olanların görüşleri ($\bar{X} = 2,23$) ve daha düşük düzeyinde bir değere sahiptir. Burada elde edilen bulguya göre, babalarının eğitim seviyesi yükseldikçe, öğrencilerin rastlantısal olayların mesleki tercihlerini belirleme olasılığında düşme olduğu gözlemlenmektedir.

Çizelge-22’ye bakıldığında, kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(5-290)} = 0,55$, $p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-22 incelendiğinde, profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(5-291)} = 1,06$, $p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere

bakıldığında, “*MEB’e bağlı rehberlik araştırma merkezi (RAM) okul seçimim ve mesleki yönelimlerimde yol gösterici olmaktadır*” ifadesinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(5-291)}= 2,52, p<.05$]. Bu maddedeki farklılık babaları okur-yazar olmayan öğrencilerle, babaları ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrenciler arasındadır. Ayrıca babaları ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrencilerle, babaları üniversite mezunu olan öğrenciler arasında da bir farklılık vardır. Buna göre babaları okur-yazar olmayanların görüşleri ($\bar{X}=1,50$) ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olanların ($\bar{X}=2,93$) ve üstü, üniversite mezunu olanların da ($\bar{X}=2,66$) düzeyinde bir değere sahiptir. Buna göre öğrencilerin mesleki yönelimleri konusunda, rehberlik ve araştırma merkezinin babaları okur-yazar olan öğrencilere hiçbir etkisi yokken, babaları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanların az da olsa etkilendikleri görülmektedir. Ancak burada da bir ayırım söz konusudur. Babaları üniversite mezunu olan öğrenciler, babaları ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha az olumlu görüş bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi bu önermeye ilişkin iki farklı tablo ortaya çıkmaktadır. Bu tabloya göre babalarının eğitim seviyesi çok düşük olan öğrencilerin rehberlik araştırma merkezinden etkilenme düzeylerinde bir düşme olmaktadır. Nitekim benzer şekilde babaları üniversite mezunu olanlarda da bir azalma olduğu söylenebilir.

3.8. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Mesleği Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere göre görüşleri arasında, babalarının mesleği değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge-23’de verilmiştir.

Çizelge-23. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Babalarının Mesleği Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	4,051	7	0,579	2,816	0,008*	1-2,1-5,1-7, 1-8,2-4,4-5, 4-7,4-8
	Grupiçi	58,988	287	0,206			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	7,319	7	1,046	1,730	0,102	
	Grupiçi	172,865	286	0,604			
	Toplam	180,184	293				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	6,419	7	0,917	1,703	0,108	
	Grupiçi	153,431	285	0,538			
	Toplam	159,850	292				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	1,787	7	0,255	1,186	0,311	
	Grupiçi	61,123	284	0,215			
	Toplam	62,910	291				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	4,346	7	0,621	0,643	0,720	
	Grupiçi	277,066	287	0,965			
	Toplam	281,412	294				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	3,928	7	0,561	0,530	0,812	
	Grupiçi	302,769	286	1,059			
	Toplam	306,697	293				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	3,574	7	0,511	0,566	0,783	
	Grupiçi	258,857	287	0,902			
	Toplam	262,431	294				

* p< .05

1:Eğitim Sektörü 2:Esnaf ve Sanatkâr 3: Hukukçu 4: Sağlık Sektörü 5:Tarım ve Çiftçilik
6:Mimar-Mühendislik 7:Diğer (Memur-İşçi) 8:Emekli-Serbest

Çizelge-23 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri arasında, babalarının mesleği değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. [$F_{(7-287)} = 2,81, p<.05$]. LSD testi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerinde babalarının mesleği değişkeni açısından varolan farklılıklardan ilki, babaları eğitim sektöründe çalışanlar ile esnaf, çifti, memur-işçi ve emekli-serbest çalışanlar arasındadır. İkincisi babaları esnaf olanlarla sağlık sektöründe çalışanlar arasındadır. Üçüncüsü ise babaları sağlık sektöründe çalışanlar ile çiftçi, memur-işçi ve emekli-serbest çalışanlar arasındadır. Görüldüğü gibi öğrencilerin görüşleri, babaları eğitim sektöründe çalışanlarda ($\bar{X}=4,08$), esnaf ve memur-işçilerde ($\bar{X}=3,80$), sağlık sektöründe çalışanlarda ($\bar{X}=4,16$), çiftçi olanlarda ($\bar{X}=3,70$) ve emekli veya serbest olarak çalışanlarda ise ($\bar{X}=3,78$) düzeyinde bir değere sahiptir. Buradaki ilişkiye bakıldığında, babaları eğitim

sektöründe çalışan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri babaları çiftçi, memur-işçi ve emekli veya serbest olarak çalışan öğrencilere göre daha olumludur. Babaları sağlık sektöründe çalışan öğrencilerin görüşleri de, babaları esnaf, çiftçi, memur-işçi, emekli veya serbest çalışan öğrencilerin görüşlerine göre daha olumludur. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili bir unsur olan aile boyutundaki görüşlere baba mesleği açısından bakıldığında, babaları eğitim sektöründe ve sağlık sektöründe çalışan öğrencilerin diğer öğrencilere göre ailelerinden daha fazla etkilendikleri söylenebilir. Bu boyuta ilişkin maddelere bakıldığında “*Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim*” önermesine verilen yanıtlar arasında farklılığa rastlanmıştır [$F_{(7-287)}= 3,93, p<.05$]. LSD testi sonuçlarına göre, baba mesleği açısından bulunan farklılıklardan birincisi, babaları eğitim sektöründe çalışanlar ile babaları esnaf, çiftçi ve emekli-serbest meslek sahibi olan öğrenciler arasındadır. İkincisi babaları sağlık sektöründe çalışan öğrenciler ile babaları esnaf, çiftçi, memur-işçi ve emekli-serbest çalışanlar arasındadır. Üçüncüsü ise babaları çiftçi olan öğrenciler ile mimar-mühendis ve memur-işçi olanlar arasındadır. Burada öğrencilerin anne veya babalarının mesleğine sahip olmayı pek fazla isteyen olmamasına karşın yine de baba mesleği açısında öğrencilerin görüşlerindeki bu farklılıklar önemli olabilir. bu maddeye ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, ($\bar{X}=3,00$) düzeyinde en yüksek değere sahip olan babaları sağlık sektöründe çalışan öğrencilerdir. İkinci en yüksek değer ise ($\bar{X}=2,30-2,32$) düzeyinde babaları mimar-mühendis olan ve eğitim sektöründe çalışanlara aittir. En düşük ($\bar{X}=1,17$) düzeyinde ise babaları çiftçi olan öğrencilere aittir. Bu bulgulara göre öğrenciler babalarının mesleki kariyerlerine göre bu mesleklere sahip olmak isteyip istememeleri hakkındaki görüşlerinde, babaları eğitim ve sağlık sektöründe çalışan öğrenciler olumlu görüş bildirirken, diğerleri daha az olumlu ya da tamamen olumsuz görüş bildirmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre, çiftçilikle uğraşan ailelerin çocukları ile emekli veya serbest meslek sahibi olanların çocukları, anne veya babalarının mesleğine hiç sahip olmak istememektedirler. Anne veya babaların meslekleri hakkındaki görüşleri öğrencilerin bu konuda onlardan etkilendiklerini gösterirken, çeşitli meslekleri daha fazla tanımalarının sağlanması, diğer mesleklere ilişkin seçici görüşlerinin değişmesine katkı sağlayabilir. Diğerleri ise “*Ailem genel*

lisede okumamı istiyor” ifadesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(7-287)}=2,45, p<.05$]. Buradaki farklılık babaları eğitim ve sağlık sektöründe çalışan öğrenciler ile memur-işçi ve emekli-serbest çalışanlar arasındadır. Bu maddeye ilişkin babaları eğitim sektöründe çalışan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=3,78$) , sağlık sektöründe çalışanların görüşleri ($\bar{X}=3,91$) düzeyinde iken babaları memur-işçi ve emekli-serbest çalışanların görüşleri sırasıyla ($\bar{X}=2,80$) ve ($\bar{X}=2,55$) düzeyindedir. Bu bulguya göre öğrencilerden babaları eğitim ve sağlık sektöründe çalışan öğrencilerin görüşleri, babaları memur-işçi ve emekli-serbest meslek olanlara göre daha olumludur. Bu durumda öğrencilerin görüşlerine göre, eğitim ve sağlık sektöründe çalışan babaların, çocuklarının genel liselerde okumalarını, memur-işçi ve emekli veya serbest çalışan babalardan daha fazla istedikleri söylenebilir.

Çizelge-23’de görüldüğü gibi, okul boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının meslekleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(7-286)}= 1,73, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-23’e bakıldığında, çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının meslekleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(7-285)}= 1,70, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında da, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-23 incelendiğinde, Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının meslekleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(7-284)}= 1,18, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun ilgi ve yeteneklerime uygun olacağını düşünüyorum*” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(7-287)}= 2,14, p<.05$]. Buradaki farklılık babaları eğitim sektöründe çalışanlar ile babaları diğer mesleklere sahip olanlar arasındadır. Buna göre babaları eğitim sektöründe çalışan öğrencilerin görüşleri, ($\bar{X}= 4,57$) düzeyinde en yüksek değere sahip iken diğerleri, ($\bar{X}= 3,00-4,18$) aralığında değişen değerlere sahiplerdir. Görüldüğü gibi babaları eğitim sektöründe çalışan öğrencilerin

görüşleri diğerlerine göre çok daha olumludur. Bu öğrencilerin babalarının eğitim camiasında çalışması, mesleki tercihine yönelik ilgi ve yeteneklerine uygun bir ortaöğretim kurumu seçmelerine olanak sağlayacak görünüyor. Bu da eğitim sektöründe çalışanların çocuklarının diğerlerine göre daha bilinçli olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla öğrencilerin psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması açısından, diğer öğrenci ailelerinin de aynı duyarlılığı göstermesi sağlanabilir.

“Bu okuldan mezun olduktan sonra genel lisede okumak istiyorum” önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(7-284)}= 1,18, p<.05$]. Öğrencilerin görüşlerine göre buradaki birinci farklılık, babaları eğitim sektöründe çalışanlar ile memur-işçi olanlar ve emekli-serbest çalışanlar arasında ve ikincisi ise babaları esnaf olanlarla yine memur-işçi ve emekli-serbest çalışanlar arasındadır. Buna göre babaları eğitim sektöründe çalışan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,82$) düzeyinde, babaları esnaf olanların görüşleri ($\bar{X} = 3,59$) düzeyinde, memur-işçi olanların görüşleri ($\bar{X} = 2,88$) düzeyinde ve emekli veya serbest çalışanların ($\bar{X} = 2,56$) düzeyinde bir değere sahiptir. Görüldüğü gibi öğrencilerden babaları eğitim sektöründe çalışanlar ve esnaf olanlar, diğerlerine göre bu önermeye daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu bulgulara göre babaları eğitim sektöründe çalışan ve esnaf olan öğrencilerin genel liselere yönelimlerinin, diğerlerine göre daha fazla olduğu söylenebilir.

Çizelge-23 incelendiğinde, hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının meslekleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(7-287)}= 0,64, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında da, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-23'e bakıldığında, kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının meslekleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(7-286)}= 0,56, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında da, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-23'te görüldüğü gibi, profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, babalarının meslekleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(7-287)} = 0,56$, $p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında da, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

3.9. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Mesleği Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere göre görüşleri arasında, annelerinin mesleği değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge-24'de verilmiştir.

Çizelge-24. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Annelerinin Mesleği Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	2,504	7	0,388	1,696	0,110	
	Grupiçi	60,538	287	0,211			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	2,234	7	0,319	0,506	0,830	
	Grupiçi	183,724	291	0,631			
	Toplam	185,959	298				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	3,261	7	0,466	0,838	0,557	
	Grupiçi	161,204	290	0,556			
	Toplam	164,465	297				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	1,832	7	0,262	1,220	0,291	
	Grupiçi	61,971	289	0,214			
	Toplam	63,802	296				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	6,097	7	0,871	0,918	0,493	
	Grupiçi	277,112	292	0,949			
	Toplam	283,209	299				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	7,762	7	1,109	1,054	0,393	
	Grupiçi	306,031	291	1,052			
	Toplam	313,793	298				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	4,672	7	0,667	0,732	0,645	
	Grupiçi	266,171	292	0,912			
	Toplam	270,843	299				

Çizelge-24 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere ilişkin görüşleri arasında, annelerinin mesleği değişkeni açısından hiçbir

boyutta anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Nitekim araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin mesleki dağılımına bakıldığında %74'ünün ev hanımı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla homojen bir anne mesleği dağılımdan bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle boyutlara ilişkin maddeler arasında istatistiksel bir işlem yapılamamıştır.

3.10. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Aile Geliri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin boyutlandırılmış faktörlere göre görüşleri arasında, aile geliri değişkenine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA uygulanarak değerlendirilmiş ve bulgular Çizelge-25'de verilmiştir.

Çizelge-25. Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörlerle İlgili Görüşlerinin Aile Geliri Değişkenine Göre Dağılımı (ANOVA)

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Aile	Gruplararası	1,238	4	0,310	1,453	0,217	
	Grupiçi	61,801	290	0,213			
	Toplam	63,039	294				
Okul	Gruplararası	2,054	4	0,513	0,821	0,513	
	Grupiçi	183,905	294	0,626			
	Toplam	185,959	298				
Çevre ve İş İmkânları	Gruplararası	5,771	4	1,443	2,664	0,033*	1-3,1-4, 1-5
	Grupiçi	158,694	293	0,542			
	Toplam	164,465	297				
Psikolojik ve Sosyolojik İhtiyaçlar	Gruplararası	0,309	4	0,077	0,355	0,840	
	Grupiçi	63,493	292	0,217			
	Toplam	63,802	296				
Hayranlık Duyulan Kişiler ve Rastlantısal Olaylar	Gruplararası	11,305	4	2,826	3,066	0,017*	1-3,1-4, 1-5,2-5
	Grupiçi	271,904	295	0,922			
	Toplam	283,209	299				
Kitle İletişim Araçları	Gruplararası	3,422	4	0,855	0,810	0,519	
	Grupiçi	310,372	294	1,056			
	Toplam	313,793	298				
Profesyonel Rehberlik Örgütleri	Gruplararası	3,854	4	0,964	1,065	0,374	
	Grupiçi	266,988	295	0,905			
	Toplam	270,843	299				

* $p < .05$

1-Alt Gelir Grubu 2-Alt Orta Gelir Grubu 3-Orta Gelir Grubu 4-Üst Orta Gelir Grubu
5-Üst Gelir Grubu

Çizelge-25 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin aile boyutuna ilişkin görüşleri arasında, aile geliri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(4-290)}= 1,45, p>.05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “*Annemin gelecekteki mesleki tercihim önemli olduğunu düşünüyorum*” ifadesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)}= 2,87, p<.05$]. Buradaki farklılık alt ve üst gelir grubuna sahip öğrenciler ile orta ve üst orta gelir grubuna dâhil öğrenciler arasındadır. Alt ve üst gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=4,23-4,12$) düzeyinde iken, orta ve üst orta gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=4,58-4,76$) düzeyindedir. Görüldüğü gibi orta ve üst orta gelir grubunda bulunan öğrencilerin görüşleri, alt ve üst gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşlerine göre daha olumludur. Bu bulgulara göre orta ve üst orta gelir grubunda bulunan öğrenciler, annelerinin gelecekteki mesleki tercihlerini daha fazla önemsendiğini düşünmektedirler. Alt gelir grubunda bulunan öğrencilerle üst gelir grubunda bulunan öğrencilerin görüşlerinin birbirine bu kadar yakın olması dikkat çekici bir bulgudur. Anlamlı bir farklılığa rastlanan bir diğer önerme ise “*Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim*” ifadesidir [$F_{(4-295)}= 4,63, p<.05$]. Buradaki farklılık alt gelir grubunda bulunan öğrencilerle, diğer gelir grubuna dâhil öğrenciler arasındadır. Alt ve orta gelir grubunda bulunan öğrenciler ($\bar{X}= 1,57-1,72$) düzeyinde olumsuz görüş bildirirken, diğer gelir düzeyinde bulunan öğrenciler ($\bar{X}=2,00-2,70$) düzeyinde az da olsa olumlu görüş bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi gelir düzeyinin düşük olması anne veya baba mesleklerinin tercih edilmesini olumsuz etkilemektedir. Burada elde edilen bulguya göre de, düşük gelir getiren anne veya baba mesleği öğrenciler tarafından hiç tercih edilmemektedir. Ancak çok az da olsa gelir düzeyi yüksek olan anne-baba mesleklerinin öğrenciler tarafından tercih edilebileceği söylenebilir. “*Ailem ilerideki mesleki yaşamıma ilişkin aydınlatıcı bilgi verir*” önermesinde ise yine anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)}= 2,94, p<.05$]. Buradaki farklılık alt gelir grubunda olan öğrencilerle diğer gelir grubuna dâhil öğrenciler arasındadır. Alt gelir grubundaki öğrenciler ($\bar{X}= 4,04$) düzeyinde olumlu görüş bildirmelerine rağmen diğer gelir grubundaki öğrenciler ($\bar{X}= 4,25$) ve daha yüksek düzeyde olumlu görüş bildirmişlerdir. Buna göre öğrencilerin aile gelir

düzeyi yükseldikçe ilerideki mesleki yaşamlarına ilişkin onlardan daha fazla aydınlatıcı bilgi aldıkları söylenebilir.

Aile boyutunda bulunan “*Ailem genel lisede okumamı istiyor*” önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)} = 2,66, p < .05$]. Buradaki farklılık incelendiğinde, alt gelir grubundaki öğrencilerle alt orta ve üst gelir grubundaki öğrenciler arasında diğeri de orta gelir grubundaki öğrencilerle üst gelir grubundaki öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık vardır. Araştırmaya katılan öğrencilerden alt gelir grubundakilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,57$), alt orta gelir grubundakilerin ($\bar{X} = 3,22$), orta gelir grubundakilerin ($\bar{X} = 2,83$), üst orta gelir düzeyinde olanların ($\bar{X} = 3,20$) ve üst gelir düzeyinde olanların ise ($\bar{X} = 3,79$) düzeyinde bir değere sahiptir. Bu tabloya göre en yüksek düzeyde görüş bildirmiş olanlar üst gelir grubunda bulunan öğrencilerdir. Onları alt orta ve üst orta gelir grubundaki öğrenciler takip etmektedir. En düşük düzeyde görüş bildirenler ise alt gelir grubundaki öğrencilerdir. Bu bulguya göre gelir düzeyi azaldıkça, öğrenci ailelerinin genel liselere olan taleplerinin azaldığı görülmektedir. Öğrencilerin görüşlerine göre, alt orta ve daha yüksek düzeyde geliri olan öğrenci aileleri, çocuklarını genel liselere daha fazla yönlendirmek istemektedirler. Son olarak “*Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor*” önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)} = 11,66, p < .05$]. Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşleri arasında, aile geliri açısından bulunan farklılıklardan birincisi, alt gelir grubundaki öğrenciler ile diğer gelir gruplarındaki öğrenciler arasındadır. İkincisi ise alt orta gelir grubundaki öğrenciler ile orta gelir grubundaki öğrenciler arasındadır. Öğrencilerden alt gelir grubunda bulunanlar en yüksek ($\bar{X} = 3,37$) düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Diğer gelir grubundakiler de ($\bar{X} = 2,30$) ve daha aşağı düzeyde görüşlerini ifade etmişlerdir. Alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri diğerlerine göre daha olumludur. Ayrıca alt orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri de, orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinden daha olumlu olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgulara göre, gelir düzeyi düşük olan ailelerin, çocuklarını meslek liselerine gönderme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerine göre, aile gelir düzeyi değişkeninde önemli olabilecek bulgulara

ulaşmıştır. Ailelerin gelir düzeyi arttıkça çocuklarını genel liselere, gelir düzeyi azaldıkça da meslek liselerine yönlendirdikleri söylenebilir.

Çizelge-25 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin okul boyutuna ilişkin görüşleri arasında, aile geliri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(4-294)} = 0,53, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, “Okulumda yeteneklerimi açığa çıkaracak faaliyetler yapılmaktadır” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılık üst gelir grubundaki öğrenciler ile alt orta, orta ve üst orta gelir grubuna dâhil olan öğrenciler arasındadır. Üst gelir grubuna dâhil olan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,54$) düzeyinde iken, diğer gelir grubundakilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,30$) ve daha yüksek bir düzeydedir. Görüldüğü gibi üst gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri, diğer gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerine göre daha az olumludur. Bu bulguya göre yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları okullarda yeteneklerini açığa çıkaracak faaliyetlerin daha az yapıldığını düşünmektedirler. Bu öğrencilerin maddi olanaklarının diğerlerine göre daha iyi olması, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda okul dışında özel kuruluşlardan yararlandıkları düşüncesini akla getirebilir.

Çizelge-25’e bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin görüşleri arasında, aile geliri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(4-293)} = 2,66, p < .05$]. LSD testi sonuçlarına göre, bu boyuta ilişkin anlamlı farklılık alt gelir grubundaki öğrenciler ile orta, üst orta ve üst gelir grubundaki öğrenciler arasındadır. Alt gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,90$), orta gelir grubundakilerin ($\bar{X} = 3,26$), üst orta gelir grubundakilerin ($\bar{X} = 3,29$) düzeyinde ve üst gelir grubundakilerin de ($\bar{X} = 3,33$) düzeyinde bir değere sahiptir. Görüldüğü gibi alt gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri diğer gelir grubundakilere oranla daha az olumludur. Çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin olarak gelir düzeyi düşük olan ailelerde öğrencilerin çevre faktörlerinden daha az etkilendiği görülmektedir. Ayrıca gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak çevresel faktörlerin etkililiğinin artacağı söylenebilir. Bu boyuta ilişkin önermeler bakıldığında “İçinde yaşadığım çevre ortaöğretim kurumu tercihim etkilemektedir” ve “ Mesleki kariyeri olana tanıdık ve akrabalarımı mesleki tercihlerimde örnek

alırım” önermelerinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buradaki farklılığın çevre ve iş imkânları boyutu olarak elde edilen bulgularla aynı doğrultuda olduğu gözlemlenmiştir. Yine alt gelir grubunda yeralan öğrenciler ile diğer gelir grupları arasındadır. Görüldüğü gibi çevre ve iş imkânları boyutu, öğrencilerin aile gelir durumu açısından farklı sonuçlara ulaşmamızı sağlamıştır. Elde edilen bu bulgular, öğrencilerin ortaöğretim kurumu tercihi ve mesleki eğilimlerinde, aile gelirine göre çevresel faktörlerin etkililik düzeyinin değiştiğini göstermektedir. Nitekim gelir düzeyi azaldıkça, öğrencilerin çevresel faktörlerden soyutlandıkları düşünülebilir.

Çizelge-25 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin görüşleri arasında, aile geliri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(4-292)} = 0,35, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, *“Gelecekte yapmayı düşündüğüm mesleğe yönelik bir eğitim almakta kararlıyım”* önermesinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)} = 2,74, p < .05$]. Buradaki farklılık alt gelir grubundaki öğrencilerle diğer gelir gruplarındaki öğrenciler arasındadır. Alt gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 4,07$) düzeyinde iken diğerleri ($\bar{X} = 4,15$) ve üzerinde bir değere sahiptir. Görüldüğü gibi gelir düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre görüşleri daha olumludur. Elde edilen bu bulguya göre öğrencilerin gelecekte yapmayı düşündükleri mesleklere göre eğitim alma istekleri, aile gelir durumuna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Gelir düzeyi yükseldikçe geleceklerine yönelik öğrencilerin kararlılık düzeylerinin arttığı söylenebilir. *“Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum”* önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)} = 5,02, p < .05$]. Bu önermede bulunan farklılıklardan birincisi, alt gelir grubundaki öğrenciler ile orta, üst orta ve üst gelir grubundakiler arasındadır. İkincisi ise alt orta gelir grubundaki öğrenciler ile orta gelir grubundaki öğrenciler arasındadır. Öğrencilerden alt gelir grubunda bulunanlar en yüksek ($\bar{X} = 2,90$) düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Alt orta gelir grubundakiler ($\bar{X} = 2,49$), orta gelir grubundakiler ($\bar{X} = 1,90$), üst orta gelir grubundakiler ($\bar{X} = 1,97$), üst gelir grubundakiler ise ($\bar{X} = 2,04$) düzeyinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Çizelgeden de anlaşılacağı gibi alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri diğerlerine göre daha

olumludur. Ayrıca alt orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinin de, orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinden daha olumlu olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgular aile boyutundaki sonuçlarla örtüşmektedir. Buna göre, aile gelir düzeyi düşük olan öğrenciler, meslek liselerini diğer gelir düzeyindekilere göre daha fazla istemektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerine göre, ailelerinin gelir düzeyi azaldıkça meslek liselerine yöneldikleri söylenebilir. Nitekim öğrencilerin bu konudaki tercihlerinin sosyo-ekonomik düzeyle de doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

Çizelge-25’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutuna ilişkin görüşleri arasında, aile geliri değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(4-295)} = 2,82, p < .05$]. LSD testi sonuçlarına göre, hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutundaki farklılık, alt gelir grubuna dâhil öğrenciler ile orta, üst orta ve üst gelir grubundaki öğrenciler arasındadır. Ayrıca alt orta gelir grubundaki öğrenciler ile üst orta gelir grubundaki öğrenciler arasında da farklılık görülmektedir. Öğrencilerden alt gelir grubundakilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,99$) düzeyinde bir değere sahiptir. Alt orta gelir grubundakiler ($\bar{X} = 2,90$), orta gelir grubundakiler ($\bar{X} = 2,65$), üst orta gelir grubundakiler ($\bar{X} = 2,45$), üst gelir grubundakiler ise ($\bar{X} = 2,50$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri diğerlerine göre daha olumludur. Ayrıca alt orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinin de, üst orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinden daha olumlu olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutunda genel olarak öğrenciler çok fazla olumlu görüş bildirmemelerine rağmen, aile geliri değişkenine göre yine de aralarında anlamlı farklılık olması dikkat çekicidir. Buna göre, aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin, diğer gelir düzeyindekilere göre mesleki eğilimlerinde belirleyici rol oynayan bu boyuttan daha fazla etkilendikleri söylenebilir. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında, *“Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim”* ifadesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)} = 3,24, p < .05$]. Buradaki farklılık ise üst orta gelir grubundaki öğrenciler ile orta ve daha aşağı gelir

grubundaki öğrenciler arasındadır. Üst orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 2,89$) düzeyinde bir değere sahip iken, orta ve daha aşağı gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,45$) ve daha yüksek bir değere sahiptir. Orta ve daha düşük gelir grubunda bulunan öğrencilerin görüşleri üst orta gelir grubundakilerin görüşlerine göre daha olumludur.

Görüldüğü gibi aile gelir düzeyi orta ve daha düşük düzeyde olan öğrenciler, hayranlık duyulan kişilerin mesleklerine yönelik bir eğitim almayı diğerlerine göre daha fazla istemektedirler. Bu önermeye öğrencilerin aile geliri değişkenine göre verdikleri yanıtlar şaşırtıcıdır. Aileleri düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin, mesleki geleceklerine yönelik hayranlık duydukları bir kişiyi diğerlerine göre daha fazla model almaları, ekonomik etkenlerin de bu boyutta belirleyici olduğunu göstermektedir.

Çizelge-25'e bakıldığında, kitle iletişim araçları boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, aile geliri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(4-294)} = 0,81, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında da, maddeler arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge-25 incelendiğinde, profesyonel rehberlik hizmetleri boyutuna ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında, aile geliri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F_{(4-295)} = 1,06, p > .05$]. Bu boyuta ilişkin önermelere bakıldığında da, "*Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri (İş Kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır*" önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$F_{(4-295)} = 3,34, p < .05$]. Buradaki farklılık ise alt gelir grubundaki öğrenciler ile alt orta ve daha yüksek gelir grubundaki öğrenciler arasındadır. Alt gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,36$) düzeyinde iken diğer gelir grubundaki öğrencilerin görüşleri ($\bar{X} = 3,93$) ve daha yüksek düzeyde değerlere sahiptir.

Bu verilere göre alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri diğer gelir gruplarındaki öğrencilerin görüşlerine göre daha az olumludur. Elde edilen bu

bulguya göre, aile gelir düzeyi alt orta ve daha yüksek düzeye sahip olan öğrencilerin profesyonel rehberlik hizmetlerinden daha fazla istifade ettikleri söylenebilir. Aile gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin okul seçimlerinde ve mesleki yönelimlerinde profesyonel rehberlik hizmetlerinden yararlanma düzeyinin de arttığı görülmektedir.

3.11. İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Eğilimleri Açısından Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerin Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğrenci Görüşleri İle İlgili Genel Yorumlar

Araştırma bulgularına göre, ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri çerçevesinde genel bir değerlendirme yapıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun geleceklerine ilişkin verecekleri kararlarda farklı derecelerde bütün faktörlerden etkilendikleri gözlemlenmiştir.

Aile boyutu, en etkili faktörlerden biri olmakla birlikte, öğrencilerin büyük çoğunluğu mesleki gelecekleri ve ortaöğretim tercihleri konusunda ailelerinin onları önemseydiğini ve ailelerinden demokratik bir tutum gördüklerini ifade etmektedirler. Bununla birlikte yine öğrencilerin çoğu ortaöğretim tercihi konusunda ailelerinin görüşlerini dikkate aldığını belirtmişlerdir. Ay (2002) tarafından yapılan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerine yönelik bir araştırmada, ailenin meslek seçiminde etkili bir faktör olduğu ve ailenin eğitim-gelir düzeyine göre etkilenme düzeylerinin farklılaştığı ifade edilmektedir. Nitekim üst gelir grubundaki öğrencilerin %30,20'si, alt gelir grubundaki öğrencilerin de % 25'i, ailelerinden etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgu ailenin etkisi ile ilgili araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Öğrencilerin bu boyutta tek istemedikleri şey anne veya babalarının mesleklerine sahip olmaktır. Dolayısıyla anne veya baba mesleklerini yapmak istemediklerinden, mesleki yönelimlerinin billurlaştığı anlaşılmaktadır. Yine öğrencilerin görüşlerine göre dikkat çekici başka bir bulgu da, öğrenci ailelerinin çoğunun genel liseleri, meslek liselerine göre daha fazla istedikleridir.

Öğrencilerin görüşlerine göre, ailelerden % 57, 12'si çocuklarının genel liselere gitmelerini isterken, % 42'88'i ise meslek liselerine gitmelerini istemektedirler. Bu sonuca göre elde edilen bulgular, Türkiye'deki genel

ortaöğretimdeki oranın, mesleki ortaöğretime göre daha fazla olması durumuyla paralellik göstermektedir. Ayrıca annelerinin eğitim durumu değişkenine göre öğrencilerin ailelerinden etkilenme düzeylerinde değişiklik olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, anne eğitim düzeyi yüksek olanların etkilenme düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Aile boyutuna ilişkin diğer bir farklılık ise babalarının mesleği değişkeninde ortaya çıkmıştır. Buna göre, babaları eğitim ve sağlık sektöründe çalışan öğrencilerin diğer mesleklerde çalışanlara göre daha fazla aile etkisi altında kaldıkları gözlemlenmiştir.

Uğur Kariyer Merkezi tarafından 2005 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçları bu çalışmayı destekler niteliktedir. Nitekim katılımcıların % 74'ü ise ortaöğretim tercihini ailelerinin isteği doğrultusunda yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma üniversite mezunu çalışanlar üzerinde yapılmış olmasına rağmen, Türkiye'de gerçekçi kriterler doğrultusunda meslek seçimi yapan kişilerin sayısının oldukça az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Meslekleri bilinçli bir şekilde seçenlerin oranı sadece % 18'dir. Araştırmaya katılan kişilerin, meslek seçimlerini yaparken genellikle ailelerinin istedikleri meslekleri, popüler olan meslekleri ya da ailelerinin mesleklerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir.

Toplumsal yapı içerisinde kendi üyelerine her türlü eğitimin temelini veren, onların okul problemlerine yardımcı olan, sosyalleşmelerine katkı sağlayan ve meslek seçiminde çok önemli etkisi bulunan toplumsal birim şüphesiz ailedir (Celkan 1991:79). Görüldüğü gibi, ailenin çocukları üzerinde etkisi tartışmasız her alanda ortaya çıkmaktadır. Ancak bu araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin gelecekteki öğrenim hayatının belirlenmesi ve mesleki eğilimlerinin şekillenmesi açısından sadece ailelerinden etkilenmedikleri söylenebilir.

Okul boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde ise öğrencilerin, öğretmenlerinin mesleki yaşamlarına ilişkin söylediklerini dikkate aldıkları ve rehberlik ve yöneltme konusunda onlardan önemli ölçüde etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmen öğrencisini eğitirken onun gizil güçlerini açığa çıkarmaktadır. Ayrıca eğitim ortamı bireyin davranışını gözlemek ve değerlendirmek için en uygun fırsattır. Ancak bu fırsat öğretmenin iyi bir gözlemci olması, öğrenciye kendini kolayca ifade edeceği

bir ortam sağlaması halinde verimli bir biçimde değerlendirilebilir (Kuzgun, 2000:365). Bu da öğrencilerin mesleki gelişimlerine öğretmenler tarafından yapılacak katkıların önemini vurgular niteliktedir. Bu boyutta öğrenciler, ortaöğretim kurumları tarafından yapılan ziyaretlerin okul seçimlerinde etkili olacağı görüşünü taşıırken, bu kurumlar tarafından tanıtım amaçlı ziyaretlerin kısmen de olsa yapıldığı, ancak yeterli olmadığı görüşünde birleşmektedirler. Okulun etkisi bakımından cinsiyet açısından ise anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Hiç şüphesiz okul öğrencilerin geleceğe hazırlanmasında hem kız, hem de erkek öğrencileri etkilemektedir. Ancak elde edilen bulgulara göre, kız öğrencilerin okul boyutundan daha fazla etkilendikleri ortaya çıkmıştır. PISA 2003 araştırması da bu bulguyu destekler nitelikte olup, kız öğrencilerin okuma ve okulun bütününe yönelik daha pozitif davranışlarda bulduklarını ifade etmektedir.

Çevre ve iş imkânları boyutu da yine etkisi altında kaldıkları bir başka faktörü ifade etmektedir. Dolayısıyla öğrenciler içinde yaşadıkları sosyal çevrenin ortaöğretim kurumu tercihlerini etkilediği görüşünü taşımaktadırlar. Burada en önemli etkenlerden birisi mesleki kariyeri olan tanıdık ve akrabalarını mesleki tercihlerinde model almalarıdır. Ancak okul tercihlerinde arkadaşlarının daha az etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

MEB'in 7 ayrı bölgeden seçilen 14 ilde toplam 630 lise birinci sınıf öğrencisi üzerinde yaptırdığı araştırma şaşırtıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin mesleğini belirlemesine büyük ölçüde yön verecek okulu seçerken, öncelikle kendilerinin karar verdiği, onu aile, sonra arkadaş çevreleri, ardından öğretmenleri ve son olarak da rehber öğretmenlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Özsoy 2005:109). Bu sonuca göre arkadaş çevrelerinin okul seçimini etkilediği görülmektedir. Bu durum araştırma sonuçlarında elde edilen bulgularla çevre boyutu açısından paralellik göstermektedir.

Bu boyutta onlar açısından en büyük eksiklik, yaşadığı çevrede bulunan genel ve meslek liselerinin programları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Bunun yanında annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından öğrencilerin görüşleri arasında, anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre anne eğitim seviyesi yüksek

olanların çevre ve iş imkânları boyutundan daha olumlu etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin olarak, öğrencilerin en fazla etkilendikleri boyut olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu boyutta ilk olarak dikkat çeken bulgu, bireysel ihtiyaçları kapsamında ilgi ve yeteneklerine uygun bir meslek seçmeyi ve bu doğrultuda eğitim almayı düşünmeleridir. Bunun yanında hem kendilerini ifade edebilecekleri, hem de toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak istemektedirler.

Yapılan bazı araştırmalarda, yetenek ve beceri gibi bireysel özelliklerin yanında ilgi ve isteklerin de meslek tercihinde rol oynadıkları görülmüştür. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ve işsizlik oranı düşük olan ülkelerde, kişisel arzu ve isteklerin meslek seçiminde etkili bir faktör olduğu tespit edilmiş; ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerde ise, yüksek gelir getiren, sürekli ve güvenilir bir işe sahip olma isteğinin, meslek seçiminde belirleyici olduğu görülmüştür (Razon 2006). Nitekim öğrencilerin bu düşüncelerinin bir anda şekillenmediği unutulmamalıdır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bu fikirleri taşımalarına rağmen, ortaöğretim kurumu seçimlerinde aynı fikirde olmadıkları görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin çoğu genel liselere gitmeyi, meslek liselerine gitmekten daha fazla istemektedirler. Buradaki bulgu aile boyutundaki bulgularla benzerlik göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin % 57,92'si genel liselerde okumak isterken, % 42,08'i meslek liselerinde okumak istemektedirler. 2007 M.E.B istatistiklerine göre, 2006-2007 öğretim yılında genel ortaöğretimdeki öğrenci oranı % 63,75 iken, mesleki ortaöğretimde bu oran % 36,25 düzeyindedir. Araştırma sonuçlarının Türkiye genelindeki oranlarla paralel olması dikkat çekicidir. Ayrıca öğrencilerin cinsiyete göre görüşlerinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığın kızların lehine olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin mesleki geleceklerine yönelik olarak düşüncelerinin daha pozitif olduğu ve erkeklere göre psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını daha fazla önemsedikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutunun da öğrencileri etkilediği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin hayranlık duydukları kişilerin mesleklerine yönelik bir eğitim alma istekleri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çocukluk döneminde birey, yetişkinlerde bulunan gücü, onlarla kendini özdeşleştirerek elde etme çabasıdadır. Bunun bir yönü de güçlü bir yetişkinin mesleğini benimsemektir. Bir çocuğun, kendisini gelecekteki mesleğinde hayal etmesi, bu yaş dönemi için beklenen bir davranıştır, bir gelişim görevidir (Kuzgun 1992:40). Görüldüğü gibi öğrencilerin hayranlık duyulan kişilerden etkilenmeleri literatüre dayalı bir bulgu olarak ifade edilebilir.

Rastlantısal olaylar konusunda ise aynı düzeyde bir etkinin söz konusu olmadığı sonucuna varılmıştır. Nitekim öğrenciler mesleki tercihlerini rastlantıların belirlenmesine çok düşük bir olasılık olarak görmektedirler. Hiç şüphesiz rastlantısal olayların nasıl, nerede ve ne zaman olabileceğinin bilinmemesi kesin bir yargıda bulunmayı zorlaştırmaktadır. Bu boyuta ilişkin öğrenci görüşleri arasında, aile geliri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aile geliri düşük olan öğrenciler diğerlerine göre, hayranlık duyulan kişilerin mesleklerine yönelik bir eğitim almayı daha fazla istemektedirler. Bu sonuç ekonomik etkenlerin de belirleyici olduğunu gösteren dikkat çekici bir bulgudur.

Kitle iletişim araçları boyutuyla ilgili olarak öğrencilerin görüşlerine göre, kısmen de olsa etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Nitekim benzer bir nitelikte, Ay (2002) tarafından yapılan bir araştırmada da gazete, dergi, televizyon ve internet gibi iletişim araçlarının meslek seçiminde etkili olduğu yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Kuramcılar kitle iletişim araçlarının birey ve topluma ne yönde etkilerinin olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Kimi araştırmacılar kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu savunurken, kimileri olumsuz olduğunu, kimileri de sınırlı bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadırlar (Karaoğlanoğlu 2005). Bu araştırmada ise kitle iletişim araçlarının sınırlı da olsa bir etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak, bu boyutta bilgisayar ve internetin, diğer kitle iletişim araçlarına göre öğrencilerin okul seçimlerinde etkili olabileceği olasılığı daha yüksektir. Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmenin

öğrencilerin ilgisini çekmemesi düşünülemez. Nitekim hemen hemen, her eve bilgisayar ve internetin girmesiyle öğrenciler olumlu veya olumsuz etkilenme durumuyla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Profesyonel rehberlik örgütleri boyutunun ise önemli derecede bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun seçecekleri mesleğe yönelik alacakları eğitim konusunda, mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlardan yaralandıkları tespit edilmiştir.

Meslek danışmanlığı hizmetleri bireylerin yaşamının her aşamasında ihtiyaç duyabileceği bir yardım sürecidir. Bu yardımın önemli bir kısmı meslek öncesi bireyin eğitim aldığı kurumlarda, bir kısmı da resmi ve özel kuruluşlar tarafından hem okul, hem de çalışma hayatı sırasında verilebilmektedir (Kuzgun 2006:299). Özellikle bu boyutta profesyonel rehberlik hizmetleri sunan dersane gibi özel kuruluşların, öğrencilerin okul ve meslek seçimleri konusunda daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rehberlik araştırma merkezlerinin ise etkinliğinin diğer profesyonel rehberlik örgütlerine göre daha az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre, bu boyutun bir önermesine ilişkin görüşlerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerin mesleki yönelimleri konusunda dersane ve iş kurumu gibi diğer profesyonel rehberlik örgütlerinden diğer öğrencilere göre daha az yararlandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre, anne eğitim seviyesi yükseldikçe dersane gibi özel kuruluşlardan yararlanılma düzeyinin arttığı söylenebilir. Babaların eğitim durumu değişkenine göre de, öğrencilerin rehberlik araştırma merkezlerinden yararlanma düzeylerinde farklılığa rastlanmıştır. Buna göre de, baba eğitim seviyesi düşük olan öğrenciler bu kuruluşlardan hiç destek almadıklarını ifade etmektedirler. Bunun yanında aile geliri boyutunda da benzer bulgulara ulaşılması dikkat çekicidir. Nitekim araştırma kapsamında öğrencilerin görüşlerinde anne-baba eğitim düzeyi ve aile gelirlerine göre aynı doğrultuda bir farklılığın çıkması önemli bir bulgu olarak algılanabilir. Dolayısıyla da bu kuruluşların ailenin sosyo-ekonomik yapısına göre dengeli bir hizmet arzı sunması fırsat eşitliği açısından önemli bir girişim olabilir.

BÖLÜM IV

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın genel bir özeti araştırma amaç ve alt amaçlarına ilişkin bulguların sonuçları verilerek, öneriler geliştirilmiştir.

4.1.Özet

Bu çalışma, Türk Eğitim Sistemi içerisinde ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili olan iç ve dış faktörlerin, ne derece belirleyici olduklarının incelendiği betimsel bir alan taramasıdır.

İlköğretim okulu sekizinci sınıf öğrenci görüşleri ile sınırlandırılan bu çalışmada, *aile, okul, çevre ve iş imkânları, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar, bireyin hayranlık duyduğu kişiler ve rastlantısal olaylar, kitle iletişim araçları ve profesyonel rehberlik örgütleri* gibi faktörler değerlendirilmiş, bireyin mesleki eğilimlerine göre ortaöğretim seçimi sürecindeki yeterlilik ve eksikliklerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacına ulaşması için araştırmacı tarafından geliştirilen anket, 300 öğrenciye uygulanmıştır. Anketin birinci bölümünde kişisel bilgileri içeren 8 adet soruya, ikinci bölümde ise öğrencilerin mesleki yönelimlerine bağlı olarak; devam edecekleri ortaöğretim kurumu tercihinde, hangi faktörlerin etkili olduğunun belirlenmesine yönelik 44 maddelik ifadeye yer verilmiştir.

Anketin birinci bölümünde yer alan kişisel bilgilerle ilgili frekanslar (f), yüzdeler (%), aritmetik ortalamalar (\bar{X}) bulunmuştur. Elde edilen bulgulara ilişkin çizelgeler düzenlenerek yorumlanmıştır. Anketin ikinci bölümünde yer alan görüşlere ait verilerin analizinde ise; her bir sorunun frekans ve yüzde değerleri bulunarak çizelgeler halinde her faktör için belirlenen boyutlarda ayrı ayrı düzenlenmiştir. Ayrıca bütün soruların araştırma boyutlarına göre aritmetik

ortalamaları, standart sapmaları, serbestlik dereceleri hesaplanarak çizelge haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmada SPSS 13.0 paket programı ve istatistiksel yöntemlerden t-testi, one way ANOVA ve LSD testi kullanılmış, gruplar arasındaki anlamlılık testlerinde $p=.05$ düzeyi esas alınmıştır. Araştırma sonucunda, önceden belirlenen alt amaçlara bağlı olarak anket maddeleri boyutlandırılarak, çizelgeleştirilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ankete verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgulara göre, verecekleri kararlarda, bütün faktörlerden farklı derecelerde olsa da etkilendikleri görülmektedir. Ancak burada *ailenin* belirleyici olan önemli faktörlerden biri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanında *okulun* da öğrencilerin kararlarında etkili olduğu ve öğretmenleri tarafından yapılan yöneltme faaliyetlerinin büyük önem taşıdığı görülmüştür. *Çevre ve iş imkânları* yine etkisi altında kaldıkları bir başka faktörü ifade etmektedir. Nitekim öğrenciler içinde yaşadıkları sosyal çevrenin ortaöğretim kurumu tercihlerini etkilediği görüşünü taşımaktadırlar. *Psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar* ise öğrencilerin en fazla etkilendikleri faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikkat çeken bulgu, bireysel ihtiyaçları kapsamında ilgi ve yeteneklerine uygun bir meslek seçmeyi ve bu doğrultuda eğitim almayı düşünmeleridir. Bir diğer dikkat çeken bulgu ise, öğrencilerin, % 57,92'si genel liselerde okumak isterken, % 42,07'si meslek liselerinde okumak istemektedirler. *Hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar* boyutunun da öğrencileri etkilediği gözlemlenirken, rastlantısal olaylar konusunda ise aynı düzeyde bir etkinin söz konusu olmadığı sonucuna varılmıştır. *Kitle iletişim araçları* faktörünün ise, kısmen de olsa etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak, bu boyutta bilgisayar ve internetin, diğer kitle iletişim araçlarına göre etkililik düzeyi daha yüksektir. *Profesyonel rehberlik örgütleri* faktörünün önemli derecede bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun seçecekleri mesleğe yönelik alacakları eğitim konusunda, mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlardan yaralandıkları tespit edilmiştir.

Bu bulgular sonucunda, öğrencilerin etkilenme düzeyinin yüksek olduğu aile, okul, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar ve profesyonel rehberlik hizmetleri gibi

faktörlerin öne çıkması dikkat çekici bir bulgudur. Nitekim öğrencilerin verecekleri kararların tek bir faktörle açıklanmasının olanaksız olduğu görülmektedir.

4.2.Sonuç

İlköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki eğilimleri açısından genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına yönelmelerine etki eden faktörlerle ilgili öğrenci görüşlerinin değerlendirildiği bu çalışmada araştırmanın sonuçları aşağıda verilmiştir.

1. Araştırmaya katılan öğrenciler, mesleki eğilimleri ve ortaöğretim kurumlarına yönelmelerinde etkili faktörler yedi boyutta ele alınmıştır. Bunlar *aile, okul, çevre ve iş imkânları, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar, hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar, kitle iletişim araçları ve profesyonel rehberlik örgütleridir*. Burada öğrencilerin en çok etkisi altında kaldıkları boyut psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutudur. Sırasıyla bunu aile, okul, profesyonel rehberlik örgütleri, çevre ve iş imkânları, kitle iletişim araçları ve son olarak da hayranlık duyulan kişiler ve rastlantısal olaylar boyutu takip etmektedir.

2. Aile boyutunda yer alan “Ailem genel lisede okumamı istiyor” önermesi ve “Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor” önermelerine verilen yanıtlarda genel liseyi tercih eden ailelerin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre öğrenci ailelerinin % 57,12’si çocuklarını genel liseye göndermek isterken, % 42,88’i meslek lisesine göndermek istemektedir. Bu tablo Türkiye’deki genel ortaöğretimdeki öğrenci oranının, mesleki ortaöğretime göre daha fazla olması durumuyla paralellik göstermektedir. Bu boyutta katılım oranı en düşük önerme “Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim” önermesidir. Öğrencilerin görüşlerine bakıldığında “az” düzeyinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğrenciler anne veya baba mesleklerine sahip olmayı fazla istememektedirler.

3. Aile boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bulunan farklılıklar ilgili sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

a) *Oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre*, köyde oturan aileler çocuklarını meslek lisesine göndermeyi, şehir merkezinde oturanlardan daha fazla istemektedirler.

b) *Aile geliri değişkenine göre de*, gelir düzeyi düşük olan ailelerin, çocuklarını meslek liselerine gönderme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

c) *Annelerinin eğitim durumu değişkenine göre*, öğrencilerin ailelerinden etkilenme düzeylerinde farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, Anne eğitim düzeyi yüksek olanların etkilenme düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

d) *Babalarının mesleği değişkenine göre*, babaları eğitim ve sağlık sektöründe çalışan öğrencilerin diğer mesleklerde çalışanlara göre daha fazla aile etkisi altında kaldıkları gözlemlenmiştir.

4. Okul boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde ise, *“Öğretmenlerimin meslek yaşamı hakkındaki söylediklerini dikkate alırım”* önermesine “çok” düzeyinde yanıt verdikleri görülmüştür. Nitekim öğretmenler, öğrencilerin öğrenim hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdiği okullarda, onlar için en önemli modellerden biri olmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin, öğretmenlerinin mesleki yaşamlarına ilişkin söylediklerini dikkate aldıkları ve rehberlik ve yöneltme konusunda onlardan önemli ölçüde etkilendikleri ortaya çıkmıştır. İkinci en yüksek değeri ise yine “çok” düzeyinde *“Mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerim etkili olmaktadır”* önermesinin alması mesleki rehberlik ve yöneltme faaliyetlerinde de öğretmenlerin önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Okullarındaki rehberlik faaliyetlerine yönelik olarak yöneltilen *“Okulumdaki rehberlik servisi seçeceğim mesleğe uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmemde yardımcı olmaktadır”* önermesine ise “biraz” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu önermeden öğrencilerin etkilenme düzeyinin daha az olmasına rağmen okullarda bulunan rehberlik servislerinin de seçecekleri mesleklere uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmelerinde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. *“Ortaöğretim kurumları*

tarafından tanıtım ve yönlendirme amaçlı ziyaretler yapılmaktadır” ifadesine daha da düşük değer verdikleri görülmektedir. Bu durumda öğrenciler ortaöğretim kurumları tarafından yapılan ziyaretlerin okul seçimlerinde etkili olacağı görüşünü taşıırken, bu kurumlar tarafından tanıtım amaçlı ziyaretlerin kısmen yapıldığı, ancak yeterli olmadığı görüşünde birleşmektedirler.

5. Okul boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bulunan farklılıklar ilgili sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

a) *Cinsiyet açısından bakıldığında*, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre okuldan etkilenme düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu boyutla ilgili önermelerde, *“Okulumdaki rehberlik servisi seçeceğim mesleğe uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelmemde yardımcı olmaktadır”*, *“Öğretmenlerimin meslek yaşamı hakkındaki söylediklerini dikkate alırım”* ve *“Okulumda yeteneklerimi açığa çıkaracak faaliyetler yapılmaktadır”* ifadelerine verilen yanıtların tamamında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Görüldüğü gibi kız öğrencilerin okula bağlılıkları ve etkilenme düzeyleri, erkek öğrencilerinkinden daha fazladır. *“Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı-PISA-2003”* tarafından yapılan ve öğrencilerin çeşitli tutum ve becerilerinin ölçüldüğü kapsamlı bir araştırma raporu da bu bulguyu desteklemektedir.

b) *Babalarının eğitim durumu değişkenine göre*, *“Mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerim etkili olmaktadır”* önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Babalarının eğitim seviyesi çok düşük olanların ve yüksek eğitim almış olanların görüşlerinde diğerlerine göre olumluluk düzeyinin azaldığı görülmektedir. Buna göre de, babaları ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin, mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerini daha fazla dikkate aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

c) *Aile geliri değişkenine göre*, *“Okulumda yeteneğimi açığa çıkaracak faaliyetler yapılmaktadır”* önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılık üst gelir grubundaki öğrenciler ile alt orta, orta ve üst orta gelir grubuna

dâhil olan öğrenciler arasındadır. Bu farklılığa göre, yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları okullarda yeteneklerini açığa çıkaracak faaliyetlerin daha az yapıldığını düşünmektedirler.

6. Çevre ve iş imkânları boyutuna yönelik ifadelerden “*Yaşadığım çevrede yeterince genel lise ve meslek lisesi bulunmaktadır*” önermesine öğrenciler “çok” düzeyinde katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, “*Çevremdeki genel lise ve meslek liselerinin programları hakkında yeterli bilgiye sahibim*” önermesine “biraz” şeklinde görüş belirtmeleri, ortaöğretim kurumlarının programları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. İkinci en yüksek katılım “çok” düzeyinde, “*Mesleki kariyeri olan tanıdık ve akrabalarımı mesleki tercihlerimde örnek alırım*” ifadesindedir. Dolayısıyla yakın çevresindeki mesleki kariyeri olan akrabalarından önemli ölçüde etkilendikleri şeklinde açıklanabilir. Bunun yanında “*İçinde yaşadığım sosyal çevre ortaöğretim kurumu tercihim etkilemektedir*” ve “*Çevrede bulunan iş imkânları ortaöğretim kurumu tercihim etkilemektedir*” ifadelerine “biraz” düzeyinde görüş belirtmeleri, içinde yaşadıkları çevre ve iş imkânlarının, ortaöğretim kurumu seçimlerinde diğerlerine göre daha az etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, bireyin doğup büyüdüğü çevresel etkenler onlara bir mesleki eğilim kazandırmakta ve geleceklerine yönelik alacakları eğitim ile ilgili kararlarında biraz da olsa belirleyici rol oynamaktadır.

7. Çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bulunan farklılıklarla ilgili sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

a) *Annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından*, araştırmaya katılan öğrencilerin çevre ve iş imkânları boyutuna ilişkin görüşleri arasında, anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık, anneleri ilkokul veya ortaokul mezunu olanlarla üniversite mezunu olanlar arasındadır. Bu boyuta ilişkin önermelerde annelerinin eğitim seviyesi üniversite olanların, ilkokul veya ortaokul mezunu olanlara göre daha olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir.

b) *Babalarının eğitim durumu değişkeni açısından, “İçinde yaşadığım sosyal çevre ortaöğretim kurumu tercihim etkilemektedir”* ifadesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu önermede babalarının eğitim seviyesi üniversite olanların, ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Burada elde edilen bulgular anne eğitim durumu değişkenindekilerle benzerlik göstermektedir. Anne ve baba eğitim durumları değişkeninde benzer bulgulara rastlanması, öğrencilerin anne veya babalarının eğitim düzeyinin yüksekliğine göre fikir ve düşüncelerinde olumlu sayılabilecek değişiklikler olabileceğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgulardan çıkarılacak sonuç, anne-baba eğitim seviyesinin yükselmesinin, çocuklarının sosyalleşmesi ve yaşadığı sosyal çevrenin imkân ve olanaklarının da farkında olmasını sağlayabilmesidir.

c) *Aile geliri değişkeni açısından, bu boyutta anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığa göre, gelir düzeyi düşük olan ailelerde öğrencilerin çevre faktörlerinden daha az etkilendiği görülmektedir. Bu boyuta ilişkin önermelerden “İçinde yaşadığım çevre ortaöğretim kurumu tercihim etkilemektedir” ve “ Mesleki kariyeri olana tanıdık ve akrabalarımı mesleki tercihlerimde örnek alırım”* önermelerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılığın boyut olarak elde edilen bulgularla aynı doğrultuda olduğu gözlemlenmiştir. Görüldüğü gibi çevre ve iş imkânları boyutu öğrencilerin aile gelir durumu açısından farklı sonuçlara ulaşmamızı sağlamıştır. Elde edilen bu bulgular, öğrencilerin ortaöğretim kurumu tercihi ve mesleki eğilimlerinde, aile gelirine göre çevresel faktörlerin etkililik düzeyinin değiştiğini göstermektedir.

8. Psikolojik ve sosyolojik İhtiyaçlar boyutunda, *“İleride kendimi ifade edebileceğim bir mesleği yapmak benim için önemlidir”* ifadesine “pekçok” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin geleceklere yönelik olarak kendi benlikleriyle özdeşleşecek bir mesleği yapma hedefleri olduğunu görülmektedir. Bu görüşe ek olarak *“Mesleki tercihime yönelik olarak alacağım eğitimin gelecekte beni mutlu edeceğini düşünüyorum”* ifadesine de “pekçok” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu da onların gelecekte yapmayı düşündükleri bir mesleğe yönelik olarak alacakları eğitimin kendilerini mutlu edeceği düşüncesinde olduklarını göstermektedir. Bu

durumda öğrencilerin, kendi mesleki gelecekleri ve eğitim süreçleri hakkında umutlu ve istekli oldukları söylenebilir. Genel lise ve meslek lisesi tercihlerine yönelik olarak, ise *“Bu okuldan mezun olduktan sonra genel lisede okumak istiyorum”* ifadesine “biraz” şeklinde görüş belirtirlerken buna karşılık *“Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum”* önermesine ise “az” şeklinde görüş bildirmişleridir. Görüldüğü gibi, ortaöğretim kurumlarından genel lise programını daha fazla istedikleri görülmektedir. Burada öğrencilerin ortaöğretim tercihleri konusunda, anne ve babalarıyla aynı fikirde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulguya göre, öğrencilerin % 57,92’sinin genel lise, % 42,08’ininde meslek lisesine yöneldiği görülmektedir. Bu durumun, 2007 yılı M.E. B istatistiklerindeki; Türkiye’nin genel ve mesleki ortaöğretimde okuyan öğrenci oranlarına (Genel lise % 63,25, Meslek lisesi % 36,75) yakın olması dikkat çekicidir.

9. Psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bulunan farklılıklar ilgili sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

a) *Cinsiyet açısından bakıldığında*, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, bu boyuttan etkilenme düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan tüm öğrenciler, geleceklerine yönelik olarak verecekleri kararlarında, psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerini ön plana çıkarmışlardır. Ancak kız öğrencilerin görüşleri erkek öğrencilerin görüşlerine göre daha olumludur. Buna göre, kız öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerine daha çok önem verdikleri ve mesleki geleceklerine yönelik görüşlerinin, erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu görülmektedir.

b) *Kardeş sayısı değişkenine göre*, *“İleride toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak benim için önemlidir”* önermesine verilen yanıtlarda kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, ailedeki kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin görüşlerindeki olumluluk düzeyi azalmaktadır.

c) *Evin yerleşim yeri değişkeni açısından*, *“Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum”* önermesine verilen yanıtlarda anlamlı bir

farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılığa göre, köyde oturan öğrenciler meslek liselerinde okumayı, şehir merkezinde oturan öğrencilerden daha fazla istemektedirler. Öğrencilerin bu görüşleriyle, ailelerinin isteklerine ait görüşleri arasında, benzerlik bulunmaktadır.

d) *Annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından, “Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum” önermesine verilen yanıtlarda anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık, annelerin eğitim seviyesi düşük olanlarla daha yüksek olanlar arasındadır. Buna göre, anne eğitim seviyesi düşük olanlarda, meslek liselerini tercih etme eğilimleri daha fazladır. Görüldüğü gibi, öğrencilerin geleceklerine yönelik fikirlerinde annelerinin eğitim düzeyi de belirleyici bir rol oynamaktadır. Ayrıca “İleride toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak benim için önemlidir” önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılık ise, okur-yazar olmayan annelerin çocukları ile diğer eğitim seviyesine sahip annelerin çocukları arasındadır. Nitekim anne eğitim seviyesinin, çocuklarının mesleki gelecekleriyle ilgili kariyer düşüncelerini etkilediği görülmektedir.*

e) *Babalarının eğitim durumu değişkeni açısından, “Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum” önermesine verilen yanıtlarda anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buradaki farklılık, babaları ilköğretim mezunu olanlarla lise ve üniversite mezunu olanlar ve Master- doktora eğitilmiş olanlar arasındadır. Burada da anne eğitim durumu değişkeninde olduğu gibi, babalarının eğitim seviyesi düşük olan öğrencilerin meslek liselerine karşı eğilimleri daha fazladır. Anne ve babaların eğitim durumu değişkenine göre benzer bulgulara ulaşılması dikkat çekicidir. Bu bulgulara göre anne ve babaların eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin meslek liselerine yönelme düzeylerinin düştüğü gözlemlenmektedir.*

f) *Babalarının mesleği değişkeni açısından, “Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun ilgi ve yeteneklerime uygun olacağını düşünüyorum” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılık babaları eğitim sektöründe çalışanlar ile babaları diğer mesleklere sahip olanlar*

arasındadır. Öğrencilerin babalarının eğitim camiasında çalışması, mesleki tercihine yönelik ilgi ve yeteneklerine uygun bir ortaöğretim kurumu seçmelerine olanak sağlayacak görünüyor. Bu da eğitim sektöründe çalışanların çocuklarının diğerlerine göre daha bilinçli olduklarını göstermektedir. *“Bu okuldan mezun olduktan sonra genel lisede okumak istiyorum”* önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre, öğrencilerden babaları eğitim sektöründe çalışanlar ve esnaf olanlar, diğerlerine göre bu önermeye daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu bulgulara göre babaları eğitim sektöründe çalışan ve esnaf olan öğrencilerin genel liseleri daha fazla tercih ettikleri görülmektedir.

g) *Aile geliri değişkeni açısından, “Gelecekte yapmayı düşündüğüm mesleğe yönelik bir eğitim almakta kararlıyım”* önermesinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmıştır Buradaki farklılık alt gelir grubundaki öğrencilerle diğer gelir gruplarındaki öğrenciler arasındadır. Elde edilen bu bulguya göre öğrencilerin gelecekte yapmayı düşündükleri mesleklere göre eğitim alma istekleri aile gelir durumuna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Gelir düzeyi yükseldikçe geleceklerine yönelik öğrencilerin kararlılık düzeylerinin arttığı görülmektedir. *“Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum”* önermesinde de anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre, alt gelir grubuna dâhil öğrencilerin görüşleri diğerlerine göre daha olumludur. Ayrıca alt orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinin de, orta gelir grubundaki öğrencilerin görüşlerinden daha olumlu olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgular aile boyutundaki sonuçlarla örtüşmektedir. Buna göre, aile gelir düzeyi düşük olan öğrenciler, meslek liselerini daha fazla tercih etmektedirler.

10. Hayranlık duyulan kişiler boyutunda, *“Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim”* önermesine öğrenciler “çok” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin hayranlık duyulan kişilerin mesleğine karşı bir eğilimlerinin olduğunu ve bu doğrultuda da eğitim almak istediklerini göstermektedir. Nitekim hayranlık duyulan kişi/kişiler, öğrencilerin mesleki eğilimleri ve ortaöğretim seçimlerinde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık *“Mesleki tercihlerimi rastlantılar belirleyecektir”* önermesine ise “az”

şeklinde görüş bildirmeleri öğrencilerin mesleki tercihlerinde rastlantıların çok az belirlerci bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

11. Hayranlık duyulan kişiler boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bulunan farklılıklar ilgili sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

a) *Evin yerleşim yeri değişkeni açısından, “Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim” önermesine verilen yanıtlarda öğrencilerin oturdukları evin yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Burada öğrencilerden, hayranlık duyulan kişilerin mesleklerine yönelik bir eğitim almayı, kasaba ve şehir merkezinde oturanlar, köyde oturanlara göre daha fazla istemektedirler.*

b) *Babalarının eğitim durumu değişkeni açısından, “Mesleki tercihlerimi rastlantılar belirleyecektir” ifadesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılıkta babaları okur-yazar olanlar ile babaları diğer eğitim seviyesine sahip olanlar arasındadır. Buna göre, babalarının eğitim seviyesi yüksek olan öğrenciler, rastlantısal olayların mesleki tercihlerini belirleme olasılığının daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir.*

12. Kitle iletişim araçları boyutunda, öğrencilere yöneltilen ifadelerin üçüne de öğrenciler “biraz” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Buna göre, kitle iletişim araçlarından tamamının öğrencilerin okul tercihleri ile ilgili verecekleri kararlarda çok fazla etkili olmadığını söylemek mümkündür. Fakat bilgisayar ve internetin diğerlerine göre daha fazla etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

a) *Annelerinin eğitim durumu değişkenine göre, “Bilgisayar ve internet ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur” ifadesine verilen yanıtlar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Burada anneleri üniversite mezunu olan öğrenciler bu ifadeye, anneleri ilkokul ve ortaokul mezunu olanlardan daha fazla katıldıklarını ifade etmişlerdir.*

13. Profesyonel rehberlik örgütleri boyutunda öğrenciler, “*Seçeceğim mesleğe yönelik bir ortaöğretim kurumu tercihimde rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar yol gösterici olmaktadır*” ve “*Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri (İş Kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır*” ifadelerine “çok” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Ancak, “*MEB’e bağlı Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) okul seçimim ve mesleki yönelimlerimde yol gösterici olmaktadır*” ifadesine “biraz” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu bulguya göre profesyonel rehberlik örgütlerinin öğrencilerin mesleki yönelimlerinde ve ortaöğretim tercihlerinde etkili bir faktör olduğu görülmektedir. Nitekim sayıları hızla artan dershaneler bunun bir göstergesidir. M.E. B’ e bağlı rehberlik araştırma merkezlerinin, diğer profesyonel rehberlik hizmetleri veren kuruluşlardan daha az etkili olduğu ise dikkat çekicidir.

14. Profesyonel rehberlik örgütleri boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Bulunan farklılıklar ilgili sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

a) *Kardeş sayısı değişkenine göre, “Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri (iş kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre öğrencilerden kardeş sayısı fazla olanların profesyonel rehberlik örgütlerinden etkilenme düzeylerinin azaldığı ortaya çıkmaktadır.*

b) *Annelerinin eğitim durumu değişkenine göre, “Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri (İş Kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır” ifadesinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre öğrencilerin mesleki yönelimleri konusunda annelerinin eğitim düzeyi arttıkça profesyonel rehberlik örgütlerinden etkilenmesi olumlu düzeyde değişmektedir.*

c) *Babaların eğitim durumu değişkenine göre, “MEB’e bağlı rehberlik araştırma merkezi (RAM) okul seçimim ve mesleki yönelimlerimde yol gösterici olmaktadır” ifadesinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığa rastlanmıştır. Bu*

önermenin, babaları okur-yazar olan öğrencilere hiçbir etkisi yokken, babaları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanların az da olsa etkilendikleri görülmektedir. Ancak burada da bir ayırım söz konusudur. Babaları üniversite mezunu olan öğrenciler, babaları ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha az olumlu görüş bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi bu önermeye ilişkin iki farklı tablo ortaya çıkmaktadır. Bu tabloya göre babalarının eğitim seviyesi çok düşük olan öğrencilerin rehberlik araştırma merkezinden etkilenme düzeylerinde bir düşme olmaktadır. Nitekim benzer şekilde babaları üniversite mezunu olanlarda da bir azalma olduğu görülmektedir.

d) *Aile geliri değişkeni açısından, Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri (İş Kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır*” önermesinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buradaki farklılık ise alt gelir grubundaki öğrenciler ile alt orta ve daha yüksek gelir grubundaki öğrenciler arasındadır. Elde edilen bu bulguya göre, aile gelir düzeyi alt orta ve daha yüksek düzeye sahip olan öğrencilerin profesyonel rehberlik hizmetlerinden daha fazla yararlanmaktadırlar. Aile gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin okul seçimlerinde ve mesleki yönelimlerinde profesyonel rehberlik hizmetlerinden yararlanma düzeyinin de arttığı görülmektedir.

4.3. Öneriler

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

4.3.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

Araştırma sonucunda elde edile bulgu ve sonuçlara dayalı uygulayıcılara yönelik öneriler şunlardır:

1. Okul öncesi eğitimden itibaren öğrencilerin mesleki gelişim aşamalarının kayıt altına alınması, mesleklerin tanıtılmasına çok erken yaşlarda başlanması, devam edebilecekleri okulların programları hakkında bilgi verilmesi ve ailelerin genel ortaöğretimi daha fazla tercih etme nedenlerinin belirlenmesi konularına önem

verilerek, mesleki ortaöğretimin gelecekte sağlayacağı fırsatlar, yapılacak bir eylem programı çerçevesinde öğrenci ve ailelerine anlatılmalıdır.

2. İlköğretim okullarında, öğrencilerin gelecek yaşamlarına ilişkin her türlü kararın aile etkisi altında verileceği unutulmamalı ve okul yetkilileri tarafından yöneltme faaliyetleriyle ilgili ailelerle birebir görüşmeler yapılmalıdır.

3. Mesleki ortaöğretime yönelen öğrencilerden çoğunu düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları oluşturmaktadır. Her iki sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin dengeli bir şekilde mesleki ortaöğretime yönelmelerine olanak sağlayacak şekilde yöneltme çalışmaları yapılmalıdır.

4. Türk Eğitim Sisteminde varolan rehberlik hizmetlerinde, öğrencilerin, seçebilecekleri mesleklere uygun ortaöğretim kurumlarına yönelmelerine daha sistematik bir yaklaşımla bakılmalı, psikolojik danışman-sınıf rehber öğretmeni-aile üçlüsü sürekli diyalog halinde olmalıdır.

5. Mesleki ortaöğretim kurumları tarafından yapılan tanıtım ve yönlendirme amaçlı ziyaretler artırılmalı ve belli bir program dâhilinde, ilköğretim ikinci kademesinde okuyan tüm öğrencileri kapsayacak şekilde uygulanmalıdır. Tanıtım ve yönlendirme kapsamında yürütülen faaliyetlerde, öğrenci aileleri bu sürece aktif olarak katılmalıdır.

6. Öğrencilere mesleki gelecekleri hakkında, öğretmenleri tarafından verilen bilgilerin önemi gözardı edilmemeli, ilköğretim okullarında görev yapan branş öğretmenlerin hizmetiçi eğitime alınarak mesleki eğitimin dünü, bugünü ve yarını hakkında donanımlı olması sağlanmalıdır.

7. Öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yöneltme faaliyetlerinde çeşitli ölçme araçlarından ve bireyi tanıma tekniklerinden maksimum düzeyde yararlanılmalıdır.

8. Akademik başarısı yüksek olan ve mesleki eğitime ilgi duyan öğrenciler teşvik edilmeli, gelecekte iş garantili burs vb. imkânlar sağlanmalıdır.

9. Öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine uygun mesleki ortaöğretim kurumlarını daha yakından tanımaları sağlanmalı ve bu okullarla işbirliği içerisinde yöneltme faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.

10. Öğrencilerin doğru tercih yapabilmelerine olanak sağlayabilmek için ilköğretim okulları ve meslek örgütlerinin sistematik bir biçimde öğrenci ve ailelerini bilgilendirme etkinlikleri düzenlenmelidir.

11. Ortaöğretim kurumlarının tanıtılmasında kitle iletişim araçlarından yararlanılmalı ve ulusal yayın kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak veya RTÜK tarafından ulusal kanallara uygulanan cezalarda, mesleki eğitim ve istihdam olanakları konularına ağırlık verilmelidir.

12. Rehberlik Araştırma Merkezlerinin yönlendirme faaliyetlerinde etkinliği artırılmalıdır.

4.3.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Bu araştırma, sadece 2007–2008 öğretim yılı için Çanakkale ili merkezinde örnekleme alınan ilköğretim okullarına yönelik olarak yapılmıştır. Daha kapsamlı Türkiye'nin tamamına yönelik olarak araştırmalar yapılmalıdır.

2. Bu araştırma yalnız ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerin görüşleri ile sınırlı olduğundan, kapsama branş öğretmenleri ve aileleri de alınarak araştırma genişletilebilir.

3. Bu alanda yapılacak araştırmalarda boyutlar, aile, okul, çevre, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlar kapsamında derinleştirilmelidir.

4. Genel ortaöğretimde okuyan öğrencilerin bu okulları tercih nedenleri hakkında kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.

5. Tüm kamuoyunun genel ve mesleki eğitime bakışını sergileyecek araştırmalar yapılmalıdır.

6. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim talebi ilişkisi üzerine geniş tabanlı araştırmalar söz konusu olabilir.

7. Kitle iletişim araçlarının mesleki rehberlik faaliyetlerinde kullanılmasının öğrenci ve aileler üzerinde etkisini ortaya koyacak deneysel araştırmalar yapılmalıdır.

8. Dershanelerin öğrencilerin genel ve mesleki ortaöğretime yönelmelerine etkileri konusunda araştırmalar isabetli olabilir.

9. İlköğretimin birinci ve ikinci kademesinde okuyan öğrencilerin mesleki gelişimlerine katkı sağlayan sosyal etkinlikler konulu çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKÇAY, R. Cengiz
2006 **Türk Eğitim Sistemi**
Ankara: Anı Yayıncılık
- AKMAN, Yasemin
1992 “İlköğretimde Rehberliğin Yeri ve Önemi”
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Ankara: 8.Sayı
<http://www.egitimdergisi.hacettepe.edu.tr/19928YASEMİN%20AKMAN.pdf>
Erişim Tarihi:28.04.2007
- ALKAN, Cevat. DOĞAN. Hıfzı ve SEZGİN, S.İlhan
1991 **Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları**
Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayını
- ANAFARTA, Nilgün
2001 “Orta Düzey Yöneticilerin Kariyer Planlamasına Bireysel Perspektif”
Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (2) 2001, 1–17
- ARICAK, T. ve B. DİLMAÇ
2004 “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Bir Takım Değişkenler Açısından Benlik Saygısı ile Mesleki Benlik Düzeylerinin İncelenmesi”
S.TURAN (Ed.) **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Cilt: 3 Sayı:1
<http://www.trakya.edu.tr/Enstituler/SosyalBilimler/Dergi/dergi.c.3.pdf>
Erişim tarihi: 18.11.2006
- ARSLAN, M.Metin ve KILIÇ, Çiğdem
2000 “Bazı Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Zorunlu Eğitimde Yönlendirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi”
Millî Eğitim Dergisi Ankara: Sayı: 148
- ATASEVEN, Fisun
1991 “Teknolojik Gelişme Kitle İletişim Araçları ve Okul”
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Ankara: 6.Sayı
- AY, Mehmet
2002 **Mesleki Yönlendirme** “İlköğretim Okulları Sekizinci Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması”
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AYPAY, Ahmet
2003 “The Tough Choice At High School Door: An Investigation Of The Factors That Lead Students to General or Vocational Schools”
International Journal of Educational Development V: 23, p: 517–527

BAKIRCIOĞLU, Rasim

2000 **İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık**

Ankara: Anı Yayıncılık Geliştirilmiş 5. Baskı

BALAY, Refik

2004 “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”

A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 2, 61–82

http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdfler/2004_2/61-82.pdf

Erişim Tarihi:12.04.2007

BARUT, Y. ve H. ODACI

2002 “Fen Lisesi ile Genel Lise Öğrencilerinin Mesleki Yönelimlerinin Karşılaştırılması”

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, (2002) 38–45 www.omuegitim.edu.tr Erişim tarihi: 18.11.2006

BAŞ, Türker

2006 **Anket** (Anket Nasıl Hazırlanır? Anket Nasıl Uygulanır? Anket Nasıl Değerlendirilir?)

Ankara: Seçkin Yayıncılık 4. Baskı

BAŞARAN, İ.Ethem

1991 **Örgütsel Davranış** (İnsanın Üretim Gücü).

Ankara: Gül Yayınevi

BEKMAN, S. ve C.F.GÜRLESEL

2005 **Doğru Başlangıç**: “Türkiye’de Okulöncesi Eğitim”

İstanbul: TÜSİAD-T /2005–05/396

Graphis Matbaa Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Yayın No.

BLEIER, J. Kenneth

2006 “The Impact Of Career Counseling Plus Discover (Internet Version) On The Academic Achievement Of High School Sophomores At Risk For Dropping Out Of School”

A Dissertation presented to the Faculty of the Graduate School University of Missouri U.S.A. Columbia -

<http://edt.missouri.edu/Summer2006/Dissertation/BleierJ-071806-D5571/research.pdf> Erişim Tarihi: 28.10.2007

BOZGEYİKLİ, Hasan

- 2004 “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin Geliştirilmesi”
Sosyal Bilimler Dergisi Konya: Selçuk Üniversitesi Sayı:11
- 2005 **Mesleki Grup Rehberliğinin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Vermede Kendilerini Yetkin Görme Düzeylerine Etkisi**
 (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı

BRADY, Robert P.

- 2002 “Work Orientation and Values Survey Administrator’s Guide”
Published by JIST Works Printed in the United States of America:
http://www.jist.com/WOVS_Guide.pdf Erişim Tarihi: 30.01.2007

BRETT, Belle

- “Life’s Work: Four Approaches to Career Counselling”
 1992 **Radcliffe Career Services** in May, 1992
<http://www.cambridgedocumentaryfilms.org/media/guides/lifeswork-studyguide.pdf> Erişim Tarihi: 22.11.2006

CAN, Gürhan

- 1998 “İlköğretimde Rehberlik”
 A.HAKAN (Ed.)**Eğitim Biliminde Yenilikler**
 Eskişehir: AÜ Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:559

CARKHUFF, R.R.- M.ALEXIK AND ANDERSSON S.

- 1970 “Do We Have a Theory of Vocational Choice”
 B.SHERTZER and S.C STONE (Ed.) **Introduction To Guidance Selected Readings**
 Boston: Houghton Mifflin Company, Purdue University (USA)

CELKAN, H. Yıldırım

- 1991 “Beşeri Kültürün Temel Ögesi Aile”
Aile ve Toplum Dergisi Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başk.
 Ankara: Baskı: MN Ofset CİLT: 1 SAYI:1

CHARLENE, Bioas

- 1994 “Holland Model A Career And Personality Guide”
Handwriting Research Corporation 4445 North 24th Street Phoenix,
 Arizona 85016-5518 <http://www.handwriting.com/pdf/holland.pdf>
 Erişim Tarihi:28.04.2007

ÇAĞDAŞ, A ve F.Ülkü YILDIZ

2003 “Deneyisel Yaratıcılık Programı’nın 4-5 Yaş Çocuklarının Bilişsel Gelişimine Olan Etkileri”

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Konya: Selçuk Üniversitesi Sayı:10

<http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr> Erişim Tarihi:01.04.2007

ÇAĞLAR N. - M.KAYA ve SAÇLI B.

2006 “Kariyer Yöneliminde Aile Etkileri”

Bükam Kariyer Geliştirme Danışmanlığı –GCDF Programı İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi

<http://bukam.bahcesehir.edu.tr> Erişim Tarihi:01.02.2007

ÇAKAR, Suay

1999 **Ortaöğretim Tercihlerini Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesi** (Eskişehir İli Örneği)

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı

ÇAKIR, M.Ali

2005 “Mesleki Rehberlik”

A.KAYA (Ed.) **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**

Ankara: Anı Yayıncılık 2. Baskı

ÇELİK, Şule

2007 “Meslek Seçiminin Kişinin Yaşamındaki Yeri ve Önemi”

<http://www.egitim.com/egitimciler/0753/0753.3/0753.3.3.ayinkonusu.sulecelik.p01.asp> Erişim Tarihi:01.02.2007

ÇOBAN, A.Esen

2005 “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”

Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 6 Sayı: 10 Güz 2005

<http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/Coban.pdf> Erişim Tarihi:15.01.2007

ÇOLAKLAR, Huriye

2004 “Profesyonellik ve Kütüphanecilik Mesleği”,G.GÜNEŞ

Türkiye Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesinde Haberler

<http://www.istanbul.kutuphaneci.org.tr/bulten/2004/mart04.pdf>

Erişim Tarihi: 09.09.2006

ÇOŞKUN, Kadriye

2006 **Genel Liselerde Meslek_ Rehberlik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi** (Kayseri İl Örneği)

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kayseri: Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı

DEPARTMENT OF EDUCATION

- 2004 “Public School Choice Non-Regulatory Guidance”
Department of Education Draft USA -- February 6, 2004
<http://www.ed.gov/policy/elsec/guid/schoolchoiceguid.pdf>
 Erişim Tarihi:14.01.2007

ERÇETİN, Şule

- 2001 **Yönetimde Yeni Yaklaşımlar**
 Ankara: Nobel Yayın Dağıtım 1. Baskı

ERDOĞAN, Ali Rıza

- 2005 “Meslek Seçiminin Önemi”
<http://www.ruhsagligi.org> Erişim Tarihi: 22.10.2006

ERJEM Y.ve M. ÇAĞLAYANDERELİ

- 2006 “Televizyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi”
Sosyal Bilimler Dergisi Cumhuriyet Üniv. Mayıs Cilt: 30 No:1 15-30

GECÜ, Gülay

- 2006 “Tercihimi Yapıyorum”
<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=3188>
 Erişim Tarihi: 17.04. 2006

GIDDENS, Anthony

- 2000 **Sosyoloji**.(Çev. Hüseyin ÖZEL)
 Ankara: Ayraç Yayınevi 3.Baskı

GREGOIRE, Roger

- 1974 **Mesleki Eğitim** (Vocational Education) (Çev. Nüvit UÇKAN)
 Ankara: MEB. Film-Radyo-Tv. İle Eğitim Merkezi Basımevi (OECD)

GÜNDÜZ, H.Basri

- 2003 “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”
 M.DURDU KARSLI (Ed.) **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**
 Ankara: Pegema Yayıncılık 1. Baskı

GYSBERS C.Norman

- 2004 “Life Career Development A Needed Perspective for all Counseling”
VISTAS (American Counselling Association)
<http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas04/7.pdf> Erişim Tarihi: 04.02.2007

HAMAMCI, Z. ve M.K. HAMURLU

- 2005 “Anne Babaların Meslek Gelişimine Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumları ve Bilgi Düzeylerinin Çocukların Mesleki Kararsızlıkları ile İlişkisi”
Eğitim Fakültesi Dergisi Malatya: Cilt: 6 Sayı:10 Güz 2005

HATUNOĞLU A. ve Y. HATUNOĞLU

- 2006 “Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları”
Kastamonu Eğitim Dergisi Mart Cilt:14 No:1 Sayfa: 333-338
<http://www.ksef.gazi.edu.tr/dergi/pdf/Cilt-14-No1-2006Mart/333-38.pdf>
 Erişim Tarihi:12.04.2007

HINTON, L. Karen

- 1993 “Orientation to the World of Work”
U.S.A University of Nevada
www.unce.unr.edu/publications/FS93/FS9393.pdf
 Erişim Tarihi: 21.10.2006

JUREVICIUTE, Kristina

- 2005 “The Peculiarities of Academic Youth’s Professional Vocation”
<http://www.utwente.nl/cheps/documenten/susu2005/2005jureviciute.pdf>
 Erişim Tarihi: 22.11.2006

KANDIR, Adalet

- 2005 “Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi”
Millî Eğitim Dergisi Ankara: Sayı: 162 Bahar
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/kandir.htm> Erişim Tarihi:08.03.2007

KARAOĞLANOĞLU, Sibel

- 2005 “Kitle İletişim Araçları”
http://www.dream.gen.tr/toplum/kitle_iletisim_araclari.php
 Erişim Tarihi:28.04.2007

KAYMAK, Kamil

- 2007 “Çocuğumun Meslek Seçiminde Benim Sorumluluğum Nedir?”
Yeni Asya Gazetesi
<http://www.yeniasya.com.tr/2007/07/24/egitim/default.htm>

KERKA, Sandra

- 1998 “Career Development and Gender, Race, and Class”
Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education Ohio State Universty <http://www.calpro-online.org/eric/docs/dig199.pdf>
 ErişimTarihi:22.10.2006

KINCAL, Y.Remzi

- 2004 **Vatandaşlık Bilgisi**
 Ankara: Nobel Yayın Dağıtım 1.Baskı

KIZILTAN, Gonca

2005 “Meslek Seçimi”

<http://www.egitim.com/aile/0651/0651.4/0651.4.ayinkonusu.goncakiziltan.p01.asp> Erişim tarihi:16.04.2006

KOLAY, Yakup

2004 “Okul-Aile-Çevre İş Birliğinin Eğitim Sistemindeki Yeri ve Önemi”

Milli Eğitim Dergisi Ankara: Sayı: 164

<http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/164/kolay.htm>

Erişim Tarihi:03.04.2007

KULAKSIZOĞLU, Adnan

2004 “Ergenlik Dönemi”

A.KOT (Ed.)**Ailede Çocuk Eğitimi**

ANKARA: Başbakanlık Basımevi Genel Yayın No: 124 Bilim Serisi

KUZGUN, Yıldız

1991 **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**

Ankara: ÖSYM Yayınları Geliştirilmiş 2. Baskı

1992 “İlköğretimde Rehberlik”

Hacettepe Eğitim Dergisi Ankara: Sayı:8

www.egitimdergisi.hacettepe.edu.tr/19928YILDIZ%20KUZGUN.pdf

Erişim Tarihi: 24.10.2007

2000a **Meslek Danışmanlığı** “Kuramlar Uygulamalar”

Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

2000b “İlköğretimde Meslek Gelişimi”

Y.KUZGUN (Ed.) **İlköğretimde Rehberlik**

Ankara: Nobel Yayın Dağıtım 2. Baskı

2003 **Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş**

Ankara: Nobel Yayın dağıtım 1.Baskı

2004 **Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş**

Ankara: Nobel Yayın dağıtım 2.Baskı

2006 **Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı**

Ankara: Nobel Yayın dağıtım 2.Baskı

KUYAKSİL, A. ve O.AKÇAY

2005 “Türkiye’de Meslekleşme Olgusu Olarak Özel Güvenlik Hizmeti”

Gaziantep Polis Meslek Yüksekokulu Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi

Mart 2005 Cilt:3 Sayı:1 <http://www.gapmyo.edu.tr/dergi4/makale6.pdf>

Erişim Tarihi: 13.01.2007

LOOP, P. Gaskins

1997 “Case Studies Of Exemplary Elementary School Guidance Programs In Southwest Virginia”

Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University

[http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-111897-](http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-111897-16729/unrestricted/LOOPDI_2.PDF)

16729/unrestricted/LOOPDI_2.PDF Erişim Tarihi: 28.10.2007

M.E. B.

- 2003a “İlköğretim Kurumları Yönetmeliği” (Son değişiklik 2006/26156 RG)
Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi Ankara: Eylül 2003/2552
 Kasım 2003/2554
- 2003b “İlköğretimde Yönelme Yönergesi”
Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi Ankara: 2552
- 2007 “Millî Eğitim İstatistikleri - Örgün Eğitim 2006–2007”
 Ankara: **Millî Eğitim Bakanlığı** Resmi İstatistik Yayınları

MANGIR, M. ve AKTAŞ, Y.

- 1993 “Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi”.
Yaşadıkça Eğitim Dergisi Sayı: 26 (14–19)
<http://egitim.cu.edu.tr> Erişim Tarihi:01.04.2007

MCCOY, T. Andrea

- 2004 “Vocational Identity Among Transfer Students: A Descriptive Study The
 Using My Vocational Situation Instrument”
Digital Repository at the University of Maryland
<https://drum.umd.edu/dspace/bitstream/1903/1851/1/umi-umd-1846.pdf>
 Erişim Tarihi: 26.02.2007

ÖMEROĞLU, E. ve M. C.YAFLAR

- 2004 “Ağaç Yaşken Eğiliyor (Okul Öncesi Eğitim)”
Görüş Dergisi Haziran-Temmuz Sayı:59
<http://www.tusiad.org/yayin/gorus/59/15.pdf> Erişim Tarihi:08.03.2007

ÖZ, Veli

- 2001 “Alman Eğitim Sistemi Hakkında Bilmek İstedikleriniz (Ana Okulu,
 İlkokul, Ortaöğretim)”
T.C. Mainz Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği
<http://www.tuerkischebotschaft.de> Erişim Tarihi:08.03.2007

ÖZCAN, Ali Osman

- 1985 **Ülkemiz İçin İsabetli Olabilecek Bir Mesleğe Yönelme Denemesi**
 İstanbul: İstanbul Üniversitesi

ÖZDEN, M. Cemil

- 2001 **Bireysel Kariyer Yönetimi**
 Ankara: Bilgi Yayınevi
<http://www.mcozden.com> Erişim Tarihi: 14.10.2006

ÖZGÜVEN, İ.Ethem

- 2006 **Mesleki Rehberlik ve Yönelme Süreci**
[http://www.egitim.com/egitimciler/0753/0753.1/0753.1.meslekirehberlikv
 eyoneltmesureci.asp](http://www.egitim.com/egitimciler/0753/0753.1/0753.1.meslekirehberlikv

 eyoneltmesureci.asp) Erişim Tarihi:22.12.2006

ÖZSOY, Osman

- 2005 **Değişen Dünyada Meslek Seçimi “Geleceğin Meslekleri”**
İstanbul: Hayat Yayıncılık İletişim Eğitim Hizmetleri

ÖZTÜRK F.ve D.S.GÜLER ÖZTÜRK

- 2007 “Okul Öncesi Eğitimde Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi Dersine Yönelik İlk Çalışmalar -Ana Mektebi Öğretmenleri İçin Bir Kitap Örneği”
İlköğretim Online, 6(1), 144-153, <http://ilkogretim-online.org.tr> Erişim Tarihi:28.04.2007

PARO, İbrahim

- 1967 **Rehberlik ve Uygulamaları**
Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık

PISA

- 2003 “First Results From Pisa 2003”
The Programme for International Student Assessment (PISA)
<http://www.oecd.org/dataoecd/1/63/34002454.pdf> Erişim Tarihi: 24.11.2007

POLAT, Cahit

- 2007 **İlköğretim Okulları Sekizinci Sınıf Örgencilerinin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisinden Yararlanma Düzeylerinin Belirlenmesi**
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı

RAZON, Norma

- 2006 “Bir Gencin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler”
<http://karsiyakailkogretim.sitemynet.com/meslek.htm>
Erişim Tarihi: 17.04.2006

REUHLIN, Maurice (Çev.Tahsin Saraç-Necati Enger)

- 1970 **Okul Döneminde Çocuğu Yönelme-Düşünceler ve Sorunlar**
(L’Orientation Pendant la Période Scolaires – Idées et Problèmes)
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1.Baskı

ROTHENBACHER C. and P.LECONTE

- 1990 “Vocational Assessment: A Guide for Parents and Professionals”
Nichcy National Information Center for Children and Youth with Disabilities Transition Summary Washington, DC: Number:6 December
<http://www.nichcy.org/pubs/outprint/ts6.pdf> Erişim Tarihi: 04.02.2007

SARI, Enver

- 2005 “Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Örgüt ve Personel”
A.KAYA (Ed.) **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**
Ankara: Anı Yayıncılık 2. Baskı

SARIGÖL, İlkay

- 2005 **İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda İş Eğitimi Programının Mesleki Yönlendirme Açısından Değerlendirilmesi**
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

SOYSAL, Abdullah

- 2002 **“Küreselleşen İş Hayatında Yeni Kariyer Yaklaşımları”**
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=232
Erişim tarihi:19.11.2006

ŞAHİN, Musa

- 1997 **Türkiye’de Aile ve Okulun Meslek Seçimine Etkileri**
(Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Ana Bilim Dalı

TABOS, K. & R. V.ESBROECK

- 2003 “Career Choice Development Profile Questionnaire: An initial evaluation”
Quality Development In Vocational Counseling And Training International Conference
http://www.svb-asosp.ch/kongress/data/docs/van_esbroeck_01.pdf
Erişim Tarihi: 28.10.2007

TAN, Hasan

- 2000 **Psikolojik Danışma ve Rehberlik** (Teori ve Uygulama)
Ankara: MEB Öğretmen Kitapları Dizisi

TELMAN, N. ve L.ÖNEN

- 2006 “İşin Önemi ve İş Yaşamında Tükenmişlik”
İstanbul Maltepe Üniversitesi
http://www.maltepe.edu.tr/06_haber/4.rehberlik_sempozyum_sunu/levent_onen.doc
Erişim Tarihi: 14.10.2006

TURAN, Fethi

- 2004 “Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği ve Programının Değerlendirilmesi”
Millî Eğitim Dergisi Sayı: Ankara: 162 Bahar
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/162/turan.htm> Erişim Tarihi:07.03.2007

ÜSTÜN, Nejat

- 2006 “Türkiye ve AB’de Endüstriyel ve Teknik Okullara Yönlendirme”
Millî Eğitim Dergisi Ankara: Yıl:33 Sayı:167
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/167/index3-ustun.htm>
Erişim Tarihi:12.04.2007

VENN, Grant

- 1971 **İnsan Eğitim ve İş** (Çev. Haydar Taymaz)
Ankara: Ajans Türk Matbaacılık

WU, Wu Tien

- 2000 “Vocational Interests and Career Maturity of Male High School Students Talented in Math and Science”
R.O.C.Proc.Natl.Sci.Counc.ROC (D) Taiwan, Vol.10, No.3, pp.137–143
<http://nr.stpi.org.tw/ejournal/ProceedingD/v10n3/137-143.pdf>
Erişim Tarihi:12.04.2006

YAPICI, Şenay

- 2006 “Bir Eğitim Aracı Olarak Televizyon ve Etkileri”
Eğitim ve Düşünce Dergisi Üniversite ve Toplum-Bilim, Haziran Cilt 6, Sayı:2 <http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf.php?id=272>
Erişim Tarihi:28.04.2007

YAZÇAYIR, Nevriye

- 2006 “Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ve Türkiye’de Genel Eğitim Sistemi İçinde Mesleki Eğitim”
Eğitime Bakış Dergisi Ankara: Nisan Mayıs Haziran Yıl:2 Sayı:6

YAZICI, Hikmet

- 2005 “Eğitsel ve Mesleki Rehberlik”
G.CAN (Ed.)**Psikolojik Danışma ve Rehberlik**
Ankara: Pegema Yayıncılık 6. Baskı

YEŞİLYAPRAK, Binnur

- 2002 **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Gözden Geçirilmiş 3. Baskı

YILDIZ, T.T.ve Ö. YILDIZ

- 2005 “Mesleki Yönlendirmede Web Desteği”
X. Türkiye’de İnternet Konferansı İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi
<http://inet-tr.org.tr/inetconf10/bildiri/19.doc> Erişim tarihi: 16 Ekim 2006

ZIDERMAN, Adrian

- 1997 “National Programmes in Technical and Vocational Education: economic and education relationships”
Journal of Vocational Education and Training, Vol. 49, No. 3,

“İlköğretimden Geleceğe İlk Adım”(2006)

<http://egitim.milliyet.com.tr/Haber.aspx?HaberNo=3483>

26.07.2006 tarihli Milliyet Gazetesi Erişim Tarihi: 15.10.2007

“Mesleki Rehberlik”

<http://www.okulpdr.net/mesrehberlik.htm>

Erişim Tarihi: 25.09.2007

“İlköğretim ve Eğitim Kanunu ”

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>

Erişim Tarihi: 24.10.2007

EKLER

EK- 1 Araştırma İzin Belgesi

EK- 2 Örnekleme Alınan Okulların Adları

EK- 3 Veri Toplama Aracı (Anket Formu)

EK-1

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.17.00.07-311- 19286
KONU : Anket Uygulaması

09/11/2007

VALİLİK MAKAMINA

İLGİ: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün
08/11/2007 tarih ve 2642 sayılı yazısı

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı başkanlığı Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi İsmail ÖZAKÇA tarafından 2007-2008 eğitim öğretim yılı 1. döneminde “İlköğretim Okulu Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel Ve Mesleki Orta Öğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörler (Çanakkale İli Örneği)” konulu tez çalışmasının veri toplama aşamasında, İlimiz Merkez İlçe İlköğretim Okulu 8. sınıf öğrencilerine anket uygulaması yapılması ilgi yazısıyla teklif edilmekte olup; Müdürlüğümüz Anket-Araştırma İnceleme Komisyonunca incelenerek uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınızı Arz ve Teklif ederim

Vefa BARDAKCI
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR

09/11/2007

Tahir DEMİR
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK-2

**ANKET UYGULAMASI YAPILAN ÇANAKKALE İL
MERKEZİNDEKİ İLKÖĞRETİM OKULLARI VE SEKİZİNCİ SINIF
ÖĞRENCİLERİNDEN SEÇİLEN ÖRNEKLEM DAĞILIMI**

SIRA NO	Çalışma Evreninde Bulunan İlköğretim Okulları	KIZ		ERKEK		KIZ- ERKEK TOPLAM		ÖRNEKLEM TOPLAM		
		KIZ	% ORANI	ERKEK	% ORANI	ÖRNEKLEM (ERKEK)	% ORANI	ÖRNEKLEM (KIZ)	% ORANI	
1	Özlem Kayalı İlköğretim Okulu	45	3,7	11	32	2,3	7	77	6,0	18
2	Ömer Mart İlköğretim Okulu	79	6,0	18	95	7,3	22	174	13,3	40
3	18 Mart İlköğretim Okulu	58	4,7	14	53	4,0	12	111	8,7	26
4	Arıburun İlköğretim Okulu	17	1,3	4	12	1,0	3	29	2,3	7
5	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	14	1,0	3	18	1,3	4	32	2,3	7
6	Gazi İlköğretim Okulu	58	4,7	14	74	5,7	17	132	10,3	31
7	İstiklal İlköğretim Okulu	29	2,3	7	31	2,7	8	60	5,0	15
8	Merkez İlköğretim Okulu	112	8,7	26	88	7,0	21	200	15,7	47
9	Turgut Reis İlköğretim Okulu	29	2,3	7	27	2,0	6	56	4,3	13
10	Anafartalar İlköğretim Okulu	18	1,3	4	14	1,0	3	32	2,3	7
11	Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okulu	43	3,3	10	45	3,7	11	88	7,0	21
12	Vali Fahrettin Akkutlu İlköğretim Okulu	46	3,7	11	51	4,0	12	97	7,7	23
13	Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	38	3,0	9	45	3,7	11	83	6,7	20
14	Atatürk İlköğretim Okulu	37	3,0	9	14	1,0	3	51	4,0	12
15	Şemsettin Fatma Çamoğlu İlköğretim Okulu	27	2,0	6	32	2,3	7	59	4,3	13
	GENEL TOPLAMLAR	650	51	153	631	49	147	1281	100	300

EK-3

ANKET FORMU

GENEL AÇIKLAMA

Sevgili Öğrenciler...

Bu anket formu “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Genel ve Mesleki Ortaöğretim Kurumlarına Yönelmelerini Etkileyen Faktörler” isimli araştırmaya veri toplamak için hazırlanmıştır.

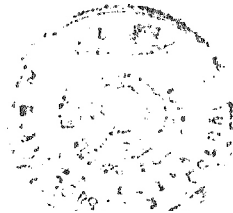
Anket, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgileriniz ile ilgili bilgileri içeren **8 adet soru** bulunmaktadır. *İkinci bölümde ise* mesleki yöneliminize bağlı olarak; devam edeceğiniz ortaöğretim kurumu tercihinizde, hangi faktörlerin ne derece etkili olduğunun belirlenmesine yönelik **44 maddelik ifade yer almaktadır.** Ankette bulunan maddelerin tamamını açıklamalar doğrultusunda içtenlikle cevaplamanız son derece önem taşımaktadır.

Ankete vereceğiniz cevaplar araştırmanın amacı dışında kesinlikle kullanılmayacak, yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve gizli tutulacaktır. **Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur!**

Kıymetli öğrenciler, zamanınızın sadece 25 dakikalık bir bölümünü ayırarak, bu araştırmaya ve eğitim sistemimize yapacağınız çok değerli katkılarınız için sizlere şimdiden teşekkür eder, her şeyin gönlünüzce olmasını dilerim.

ADRES: Cevatpaşa Mahallesi
Havantabya sokak
Özbudak Apt. No:37/A
ÇANAKKALE
E-mail: iozakca@ccml.k12.tr

Saygılarımla,
İsmail ÖZAKCA
Çanakkale ATL, AML, TL ve
Endüstri Meslek Lisesi
Müdür Yardımcısı

BÖLÜM 1: AÇIKLAMA

- 2 -

Lütfen aşağıdaki sorularla ilgili seçeneklerden, durumunuza uygun olan kutucuğun içerisine **(X)** işareti koyunuz.

KİŞİSEL BİLGİLERİNİZ

OKULUNUZUN ADI :

1. Cinsiyetiniz:

1. Kız 2. Erkek

2. Sizinle birlikte kaç kardeşsiniz?

1. Bir 2. İki 3. Üç
4. Dört 5. Beş ve daha fazla

3. İkamet ettiğiniz evin bulunduğu yerleşim yeri:

1. Köy 2. Kasaba 3. İlçe 4. Şehir merkezi

4. Annenizin eğitim durumu:

1. Okur-Yazar değil 2. Okur-Yazar 3. İlkokul mezunu
4. Ortaokul mezunu 5. Lise Mezunu
6. Üniversite mezunu 7. İleri Eğitim(Master-Doktora vb.)

5. Babanızın eğitim durumu:

1. Okur-yazar değil 2. Okur-Yazar 3. İlkokul mezunu
4. Ortaokul mezunu 5. Lise Mezunu
6. Üniversite mezunu 7. İleri eğitim(Master-Doktora vb.)

6. Babanız mesleğini hangi sektörde sürdürmektedir?

1. Eğitim Sektörü 2. Esnaf ve Sanatkârlık 3. Hukuk(Avukat-Hakim vb.)
4. Sağlık Sektörü 5. Tarım ve Çiftçilik 6. Mimar-Mühendislik
7. Diğer(yazınız).....

7. Anneniz mesleğini hangi sektörde sürdürmektedir?

1. Eğitim Sektörü 2. Esnaf ve Sanatkârlık 3. Hukuk(Avukat-Hakim vb.)
4. Sağlık Sektörü 5. Tarım ve Çiftçilik 6. Mimar-Mühendislik
7. Ev Hanımı 8. Diğer(yazınız).....

8. Ailenizin ortalama geliri:

1. 600 YTL' den az 2. 601–1200 YTL arası
3. 1201–1800 YTL' arası 4. 1801–2400 YTL arası 5. 2401 YTL ve üstü

BÖLÜM 2: AÇIKLAMA

- 3 -

Bu bölümde mesleki yöneliminize bağlı olarak; ortaöğretim tercihinizi etkileyen faktörlerle ilgili **44** maddelik ifadeye yer verilmiştir. Lütfen aşağıdaki maddeleri okuyarak sizin için bu ifadelerin ne düzeyde geçerli olduğunu; **(5)PEKÇOK, (4)ÇOK, (3)BİRAZ, (2)AZ, (1)HİÇ** seçeneklerinden birisini **(X)** işareti koyarak beliriniz.

Lütfen her maddeyi cevaplandırınız!

	Aşağıdaki maddeleri lütfen ÖNEM DERECESİNE göre (X) işareti ile işaretleyiniz.	(5) PEKÇOK	(4) ÇOK	(3) BİRAZ	(2) AZ	(1) HİÇ
1	Ortaöğretim kurumu tercihimde ailemin görüşlerini dikkate alırım.	()	()	()	()	()
2	Annemin gelecekteki mesleki tercihim önemsediğini düşünüyorum.	()	()	()	()	()
3	Annemin ortaöğretim kurumu tercihim önemsediğini düşünüyorum.	()	()	()	()	()
4	Babamın gelecekteki mesleki tercihim önemsediğini düşünüyorum.	()	()	()	()	()
5	Babamın ortaöğretim kurumu tercihim önemsediğini düşünüyorum.	()	()	()	()	()
6	Anne veya babamın mesleğine sahip olmak isterim.	()	()	()	()	()
7	Ailem ilerideki meslek hayatıma yönelik vereceğim kararlarda bana güvenir.	()	()	()	()	()
8	Ailem devam etmeyi düşündüğüm ortaöğretim kurumu ile ilgili vereceğim kararlarda bana güvenir.	()	()	()	()	()
9	Ailem ortaöğretim kurumu tercihimde demokratik davranır.	()	()	()	()	()
10	Ailem ilerideki mesleki yaşamıma ilişkin aydınlatıcı bilgi verir.	()	()	()	()	()
11	Ailem genel lisede okumamı istiyor.	()	()	()	()	()
12	Ailem meslek lisesinde okumamı istiyor.	()	()	()	()	()
13	Okulumdaki rehberlik servisi seçeceğim mesleğe uygun bir ortaöğretim kurumuna yönelimde yardımcı olmaktadır.	()	()	()	()	()
14	Okulöncesi dönemden itibaren öğrenim gördüğüm okullarda meslekler hakkında bilgi verilmiştir.	()	()	()	()	()
15	Mesleki rehberlik ve yöneltme konusunda öğretmenlerim etkili olmaktadır.	()	()	()	()	()
16	Okulum tarafından genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarında uygulanan programların tanıtımı yapılmaktadır.	()	()	()	()	()
17	Okulum ilgi ve yeteneklerime uygun mesleklere yönelmemi sağlamaktadır.	()	()	()	()	()
18	Öğretmenlerimin meslek yaşamı hakkındaki söylediklerini dikkate alırım.	()	()	()	()	()
19	Okulumda yeteneklerimi açığa çıkaracak faaliyetler yapılmaktadır.	()	()	()	()	()
20	Ortaöğretim kurumları tarafından tanıtım ve yönlendirme amaçlı ziyaretler yapılmaktadır.	()	()	()	()	()

	Aşağıdaki maddeleri lütfen ÖNEM DERECESİNE göre (X) işareti ile işaretleyiniz.	(5) PEKÇOK	(4) ÇOK	(3) BİRAZ	(2) AZ	(1) HIÇ
21	Ortaöğretim kurumları tarafından yapılan bilgilendirici ziyaretler okul tercihimde etkili.	()	()	()	()	()
22	İçinde yaşadığım sosyal çevre ortaöğretim kurumu tercihimde etkili.	()	()	()	()	()
23	Çevrede bulunan iş imkânları ortaöğretim kurumu tercihimde etkili.	()	()	()	()	()
24	Ortaöğretim kurumu tercihimde arkadaşlarımdan etkilenirim.	()	()	()	()	()
25	Yaşadığım çevrede yeterince genel lise ve meslek lisesi bulunmaktadır.	()	()	()	()	()
26	Çevremdeki genel lise ve meslek liselerinin programları hakkında yeterli bilgiye sahibim.	()	()	()	()	()
27	Mesleki kariyeri olan tanıdık ve akrabalarımı mesleki tercihlerimde örnek alırım.	()	()	()	()	()
28	Gelecekte yapmayı düşündüğüm mesleğe yönelik bir eğitim almakta kararlıyım.	()	()	()	()	()
29	Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun ilgi ve yeteneklerime uygun olacağını düşünüyorum.	()	()	()	()	()
30	Mesleki tercihime yönelik seçeceğim ortaöğretim kurumunun kişilik özelliklerime uygun olacağını düşünüyorum.	()	()	()	()	()
31	Mesleki tercihime yönelik olarak alacağım eğitimin gelecekte beni mutlu edeceğini düşünüyorum.	()	()	()	()	()
32	Bu okuldan mezun olduktan sonra genel lisede okumak istiyorum.	()	()	()	()	()
33	Bu okuldan mezun olduktan sonra meslek lisesinde okumak istiyorum.	()	()	()	()	()
34	İleride kendimi ifade edebileceğim bir mesleği yapmak benim için önemlidir.	()	()	()	()	()
35	Seçeceğim mesleğin toplumun örf ve adetlerine uygun olmasına önem veririm.	()	()	()	()	()
36	İleride toplumda itibarı olan bir mesleği yapmak benim için önemlidir.	()	()	()	()	()
37	Hayranlık duyduğum kişi/kişilerin mesleğine yönelik bir eğitim almak isterim.	()	()	()	()	()
38	Mesleki tercihlerimi rastlantılar belirleyecektir.	()	()	()	()	()
39	Gazete ve dergi gibi yazılı medya araçları ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur.	()	()	()	()	()
40	Televizyonda gösterilen programlar ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur.	()	()	()	()	()
41	Bilgisayar ve internet ortaöğretim kurumu tercihimde etkili olur.	()	()	()	()	()
42	Seçeceğim mesleğe yönelik bir ortaöğretim kurumu tercihimde rehberlik ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar yol gösterici olmaktadır.	()	()	()	()	()
43	MEB'e bağlı Rehberlik Araştırma Merkezi(RAM) okul seçimim ve mesleki yönelimlerimde yol gösterici olmaktadır.	()	()	()	()	()
44	Diğer profesyonel rehberlik hizmetleri(İş Kurumu, dersane gibi) okul seçimim ve mesleki yönelimlerim konusunda yararlı olmaktadır.	()	()	()	()	()